

Kas mes būtume, jei neatsimintume?.....	p. 2
Rašymo instinktas – lyg kažkas kalbintų, pasakotų, kad ir skatintų pasakotis.....	p. 10
Ryte eidamas į knygyną pamačiau Tomą Venclovą einantį į parduotuvę.....	p. 16

## Apsiausties sąlygomis

Kai tvarkiau dokumentus išėiti, jie beveik visi, vieni laikydami knygos perskaitytų darbo santykių etikos taisyklių, kiti – nuoširdžiai, klausinėjo, ko norėčiau atminimui. Norėjau akmens. Prie daugiaaukščio, kuriame dirbau ir kurio aukštų skaičių pamiršdavau, net ir keldamasi liftu, prieš keletą metų atvežė spalvotų akmenų. Jie man priminė kurortinio miestelio patiltę. Paletę. Ankstyvais rytais eidama pro akmenis į darbą išgirdavau audroto vandens ošimą, žuvėdras ir prisimindavau moterį, matytą vaikystėje prie jūros. Ji rūkė ant suoliuko nuoga, tik su sandalais ir skrybėle. Tikriausiai išsitepusi „Pond’s“, kurio reklama taip rūpinosi vyrai ir moterys seriale „Mad Men“. Toji alėja Palangoje į šiaurę nuo tilto vadinasi Naglio. Milicininkai moters nesėmė iš apstulbimo.

Apie akmenį nejuokavau, bet kolegos (tas žodis man asocijuojasi su neperprantamu lego) prašymą suprato kaip humorą ir dovanotojo kas ką. Tas, kuris mane vežė paskutinį kartą iš darbo namo su dėže daiktų, susirinktų nuo stalo ir iš metalinės spintos (jaučiausi kaip Holivudo filme – *you are fired*, nors situacija buvo visai kitokia), prieš užsiseigdamas diržą biografiją turinčioje mašinoje, išsitraukė iš kuprinės litrinį viskio ir padavė butelį į mane nežiūrėdamas. Pasakė, aš – senas kareivis, nežinau meilės žodžių. Citata iš seno, atminty išblukusio filmo. Vairuotojas buvo dvidešimt metų už mane jaunesnis, bet geros citatos, kaip ir geri vairuotojai, klasika, su laiku jie susiję mažai. „Nori, kad greičiau numirčiau?“ – paklausiau, ta pačia kryptimi žiūrėdama į kelią. Jis pasakė: noriu, kad išplėstum kraujagysles, – kartais šoki į akis be reikalo, užuot, kai buvo laikas ir proga, išmokusi bent pakenčiamai šaudyt. Iš jo pamokų atsiminiau vieną detalę: šaunant revolveriu ar pistoletu iš po batų kulnų turi būti galima gana lengvai ištraukti popieriaus lapą. Jo bučinyš į kaktą atsiveikinant liko įsidėmėtinai anonimiškai, kaip paminklas nežinomam kariui. Bučinių į kaktą nereiktų interpretuoti. Jie būna kaip popiežiaus pasisakymai. Patraukliausi vyrai man yra saksofonininkai, statybininkai ir karininkai. Retais atvejais – vairuotojai. Nors pasitaiko visaip. Vienąkart esu paprašiusi taksisto, buvusio karininko, išlaipinti mane vidury Laisvės prospekto, nes nesutapo mano ir jo garsiai reikiamos pažiūros apie Zelenskį. O pasitaikė tokia saulėta taiki diena.

Viskiui mistiškai senkant, mažiau apie praeitį. Net neabejoju, kad gėrimas seko kaip tik dėl to. Užsukantys pas mane svečiai irgi buvo iš buvusio laiko. Žinojau, kad mažytai apie praeitį nešiuolaikiška. Jei jus užsicciklinate praecityje, jūs prarandate galimybę gyventi dabartyje ir taip netenkate ateities, įspėja psichologai. Na, prisimindama savo... ilgą amžių, prarandu ne tiek jau daug. (Beje, kai mums reklamoje siūloma lėtai virta mėsa, daroma esminė klaida. Reklamoje turėtų būti rašoma – ilgai virta mėsa.) Nebeturiu planų. Dauguma žmonių trokšta jaustis pažangūs, aktualūs ir nesenstantys. Kaip ten tos tik stulbinamai kryptingai dotuojamos oficialios žiniasklaidos informaciją tenaudojančios grupės neseniai apsibrėždavo socialiniuose tinkluose? Vakcinuoti? Edukuoti? Ar ir tai, ir tai? Ar jei tai, tai automatiškai ir tai? Paprastai jie vaikščiodavo ir su Ukrainos vėliavos ženkluku atlape... Karo pradžioje, kai ukrainiečiai laimėdavo. Ir palaikymo akcijas pamiršdavo, kai situacija fronte pasidarydavo patinė. Pergalė turi daug tėvų, pralaimėjimas – visada našlaitis? Aktualybėje pažangus ir palaikomas organizuotų grupių esi tada, kai eini su gyvenimu koja kojoni. Šiaurietiška lazda lazdon. Danties implantas implantan. Šūkis šūkin. Reklama reklamon. Kalėdinio pyrago receptas receptan. Socialinė paskyra – paskyron. Šypsena šypsenson.

Po staigios vieno rašytojo mirties esė rašymą ėmiau sieti su gyvenimo trukme. Atsimindama dar dvi mirtis, saitus tarp nesusijusių dalykų nutiesiau jau tiesiogiai. Netikėtomis aplinkybėmis atsidūriau prie to rašytojo kapo, kai dar plevono per dvi paras nuo laidotuvių neužgesusios žvakės. Temo sparčiai, kaip pietų kraštuose. Nueini į tualetą, išeini, o saulė žemiau horizonto. Prieš daugelį metų rašytojas man rašė: kai tau bus labai liūdna, atmink, kad prie Baltijos tave laukia senas graikas. Esu tikra, kad toks sakinyš tebėra gyvas bent kelių jo adresatų atmintyje. Už dviejų paminklų

### GIEDRA RADVILAVIČIŪTĖ

stačiakampių atslinko belytė sulyta brezentinė figūra ir paklausė, ar aš nežinau, kur yra dainininko, dainavusio apie saulę, poilsio vieta. Nežinojau. O dainą galėjau pakartoti, esu pagal jos melodiją šokusi. Atsimenu, kad judesiams trukdė lino kostiumėlis. Po to šokio vienas gerai išauklėtas žurnalistas pasakė, kad mane įsivaizdavo šiek tiek kitokią. Ant gėlių, apglobusių kapą aromatine atklode, atskrido nematytas pilkas drugys. Elgėsi keistai. Patupėdavo ant kiekvieno žiedo tarsi neršdamas. Sparnai virpėjo tokiu dažniu, kad negalėjau įžiūrėti jų formos. Atrodė, kad jis svaigo užsibrūkšniuodamas sparnų virpėjimu, aistringai siurbdamas nektarą iš dar neužsivėrusių žiedų kolbų. Rašytojas sakydavo – negerkit, kai liūdna, gerkit, kai linksma. Drugys persikeldavo nuo gėlės prie gėlės sunkiai, tarsi jį žemyn būtų svėręs škotiško tvido švarkelis. Rašytojas kartais kliusteldavo pabaigai stipraus gėrimo į taurelę, ištrauktą iš raizyto močiutės bufeto lentynos. Dulkės suteikia gėrimui amžinybės skonį. Sfinkso... Stovėdama kapo galvūgalyje su pažįstama moterimi telefonu išsiaiškinau, kad virpantis ant kapo drugys būtent taip ir vadinasi. Viena draugė vėliau man sakė, kad vaikystėje, kai ji gyveno vieniemyje, sfinksus yra mačiusi bent trejetą kartų, prieblandoje. Ir jei jie atsitrenkdavo į veidą, plaukus, tai ji dvi dienas neidavo į kiemą, kol drugiai, atskridę iš anapilio, pasimiršdavo.



Daivos Kairevičiūtės ofortas

Išėjusi į pensiją įsidarbinau pašte, man nepatiko, nors ir suteikė gyvenimiškos patirties. Tam tikromis mėnesio dienomis nešiodama pensijas (ypač jas) devynaukščių ir dvylikaukščių senukams, prisiminiau filmą „Kitų gyvenimai“. Jame Stasi kapitonas, o gal jo laipsnis buvo kitas, pajunta solidarumą su priklausomais nuo jo ataskaitų, pasiklausomais žemutinio namo aukšto gyventojais ir pereina į sistemos priešų pusę. Keičiantis santvarkai jis tampa paštininku. Tokių atvejų žinau realybėje. Santvarkai nesikeičiant. Ir tuos atvejus mėgstu. Ne visus, žinoma. Dauguma iš jų mums, be abejo, yra nežinomi – *no face, no case*. Pervartos, kaip ir kekšių barniai, padeda pažinti gyvenimą, nors mintis banaloka. Gaudavau 1 020 ar 1 040 eurų popieriuje, jei važiuodavau su mašina. Likdavo maždaug 730 – į rankas. Labiausiai užknisdavo pensijų nešiojimo dienos. Dėl įgūdžių neturėjimo pinigų iki cento sudėdavau į vokus, jau vien tai užtrukdavo gerą valandą. Kiti, turėdami įgūdžių, pagal popiergalį atiduodavo pinigų iš bendros pinigų sumos. Tačiau ne tai ir net ne liepos karštis buvo blogiausia. Slėgdavo tai, kad kai kurie seni žmonės, kurių žingsniai iki durų girdėdavosi tercetu (lazda, kairė, dešinė), primygtinai siūlydavo man 10 eurų nuo pensijos, gaudami apie 500 eurų, tai mane gniuždė. Viena senutė dovanotojo pačios megzta

šalį nuo kablo koridoriuje ir apsiverkė. Visose Justiniškėse tik vienas asmuo gaudavo pensiją apie 1 000 eurų. Pinigus atiduodavau visada stovėdama, nes jei prisėsdavau, žmonės iš karto siūlydavo sumuštinį, varškėčių, raugintų agurkų ir medaus. Galima pinigų vadinti dovana, galima kyšiu, žodžiai keičia ir kuria realybę. Dovana – kyšis, protestuotojai – riaušinininkai, turėti šuniuką – auginti šuniuką. Vasarą, kai įsidarbinau pavaduodama savo šiek tiek vyresnę laiptinės kaimynę, iš pradžių atrodė, tik liepos mėnesiui, tiksliau – trims jos atostogų savaitėms, buvo neprasminga lipti į penktą aukštą tam, kad už atveriamų durų išvysčiau savo senatvę. Ji pasirodydavo kaip niūraus *film noir* pradžia po nuotaikingos reklamos. Kartu su kvapais, prietema, ateities vaizdu ir garsais. Kartais net ir garso takeliu, pavyzdžiui, Eugeno Dogos valsu iš filmo „Mano meilus ir švelnus žvėris“. Toje melodijoje palaiptinui stiprėja nerimas, kaip daugelyje Philipo Glasso kūrinių. Po darbo eidama namo vis prisimindavau Woody Alleno frazė – studijavau literatūrą, bet neišvengiamai tapau brokeriu. Apie paštą nėra prasmės pasakoti detalai, esmę aprašė Charlesas Bukowskis ir Andrius Martinkus. Martinkus Bukowskį tekste net citavo, na, turbūt kaip artimą artimos patirties sielą. „Pone Činaski, jūs sakote: „Pisau aš jūsų paštą!“

– Aš?!  
– O ar žinote, pone Činaski, ką tai reiškia?  
– Net neįsivaizduoju.  
– Tai reiškia, pone Činaski, kad paštas išpis jus!“  
Iš įgytos praktikos galiu paliudyti, kad Martinkus – filosofinio ekspresionizmo atstovas. Tokią rašymo kryptį, jei vakare vokai (taip pat ir laišku) neprislegia tavęs „mirtinu kroviniu“, galima įgyti pašte, mėsinėje, prie kasos, poliklinikos registratūroje, kepykloje. Kai pagalvoji, daug kur. Vis dėlto turiu dirbti tai, ką tarsi moku, pamaniau, jei jau žanrą ėmiau sieti su gyvenimo pabaiga: galiu ne rašyti, bet mokyti, kaip reikėtų rašyti, kitus.

Mažas, šiek tiek drėgnas muziejukas – provincijos tautodailininkų parodos jame keisdavosi maždaug kas mėnesį – suteikė nemokamą erdvę kūrybinio rašymo seminarams, apie kuriuos neturėjau žalio supratimo, išskyrus savo patirtį, bet ta patirtis tebuvo laisvalaikio hobis. Muziejui trūko renginių, idėjų ir veiklos. Net nežinau, kokį projektą apie būsimus užsiėmimus sukūrpė muziejaus administracija. Ir kaip jis įsiterpė į rekomenduojamą Europos Sąjungos įtraukimo reikalavimų eilutę, jei iš viso įsiterpė.

Pagrindinė grupė susirinko per FB ir su filologynu susijusias pokalbių svetaines. Dalis (ne filologų) Vilniaus universiteto studentų, dalis – pažįstamų, su kuriais mane siejo tiesiog simpatija, dar kiti – žmonės, nuoširdžiai klystantys, kad gali išmokyti rašymo meno. Na, pora prikludėlių, kuriems buvo tas pats, ko mokytis – ar įdaryti vištos šlaunelę, ar numegzti Kalėdų eglutės žaisliuką, ar sugalvoti vieną kitą epiteta, kad ir Kalėdų eglutei. Dar atėjo pabambusi laiko patikrinta draugė, sakė, patikrinsiu, kaip tu nuo savo įprastų juodų keiksmažodžių per valandą pereisi prie meno.

Deja, pirmą susitikimo vakarą neįsidėmėjau nė vieno iš keliolikos nepažįstamų žmonių auditorijos. Didžioji jų dalis atrodė kaip hipsteriškas anonimas, sriubčiojantis kavą arbatą iš termosų ir vienkartinį puodelių. Aprinti puspalčiai (muziejuje visada buvo šaltoka), apibendrintai madingi akiniai, pačių megzti kepurės, kumštinės pirštinės, paslapčia ir atvirai naršomi telefonai. Po kelių užsiėmimų susitikusios prie muziejaus durų jau susidraugavusios merginos apsikabindavo, glėbesčiuodamosi patirdavo viena kitai nugaras delnais, kaip buvo mačiusios jaukiuose filmuose.

Toji mergina iš grupės išsiskyrė ne iš karto. Na, yra tokių žmonių, kaip aktorius Gary Oldmanas. Jų išvaizda fiziškai niekuo neįsidėmėtina, tačiau vaidmenys bent vieną filmą peržiūrėjusių galvoje lieka visam laikui. Ji sklandžiai kalbėjo lietuviškai, tačiau vis įterpdavo tiek angliškų, tiek ukrainietiškus žodžius, kai kalbėdavo iš viso. Garbanoti plaukai, leopardo kailio rašto tamprės, kedai su blizgiu. Kumštinės pirštinės. Be makiažo. Moterys be makiažo man kelia pasitikėjimą. Išjungiu filmą, jei pamatau, kad aktorė išsivertusi lūpas pamušalu į viršų. Nemanau, kad praleidžiu ką reikšminga.



## Pareiti namo

Esame pripratę prie veržlaus gyvenimo tempo – atrodo, kad kuo daugiau bėgi, tuo labiau gyveni, esi gyvenimo centre, neapkerpėji ir neapsamanoji. Ir knygas taip skaitome – bėgdami per puslapius, neatsigręždami, nes visą laiką trokštame kažko naujo, netikėto, šviežio. Ir paskui daugelio jų neatsimename. Ne perskaitome, o pralekiame paviršiumi. Mūsų atmintis jų neišsaugo – kaip nereikalingos perteklinės informacijos.

Viktorijos Daujotytės autobiografinių tekstų knyga „Kai rašai, nebijai“ – lėtojo skaitymo tekstai. Primenantys Fernando Pessoa „Nerimo knyga“ – perskaitęs ne kartą turi grįžti atgal, kad įsisąmonintum teksto prasmę ir jo grožį. Kad ne tik suvoktum, bet ir pajustum būties gylį, keistumą ir šurpą.

Kodėl tokį keistą ilgesį pažadina žalsvai auksinė klevų šviesa, lietinga vakaro prietema ir medžio šešėlis, atspindintis jau ne medį, o kažką daugiau?.. (Viename Romualdo Granausko apsakyme takas, einantis per kiemą, prietemoj primena gulintį žmogų, ištiesusį į šonus rankas.) Medžiai, kurių nebėra?.. Akmenys, nusėdę į požeminį gruntą?.. Kodėl neįmanoma pamiršti tos vietos, vadinamos *namais*?

Nes jinai – iš gelmės. Iš archajinio sluoksnio, kuriame materija grumiasi su dvasia. Iš kalbos gimimo, iš būties įžodavimo. Iš autochtono sąmonės, kurioje Rojaus sodo ilgesys dar tebėra stipresnis už pažinimo geismą.

Todėl išeiti iš *namų* reiškia ne tik palikti *vietą*, bet ir bandyti ją pamiršti, nes sugrįžimas neįmanomas. Todėl *išėjimas* yra ne šiaip paprastas fizinis veiksmas, o egzistencinis pasirinkimas. Iškilti iš gelmės, pasirodyti paviršiuje.

„Vaikai iš gilių užkampių sunkiai išeina į žmones.“

Į tokius, kurie puikuoja žurnalų viršeliuose. Atpažįstami gatvėje ir prie parduotuvės kasos. Klausinėjami, ką jie mano apie tokį ar anokį rezonansą sukėlusį įvykį. Kitaip tariant, į veržlius ir entuziazmo – kartais ir perteklinio – kupinus žmones, kurie mėgsta kartoti, kad tai, kas buvo, pražuvo, kad neverta gilintis į praeitį, kad reikia tikėti tuo, kas laukia ateityje, o laukia, be abejo, tik pažanga ir progresas. Ir galbūt net atmintį galima modernizuoti. Palengvinti. Išlaisvinti iš traumų. Pritaikyti prie laikmečio. Politinės ir kultūrinės konjunktūros.

Bet skaitai šiuos tekstus ir matai, kokia paradoksali toji atgyjanti atmintis. Visa tai, kas buvo, nutiko, ištiko. Būties detalės, aprėpiančios ne tik tavo, bet ir kitų gyvenimą: pačios menkiausios iš jų sukuria plačiausią prasmų lauką. Savo *tarsi nereikšmingumu* liudijančios laiko paslaptį.

Ir junti, kaip gyvybiškai svarbu stabtelėti ir atsisukti. Pažvelgti atgal. Į tai, kas jau įvykę ir niekad nepasikartos fiziniame laike, bet visados bus, atgis ir transformuosis atminty. Vaidensis gimtųjų vietų takeliai, pievos, akmenys, laukai, skambės mirusių artimųjų tarmiška šneka, kasdienių darbų, primenančių apeigas, garsai. Sapne ir realybėje.

Skausmingai suvoki, kad niekad nuo šito nebūsi atskirtas – kad visados čia pareisi. Negali būti, kad taip ištuštėtų atmintis, kad nebeliktų jokio, net menkiausio takelio pareiti. To takelio žvirgždą tebejaučia pėdos. Tuos kilometrus, kuriuos, išlipus iš autobuso, tenka pareiti iki *namų* – dažnai vėlai vakare, tamsioje, per lietu, dar ir nešantis nelenkvą krepšį. (Toks ir mano blokados metų patyrimas – tris valandas stovėjus sausakimšame autobuse, dar tekdavo tris kilometrus kulniuoti į miestelį.)

Kodėl atmintis taip tvirtai išlaiko tuos prisiminimus? Ėjimą tamsioje, į miestelio žiburius, ant blakstienų kybo lietaus lašai, rankoj – juodas polietileno maišelis su lauktuvėmis iš Vilniaus, o širdy – džiaugsmingas susitikimo ilgesys, pamiršus ir nuovargį, ir dyzelio tvaiką, ir tai, kad per didžiausią vargą įsigrūdai į tą perpildytą autobusą.

Gal todėl, kad viskas telpa į *ratą*. Į ciklą, į chtonišką apskritimą. Žmogus išeina, pareina, kartoja. Galbūt ir mūsų atmintis panaši į sklindančius ratilus, apimančius ne tik mūsų, bet ir kitų gyvenimų ciklą. Mes pareiname, atpažįstame, susitapatiname. Užjaučiame ir ilgamės. Atrabuliuojame kaip ratilai. Visi panašūs ir visi skirtingi.

Kas gi yra žmogus, koks jis būtų, jeigu jo su kitais buvusiais, kitais gyvenusiais prieš jį nejungtų kad ir plonytis siūlelis? Kas mes būtume, jeigu neatsimintume? Jeigu būtume tik čia ir dabar arba – dar blogiau – tik lauktume ateities? Atmintis yra singuliarumo taškas, iš kurio prasidėjo ir išsiplėtė mūsų būtis ir žmogiškumas. Ir tebesiplečia.

Turbūt nieko asmeniškiesnio ir nieko universalesnio už mūsų žmogiškumą nėra ir negali būti. Tai paliudija ir knyga „Kai rašai, nebijai“. Pasakyti tai, ką *tik tu* ir *tik taip* gali pasakyti.

– RENATA ŠERELYTĖ –

Sveikiname Viktoriją Daujotytę, už autobiografinių tekstų knygą „Kai rašai, nebijai“ apdovanotą Lietuvos rašytojų sąjungos premija

## Fenomenologinis mirties kvapas

Įsivaizduokime: miršta žmogus, žmogus numirė. Tiksliau – daugiabučio prieangyje pamatai gulintį negyvą žmogų. Kyla įvairūs svarstymai ir reakcijos. Viena iš tų reakcijų yra įsitikinti, ar tas žmogus iš tikrųjų yra miręs, – žmogų pakrutinti, pajudinti, paklausti jo: „Ar girdi ir ar gyvas?“, patikrinti, ar yra kokių nors gyvybės ženklų (juk iš pirmo žvilgsnio nežinai, ar žmogus, gulintis prieangyje, yra miręs ar gyvas).

Įsivaizduokime dar ir tai: tas žmogus, kuris yra miręs arba vis dar gyvas, yra vadinamosios žemiausios socialinės klasės atstovas – bedarbis, benamis, skurdžius, vargšas, ubagas (nuo D(d)ievo) ir t. t. Kokios mintys ir reakcijos kyla dabar? Atrodo, galbūt net būtų nedrašu tokį žmogų liesti savo rankomis, gal reikėtų jį baksnoti lazda ar šakaliu? O galbūt gali atrodyti, kad toks žmogus net nebuvo vertas gyventi – ką jis nuveikė visuomenėje? Nieko nenuveikė, o tik švelnino savo materialų skurdą anestezinėmis priemonėmis ar laiko švaistymu – neturėjo progos, galimybės „gyventi“. Juk matome – žmogus purvinais drabužiais, purvinu išburkusi (nuo šalčio ar ko kito) veidu, plaukai taip pat purvini, ant alkūnės purvo ruožas.

Įsivaizduokime dar ir tai: aplink tokį negyvėlį (ar vis dar gyvėlį) renkasi pulkas žmonių, nes visi iš nuostabos pametę kvapą ir galvą – ŽIŪRI. Įsivaizduokime: žiūri ir nieko nedaro, žiūri ir dūsauja, žiūri ir gailisi, žiūri ir stebisi – geras buvo žmogus, bet nepasisekė – ištiko mirtis. Geras buvo žmogus, bet numirė. Įsivaizduokime: kadangi tiek daug žmonių yra susirūpinę tuo žmogumi, kuris yra parkritęs prie slenksčio daugiabučio prieangyje, tad juo, tuo žmogumi, kas nors pasirūpins, ar ne?

Kyla ir kitas klausimas nei tik: „Ar ne?“ Juk gyvas ar negyvas netoli slenksčio, prieangyje gulintis žmogus sukelia tokia patirtį, kuri yra ištikti – tai yra vėluojanti patirtis: pertrūkis patirtyje, nutrūkęs patirties srautas, patirties ištikti (Bernhard Waldenfels, *Phenomenology of the Alien: Basic Concepts*, Northwestern University Press, 2011, skyrius *Between Pathos and Response*). Tai tokia patirtis, kai nespėjama susigaudyti, suprasti, kas įvyko, atsitiko, ir atsakas į tai dažnai yra joks, nes nespėjama į patirties struktūrą įtraukti tai, kas patirtį sulaužo (laužas), kas patirtyje sulūžo (lūžis). Tokiu atveju elgiamasi kaip nors – išmušama iš vėžių. Elgiamasi patiriamos aistros (*pathos*) pagrindu.

Be abejo, į tokius įvykius galima reaguoti kompetentingai – pagal reaguoti į tokias situacijas išmoktą būdą. Tuomet neįvyksta patirties pertrūkis, nes žmogui, turinčiam savo kompetentingą patirtį, tai yra įprasta (suprantama, suvokiama, žinoma). Tad galime įsivaizduoti žmones, kom-

petentingus tvarkytis su tokiomis situacijomis, su tokiais įvykiais.

Mirties izoliacija būdinga miesto kultūrai – mieste miręs žmogus kitų gyventojų akyse atsiduria tokioje pačioje situacijoje kaip įsivaizduojamoje situacijoje daugiabučio prieangyje miręs žmogus. Tarkim, ryte eidamas į darbą randi gulintįjį, gyvą ar negyvą, vakare pro tą patį prieangį grįždamas iš darbo gulintįjį neberandi, jo nebėra. Kalbama apie kompetentingus specialistus (išugdytus), kurių patirtis nėra pertraukiama tokių įvykių, – apie sanitarinių (norisi sakyti, ir higieninių) tarnybų darbuotojus: medikus, ugniagesius, policininkus, o tęsiant toliau ir morgininkus, lavonų aprengejus, net dvasininkus, duobkasius, kurie išlydi į paskutinę kelionę. Kitaip sakant, mieste yra atsakingų žmonių, kurie susiduria su mirtimi jei ne kiekvieną, tai kas antrą dieną: „neutralizuoja“ mirties ištikti nelaimėlius kitų žvilgsnių atžvilgiu (o gal laimėlius, kai kas pasakytų), kad į juos žiūrėti, matyti, patirti ir reaguoti netektų mums – įprastos patirties miesto ūkio distanciškiems žmonėms.

Taigi čia atsiskleidžia patirties struktūros aspektai: kompetentingieji į mirties situaciją reaguoja *logos* būdu (jų patirtis nebūna pertraukiama šios (ne)eilinės situacijos), o visiems kitiems eiliniams, einantiems eilėmis į darbus, universitetus ir mokyklas, reaguojant į mirties situaciją patirties pertrūkis vėluoja įsiterpti į patirties struktūrą, nes patirtis sutrūksta (sutrūkinėja) ir patirtyje įvyksta didelis sukrėtimas arba, tiksliau sakant, didelis *pathos* pasireiškimas – *kovok arba bėk*.

Sudramatinkime situaciją: pakalbėkime apie „teatrališką“ mirties akibrokštą ar ištikti atvejį – mirtį eismo įvykyje. Tokioje situacijoje žmonių *pathos*, akibrokštiškosios ištikti patirtys ir reakcijos varijuoja: vieni skambina greitajai, kiti aptarinėja, kaip į avariją patekusiems žmonėms nepasisekė, tretį bando įvertinti automobiliams ir nudaužtam hidrantui padarytą žalą, ketvirtį aikčioja, kokia buvo graži diena, kol nepamatė to, kas *čia* įvyko (Bernhard Waldenfels, ten pat).

Kyla klausimas: koks santykis tarp *ethos*, *pathos* ir *logos* patirties struktūroje? Kokia yra *ethos* reikšmė šių dviejų – *logos* ir *pathos* – skirtyje? Galime teigti, kad kiekvienas mąstymas yra sąslus veikimas, o kiekvienas veikimas yra veiklus mąstymas. Vulgariai, banaliai ar populiariai tariant, *logos* galėtume apibūdinti kaip mąstymą, kalbėjimą, *pathos* – kaip aistrą, jausmą, reakciją. *Ethos* – kaip būdą, charakterį (išvertus iš senosios graikų kalbos *ethos* reiškia „būdą“). Būdas arba charakteris yra formuojamas ir formuojasi, kitaip negu temperamentas, kuris yra įgimtas. Tad *ethos* gimsta ir išsiskaido dviejų patir-

ties elementų sankirtoje – tarp aistros, jausmo, reakcijų (ištikti) ir mąstymo, kalbėjimo praktikos. Būdas gimsta kaip būdingas konkrečiam žmogui (ar tautai – tautos *ethnos*) veikimas, kuris kyla iš susilietimo su pasauliu patirties (per *logos* ir *pathos*, mąstymą ir aistrą). Neaparsime etikos kaip praktinės filosofijos disciplinos, bet atkreipsime dėmesį į tai, kaip skirtingi etosai galėtų reikštis aptariamose įsivaizduojamoje situacijoje.

Įsivaizduokime, kad visa tai tik įsivaizdavome. Ką tokioje situacijoje darytum tu? Ar drįstum paliesti gulintį žmogų, kad pajustum, ar jo širdis plaka? Ar drįstum priliesti pirštu jo nosį, skruostą, kaklą? Ar drįstum padaryti, reikalui esant, dirbtinį kvėpavimą? Ar neišsigąstum aplink susispietusių žmonių būrio, kuris gali gąsdinti labiau nei mirtis savo automatišku sraigtelinu sukimusi? Ar iškvieštum jam (numirėliui ar gal gyvėliui) greitąją pagalbą? Ar išgelbėtum žmogui gyvybę? Ką padarytum tu?

Atsakymas įsivaizduojamai aiškus – į visus ką tik pateiktus klausimus atsakytum taip, taip ir taip *taipliau*. Bet matome, kad nesutikai to žmogaus, mirusio ar galbūt gyvo. Dar aiškiau būtų galima sakyti: na, o jei taip atsitiktų, ar nesudrebėtų ranka, ar neišdžiūtų burna šypsos, žmogau, to atžvilgiu, kurį tu nužudei? Bent jau mirštantys šypso. Bent jau kai kurie. Bent jau žaidžiantys juokiasi, bent jau kai kurie. Bent mirtis mums artima, kad nesvetima.

Kaime žmogus, įgriuvęs į griovį ar kritęs negyvas, sulauktų didelės kaimo bendruomenės dėmesio, o jo artimieji pagalbos. Mieste ir miesto bendruomenėje į negyvą kritusį žmogų dėmesys būtų atkreiptas ne ilgiau negu akimirka, nebent imtumeisi gaivinimo veiksmų ir bent akimirkai žmogus atgautų veidą iš anonimiškosios kaukės karalystės. Mieste negyvėliu turėtų kas nors atsikratyti ir jį pašalinti iš viešojo gyvenimo srities, iš anonimiškojo gyvenimo plotmės, kad tik jis neišsiduotų miręs. Įsivaizduojamai – kaimo bendruomenėje visi artimiausieji susiję su mirusiuoju susirinktų jo palydėti į paskutinę kelionę. Ryškus skirtumas tarp miesto ir kaimo bendrabūvio. Miestuose mes visi esame palaidoti gelžbetonyje (nors daug kur mūrai, marmuras, medžiai, krūmai, galbūt tarp jų jaučiamės gyviausi), bet nuo to, kokius žmones juose sutinkame, priklausome, ką ir kaip įsivaizduojame, bent jau – kaip įsivaizduojame, kad gyvename.

Įsivaizduok, kad sniegas yra pelenai.

– FAUSTAS GASPERAVIČIUS –



# Memai, memetika ir okultizmas

## Sukarikatūrintas memas

Dabartinių Lietuvos politinių įvykių virdulyje radau antraštę: „Nebelieka nieko kito, tik juoktis: internetas užia nuo Blinkevičiūtės memų“ („Delfi“). Deja, vietoj straipsnio radau tik kelias jo pavadinimą pakartojančias frazes ir kelis vadinamuosius memus – paveikslėlius, kurie anksčiau būdavo vadinami karikatūromis. Tą pačią dieną ir televizoriaus ekrane išvydau kelis memus, teisingiau sakant, politikus pajuokiančius videomontažus. Tai ir paskatino rašyti šį straipsnį, nes tokie memai su memetika susiję menkai.

Memo sąvokos autorius – britų evoliucinis biologas, Oksfordo universiteto profesorius Richardas Dawkinsas (g. 1941). 1976 m. išleistoje knygoje „Savanaudis genas“ (iš anglų kalbos vertė Elena Belskytė, Vilnius: Kitos knygos, 2021) jis pareiškė, kad egzistuoja ne tik biologinės informacijos vienetai genai, bet ir kultūrinės informacijos vienetai memai. Matyt, šis žodis yra angliško žodžio *memento*, reiškiančio „atminimas, priminimas“, santrumpa. Nes memas (angl. *meme*), būdamas kultūrinio paveldo mažiausias elementas, yra glaudžiai susijęs su atmintimi – ši informacija ne tik užfiksuojama ir saugoma, bet ir prisimenama.

R. Dawkinso memų idėja palaiapsniui virto memetika – memų mokslinių tyrimų sritimi, arba memų teorija, kuri grindžiama analogija su genetika ir Charleso Darvino evoliucijos teorija. Kurį laiką (1997–2005) net buvo leidžiamas memetikos žurnalas („Journal of Memetics“, <http://cfpm.org/jom-emit/issues.html>, žiūrėta 2019-02-03). Memų idėją R. Dawkinsas plėtojo ir 2006 m. išleistoje knygoje „Dievo iliuzija“ (iš anglų kalbos vertė E. Belskytė, Vilnius: Vega line, 2010). Šios knygos skyrių „Atsargiai, nesumindyk mano memų“ jis rašė tik tam, kad pasitelkdamas memetikos teiginius įtvirtintų jo vis kartojamą mintį, jog Dievo nėra, o religinis tikėjimas yra proto liga. Pasak jo, religiniai memai yra panašūs ne tik į genus, bet ir į slogos ar kompiuterio virusus. Kadangi virusus siejama su liga ar bent negalavimu, reikia suprasti, kad pati Dievo idėja esanti užkrečiama proto liga. O štai Yuvalas Noah Harari, sekdamas R. Dawkinsu, knygoje „Sapiens: glausta žmonijos istorija“ (iš anglų kalbos vertė Tadas Juras, Vilnius: Kitos knygos, 2018, p. 227–228) Dievo idėją pavadino ne tik proto liga, bet ir žmonių protuose gyvenančiu mentaliniu parazitui.

Paminėtose knygose memai apibūdinami tik kaip kultūrinės informacijos vienetai, analogiški biologinės informacijos vienetams genams, ir nė žodžiu neužsimenama, kad memus reikia suprasti tik kaip satyrinį, komišką informacijos vienetą. Deja, dabar memas suprantamas būtent taip: pamėgdžiojimas, karikatūra, iškreipti žodžiai arba melodija, pašiepiantis kompiuterinis montažas, pajuokianti frazė ir panašiai. Tad memo sąvoka tapo iškreipta, suvulgarinta. Man, šiek tiek susipažinusi su memetika, šis išgirstas žodis net ausį rėžia.

## Memetika, mokslas ir ateizmas

Bet svarbiau yra kas kita. Stebėtis tuo, kad R. Dawkinsas yra aršus ateistas, neverta – kiekvienas žmogus turi savąją tikrovės sampratą ir ją vienaip ar kitaip skleidžia bei gina. Stebėtis reikia tik tuo, kad savus įsitikinimus šis ateistas bando grįsti mokslo pasiekimais ir tą darydamas daro daugybę klaidų. Į tai atkreipė dėmesį nemažai žinomų mokslo žmonių, taip pat ir teologai, filosofai ([https://lt.wikipedia.org/wiki/Richard\\_Dawkins](https://lt.wikipedia.org/wiki/Richard_Dawkins)). Netgi manoma, kad pretenduojanti į mokslinį statusą memetika yra išvis nežinia kas (<https://lt.wikipedia.org/wiki/Memetika>).

Tokie vertinimai ne iš piršto laužti. Bet liko nepastebėtas dar vienas itin keistas memetikos bruožas: mokslu (genetika ir evoliucijos teorija) grindžiama memetika greičiau panaši ne į mokslą, o į... okultizmą.

Memetikos autorius aukština mokslą ir tvirtina, kad religinis tikėjimas ardo mokslo pagrindus, kad Dievas esąs infantilių (t. y. neatsikračiusių nebrandaus suvokimo ir vaikiškų fantazijų) žmonių, taip pat ir kai kurių mokslininkų, iliuzija. Pasak R. Dawkinso, Romos katalikų intelektas esąs mažesnis nei normalus („Dievo iliuzija“, p. 187), o religinės ir mistinės patirtys, kaip ir magija, mantika, astrologija, parapsichologija, burtai ir t. t., – tik sutrikusios psichikos ir infantilių fantazijos padariniai (ten pat, p. 15, 26, 36–37, 108, 111, 118–151, 156–173, 206).

Mokslo ir religijos, o ypač mokslo ir mistikos supriešinimas – ne R. Dawkinso „išradimas“. Jis tik savaip pakartoja pozityvistinės filosofijos pradininko Auguste'o Comte'o (1798–1857) teiginius: mokslas tiria tik realius objektus ir reiškinius, tik protui prieinamus, o ne paslaptinius dalykus ir atsiriboja nuo miglotų; mokslas privalo tirti tik grynus empirinius faktus ir orientuotis į naudingus dalykus, kurie pagerintų žmonių gyvenimą. A. Comte'o mintis išplėtojo britų matematikas, antropologas, sociologas, eugenikos pradininkas Karlas Pearsonas (1857–1936). Pasak šio scientizmo pradininko, tikrąjį žinojimą teikia tik mokslas, o tikrasis mokslas – gamtotyra; mokslas nesuderinamas ne tik su religija, mistika, bet ir su metafizika

(filosofija); tikroji religija yra mokslas, tikrieji dvasininkai – mokslininkai.

Nors pradėdant XX a. viduriu dalis mokslininkų ir teologų ėmė siekti dialogo, o kai kurie net bando mokslo žinias integruoti į religinį tikėjimą, R. Dawkinsas tvirtai laikosi A. Comte'o bei K. Pearsono išsakytų pažiūrų ir visomis išgalėmis garbina mokslą, smerkia „miglotus ir paslaptinius dalykus“. Bet memetikoje, nors vargu ar jis pats tai įtaria, atsiriboti nuo miglotų ir paslaptinių dalykų jam nepavyksta. R. Dawkinso memetika yra bene migločiausias ir paslaptiniausias mistikos atmainos okultizmo bent jau pamėgdžiojimas, savotiškas okultizmo memas. Tą nesunku pastebėti lyginant svarbiausius memetikos ir okultizmo teiginius.

## Kas ji, toji memetika?

Kaip minėta, R. Dawkinsas memus apibūdina kaip analogiškus genams kultūrinės informacijos vienetus, kuriuos vienas protas perduoda kitam arba kuriais (kaip ir virusais) užsikrečiama. Memai dauginasi replikacijos būdu, panašiai kaip replikacijos (ląstelių sintezės prieš jų dalijimąsi) būdu dauginasi DNR (deoksiribonukleorūgštis), kurioje yra užkoduota genetinė informacija.

Memai, pasak R. Dawkinso, yra ne tik kultūrinės informacijos, bet ir kultūrinio paveldo elementai. Jų esama įvairių: socialiniai (pavyzdžiui, liberalizmo ar komunizmo, konservatizmo ar egalitarizmo idėjos), religiniai (pavyzdžiui, krikščioniška ar islamo religija), moksliniai (pavyzdžiui, mechaninis ar kvantmechaninis pasaulėvaizdžiai), tautiniai (pavyzdžiui, lietuviškas, rusiškas, vokiškas, ispaniškas naratyvai apie savus tautą gelbėjusius didvyrius) ir t. t. Kai kurie iš tų memų yra „sveiki“, konkrečiu istoriniu laikotarpiu padedantys individams ir / ar visuomenės grupėms (šeimoms, tautoms, politinėms partijoms ir pan.) išgyventi, kai kurie – „patologiniai“, griauinantys, ardantys ne tik žmogaus asmenybę, bet ir esamas socialines struktūras. Be abejo, apie memų „sveikumą“ ar „patologiją“ sprendžia tik tais memais (vienokiomis ar kitokiomis idėjomis) užsikrėtę žmogiški protai.

Sociologijoje ir filosofijoje savotiškas memo analogas yra gan neseniai pradėtas vartoti socialinio kodo terminas. Bet jis niekaip nesiejamas su replikacija bei darvinistine evoliucija ir yra suprantamas kaip žmogaus mentalinėse struktūrose giliai užsifiksavusi socialinė informacija, kuri turi įtakos žmogaus psichinėms savybėms, gyvenamojo pasaulio suvokimui, veikia jo elgesio šablonus (modelius). Tai, kas pavadinta socialiniu kodu, pasak vieno iš analitinės lingvistikos pradininkų Noamo Chomsky (g. 1928), kyla iš nesąmoningo, spontaniško kalbinės aplinkos įsisavinimo pačioje ankstyviausioje vaikystės stadijoje. Šiame žmogaus amžiaus tarpsnyje ne mažesnę įtaką turi ir nesąmoningai įsisavinta daiktiska kultūrinė aplinka, taip pat ir valingais ar nevalingais judesiais pasireiškiantis motinos ir tėvo elgesys. Bet tuo socialinio kodo bei memo panašumas ir baigiasi.

Memetika tvirtina, kad tarp skirtingoms ir net panašioms idėjoms atstovaujančių memų vyksta nuolatinė kova. Susiklosčius tinkamoms aplinkybėms stipresni memai išnaikina arba labai susilpnina silpnesnius, bent jau stabdo jų dauginimąsi, plėtrą. Memai kooperuojasi, buriasi į memosporomis (analogiškoms augalų sėkloms ar organizmų sporoms) vadinamas sistemas, kurių paskirtis – pasėti, paskleisti ir plėtoti memų turinį, o paprasčiausiai sakant, perteikti savąsias idėjas, išmokyti, išugdyti. Vaikystėje tai vyksta namų aplinkoje, vaikų darželiuose, mokyklose ir t. t.

Kur kas svarbesnis memų kooperacijos tikslas – pagal panašumą sukurti memų kompleksus, kurie leistų kolektyviai ginti savo interesus, plėtoti, kovoti su kitais memų kompleksais. Ši kova analogiška Charleso Darvino teiktai biologinei evoliucijai – natūralioms individų ir jų rūšių atsitiktinėms mutacijoms, replikacijoms, atrankai ir adaptacijai, t. y. gebėjimui prisitaikyti prie kintančios aplinkos. Išlieka tik tie memai, kurie sugeba daugintis geriausiai, bet nebūtinai yra naudingiausi žmonėms. O kiti arba visiškai išnyksta, arba toje kovoje reikšmingai pakinta, arba laimėjusių memų yra absorbuojami (tampa jų dalimi). Vienintelis skirtumas tarp genų ir memų regimas tas, kad šioje evoliucinėje kovoje genai sąveikauja medžiagiškai, o memai – mentališkai, pasinaudojant tiek prigimtine informacijos priėmimo ir perdavimo priemonėmis (kūno ir verbaline kalba), tiek technologijomis (laužų liepsnomis ar būgnų bildesiu, piešiniais, raštu, telefonais, kompiuterine technika ir pan.).

Visi šie teiginiai gal ir nestebintų, nes prie evoliucijos teorijos jau esame pripratę. Bet stebina tai, kad memus, memosporas ir memų kompleksus R. Dawkinsas bei jo sekėjai traktuoja kaip savarankiškas idealias esybes. Ir būtent tai memetiką daro itin panašią į okultizmą, su kurio įvairiomis apraiškomis R. Dawkinsas aršiai kovoja.

## Okultizmo esmė

Okultizmą (lot. *occultus* – slaptas, paslėptas) ir tokias mistikos atmainas kaip ezoterika ir hermetizmas sieja jau

jų pavadinimuose užkoduotas slaptumas, sandarumas, uždarumas, prieinamumas tik siauram pašvęstųjų ratui arba specialiai apmokytiems asmenims, bet kiekvienas iš tų mokymų turi savo specifinius bruožus, savo istoriją, todėl juos tapatinti nedera. Juo labiau okultizmo nedera tapatinti (kaip, deja, yra daroma) su teosofija, antroposofija, hermeneutika. Pastaroji, pavyzdžiui, yra tik viena iš filosofijos krypčių, o Rytų misticizmo idėjomis persunkti teosofiniai ir antroposofiniai mokymai bent savo ištakose nuo daugelio okultizmo praktikų atsiribojo. Ne ką geriau, kai okultizmas tapatinamas su magija, demonologija, satanizmu, šamanizmu, spiritizmu, kaip ir su astrologija, chiromantija, numerologija, ekstrastensorika, net su parapsichologija, kuri yra ne kas kita, kaip (tegu ir pseudomokslu vadinama) su magija ir mantika siejamų paranormalių reiškinių tyrimų sritis. Kita vertus, visi šie mokymai bei jų praktikos yra glaudžiai susiję, tad stebėtis jų painiojimu gal ir neverta. Okultizmą geriausiai būtų apibrėžti kaip ganėtinai naują magijos ir mantikos teoriją bei jos taikymą praktikoje. Be abejo, toks apibrėžimas turi prasmę tik žinant, kas yra ta magija ir mantika.

Magija – tai pažeidžiantis žinomus gamtos dėsnius betarpiškas (be fizinės jėgos ir techninių priemonių) mintinis, jausminis ar specialiais simboliniais veiksmais atliekamas poveikis aplinkai ir / ar žmonėms. Pagal poveikio paskirtį (siekiamus tikslus) ji skirstoma į juodąją (kenkiančią žmogui), baltąją (padedančią žmogui) ir pilkąją (neutralią). Mantika – tai būrimas iš įvairių ženklų siekiant sužinoti praeities (retrokognicija) ar ateities (prekognicija) įvykius. Jos rūšių labai daug, jai priklauso ir paminėtos astrologija, chiromantija, numerologija.

Magijos ir mantikos ištakos siekia neatmenamus laikus. O okultizmas kaip savotiška magijos ir mantikos teorija ėmė formuotis tik XIX a., nors patys okultistai savo mokymo ištakas regi su senovės Egiptu siejamo mitinio Hermio Trismegisto mokyme, gal net Mozės laikais pradėjusioje formuotis kabalistikoje, Pitagoro filosofijoje ir t. t. Šiuolaikinio okultizmo pradininku yra laikomas prancūzų rašytojas Eliphas Lévi Zahedas (tikr. Alphonse-Louis Constant, 1810–1875), garsiausias „juoduojų magu“ ir okultistu – britas Alisteris Crowley (1875–1947). Būtent jam turime būti „dėkingi“ už tai, kad į okultizmą pradėta žvelgti itin nepalankiai, jis imtas tapatinti su pačiomis bjauriausiomis juodosios magijos atmainomis, satanizmu. Bene išsamiausiai okultizmo idėjų ištakas ir raidą enciklopedinio pobūdžio knygoje „Visų laikų mistiniai mokymai“ aprašė JAV mistikas Manly Palmeris Hallas (1901–1990). Toliau pasiremsiu ir juo, bet glausčiausiai ir aiškiausiai okultizmo idėjas 1907 ir 1911 m. Sankt Peterburge išleistoje knygoje „Okultizmas ir magija“ bei „Okultizmas“ perteikė S. Tucholka ir slapyvardžiu Barle pasivadinęs XIX a. pabaigos okultistas. Dabar jie jau pamišti, „visažinėje“ Vikipedijoje jų pavardžių neradau. Paminėtinė okultizmo sąvoka yra *astralinis pasaulis* arba *astralinis planas*, dažnai vadinamas tiesiog *astralu*. Tai – tarpinė sritis, esanti tarp idealaus dvasinio ir materialaus kūniško pasaulių. Platono filosofijoje ši tarpinė sritis vadinama Demiurgu, gnostikų filosofijoje – eonais ir jų pilnatve pleroma, neoplatonikų filosofijoje – Vienio hipostazių sklaida.

Pasak Barle, pozityvūs mokslai tiria gamtą ir visuomenę, metafizika ir teologija gilinais į pirmines priežastis ir ieško pirminės nematerialiosios priežasties Dievo, o okultistai užsiima astralinio pasaulio tyrimais, ir šiuo požiūriu okultizmas yra ne mažiau griežtas mokslas nei fizika ar kiti gamtos mokslai. Okultistai pripažįsta, kad egzistuoja antgamtė, bet pati savaime ji jiems nerūpi. Jų tikslas – iširti tarpinę sritį, sujungti fiziką su metafizika ir taip valdyti materiją bei joje veikiančias jėgas žmogaus ir žmonijos labui.

Astralinio pasaulio, arba astralo, sąvoka kildinama iš Pitagoro filosofijos, reikšmingai veikusios ne tik Platoną, bet ir gnosticizmą, neoplatonizmą, hermetizmą, įvairias krikščioniškos mistikos atmainas. Pasak Pitagoro, egzistuoja trys pasauliai – aukščiausiasis, aukštasis (arba vidurinis, tarpinis) ir žemasis (arba materialusis), kuriame gyvename ir mes, žmonės. Aukščiausiasis pasaulis esąs grynai dvasinis, savo dvasia persmelkiantis ir valdantis vidurinį ir žemąjį pasaulius. Dabar sakytume, kad tai – dieviškasis, Dievo pasaulis. Vidurinis tarpinis pasaulis esąs nemarių idealių esybių, kurios dabar vadinamos daiktų ir reiškinių esmėmis arba archetipais, pasaulis. Jį Pitagoras pavadino astraliniu, t. y. žvaigždiniu (gr. *astron* – žvaigždė). Neretai jį vadina ir eteriniu. Pasak graikų mitologijos, eteris esąs skaidriausias viršutinis oro sluoksnis, kuriame gyvena dievai. Viduramžių alchemikai manė, kad eteris yra visą gamtinio pasaulio erdvę užpildanti ir viską persmelkianti absoliučiai elastinga terpė. Šis terminas įsiskverbė ir į fiziką, kas ilgai buvo manyta, kad radijo bangos sklinda būtent eteryje. Tai, ką Pitagoras pavadino astraliniu pasauliu, o alchemikai eteriu, dabar dažniau vadinama subtiliąja materija ir siejama su vadinamaisiais biolaukais, energoinformaciniais laukais ir pan.



MIKKO GRANROTH

## Ne antrinė šviesa

Suomių prozininkas Mikko Granrothas (g. 1982) iš Tamperės studijavo filosofiją ir literatūrą.

Ekodistopija „Ne antrinė šviesa“ (*Ei mikään sekundääri-nen valo*) – iš makabriškų novelių rinkinio „Juodos šaknys“, ryškiausio 2022 m. literatūrinio debiuto Suomijoje. Pernai rudenį Granrothas išleido antrą knygą – maskulinistinį romaną „Kobalto princas“ (*Kobolttiprinsit*), kuriame skaudžiai nagrinėja vyrų pasaulio problemas ir žmogaus santykį su gamtos turtais.

Rašytojas save laiko klausytoju, ne kalbėtoju, tikrovė geriausiai jam sklaidžiasi juodojo humoro, ironijos ir šurpo atmosferoje. Anapus tekstų – kaip šaknis, tarpstanti po žeme, – slypi neįauki nuojauta dėl nesuvaldomų ir pamišėlišku žmonių užmojų.

Vertėja

Vienas spustelėjimas ir šast – prieš jus iškyla ateities vaizdas. Nepamirškite: paveikiausia yra ne ta šviesa, kuri ryškiausiai šviečia. Ne visada. Šioje požemio saugykloje šviesa įgyja visai kitą prasmę. Atskridote į šią ledinę salą susipažinti su mūsų veikla. Sveikinu jus atvykusius ir dėkoju už susidomėjimą. Matau, kad nesat jokie sukriošę satyrininkai, kuriuos čionai siunčia ieškoti paskutiniųjų mūsų planetos gyvybės apraiškų.

Šviesa gali pasirodyti ištis kukli, tačiau pas mus veiksminga būtent ši sistema. Apšvietimas subalansuotas taip, kad jį galima nukreipti iš viršaus vienintelio mygtuko spustelėjimu smulkiausi ir tingiausi piršteliai. Galite pasižymėti užrašuose, kad pagal augimo poreikius šviesa galima įjungti ir išjungti net tuomet, kai čia nieks nesidarbuoja. Darbo detalių atžvilgiu viskas, žinoma, tėra hipotetiška, nes esame šimtas dvidešimt metrų po smiltainiu. Dėl strateginių saugumo sumetimų visko, suprantama, atskleisti negaliu.

O dabar pereikime per betoninį koridorių į toliau esančią salę, pirmyn pirmyn, prašom pirmyn. Ar visi spėjat? Padedemonstruosiu jums kai kuriuos principus. Kai pirštas paliečia ilgą glotnų mygtuką, kaip ką tik tariau, štai kaip viskas atrodo: įsižiebta violetinė šviesa, iš tamsos iškyla lentynos ir narvai, laidininkai merkia mums akį. Kitur šie spinduliai atlieka visai kitą funkciją – iškelia gėlės pumpurą kaip galingas valdovas saulę. Galite įsivaizduoti, kaip valgykloj dirbtinei šviesai krentant ant užtepelių ir kepinių senis mesteli merginai: „Pavasaris širdy – raukšlės užanty.“ Šiose uolienose, šešiasdešimt penkių metrų storio amžinajame įšale, spinduliai reiškia visai ką kita. Mūsų saugomos sėklos yra kaip ta mergina, o šviesa – kaip išlikimo būdas, priklausantis nuo šios salos išskirtinės kokybės anglių. Senis – tai bet kuris iš mūsų, siekiantis išgauti asmeninės naudos iš šių augalėlių. Na, šito galit ir nesizymėti, bet būtent taip šviesa skinasi kelią link sėklų ir šaknų. Tam tikra prasme ši šviesa pluša nepailsdama, nors anksčiau ar vėliau neišvengiamai užges ir ji, kaip užgęsta vilties šviesa, tikėjimo šviesa, elektros šviesa, proto šviesa, kokia tik norit šviesa... Bet būtent dėl jos mes šiandien čia ir susirinkom. Puikiai suprantate, kad mūsų šviesa – ne antrinė šviesa. Ir ne iš amžių pradžios ugnies sukurpta. Po žeme dievų nėra.

Saugykla suprojektuota taip, kad atlaikytų visas stichijas, bet pradžioje mus vis tiek persekiojo įvairios baimės. Pavyzdžiui, nerimavome dėl lempų veikimo optimaliomis sąlygomis? Dar pirminiame projekte energijos rijkė – senos vamzdinės lempos – pakeistos modeliu T8, bet ir šio novatoriškai tvaraus industrinio apšvietimo laikai baigėsi, kai prieš keletą metų pastebėjome iš sėklų dėžių kylančius daigus. Kas būtų patikėjęs?! Nusprendėme pakeisti metų metus tarnavusius šviestuvus, tad į saugyklos salę sugužėjo dar daugiau darbuotojų, nei kada čia regėta. STATSBYGG kombinazonos ištūmė oranžiniai konstravimo paslaugų įmonės antpečiai – nepaisydami mūsų saugos nuorodų be šalimų plušantys veikėjai, kurie žiopsėjo į lubose kyšančius lempų laikiklius, bet nė nežvilgterėjo į dėžėse besistiepiančius daigus.

Šie konstruotojai atvėrė šešerias didžiąsias mūsų duris, nusileido dešimtis metrų tais pačiais nuožulniais betoniniais tuneliais tam, kad pasiektų mūsų šviesos šaltinį. Šie elektros ir jutiminės technikos specialistai tapė kabelius, natri, sierą, argoną, grafeną, galio nitridą... naujai pritaikytų lempučių prototipus. Šie profesionalai žinojo viską apie elektros laidumą ir tvarų energijos naudojimą, bet – tik pamanykit! – jų nė iš tolo nedomino nei šimtai tūkstančių mūsų sėklų rūšių, nei iš dėžių prasikalę daigeliai. Jiems rūpėjo darbo rezultatai, kurių rimtumo tokiems mėgėjams kaip aš nesuprast. Jie tyrinėjo šviesą per savo skaitmenines kameras, išsukinėjo lemputes, nagrinėjo elektros lizdus ir jungiklius, bendravo tarpusavyje slopia balsais, tapšnojo per želiantias barzdas, kvatojo nuo sprando braukdami lygius plaukus ir nepaliaujamai susmeigę žvilgsnius į viršų. Kartais jie atrodydavo sumišę, kraipydavo riebias lūpas, bet mums nepratarėdavo nė žodžio. Jie judėjo lyg šokio žingsneliu pirmyn atgal neužmesdami nė menkiausio žvilgsnio į čia pat esančius metalinius narvus, lentynas, dėžes, prie

lentynų priklijuotus rėksmingai geltonus lapelius nei ant jų surašytas žodžių bei numerių kombinacijas.

Kai šviestuvai pagaliau buvo pakeisti, mums buvo pranešta: jokių rūpesčių, šviesa bus valdoma nuotoline sistema, kurios laideliai nutiesti per tas pačias skylutes su šilumos jutikliais. Jie pareiškė, kad skirtingas šviesos spektro fazes atspindinčio apšvietimo paskirtis – saugoti daigus, kurie stypo mūsų saugomose dėžėse. Tiksliai taip ir nesupratom, kas lėmė jų dygimą. Gal sutriko temperatūros palaikymo sistema, gal sėklos buvo nederamai supakuotos, o gal iš kažki kur pateko drėgmės ar maistingų medžiagų tais ilgais laikotarpiais, kai mūsų čia nebuvo? Kai nusileidome į saugyklą su naujomis sėklų siuntomis, sąlygos atrodė tokios, kokios ir turi būt, tačiau iš kai kurių dėžių virto šie daigai. Pagalvojom, kad gal taip ir turėjo nutikti, gal pavojaus nekeli. Nusprendėme įsaknyti veisles, kurios klestėjo mūsų atšiauriomis ir izoliuotomis sąlygomis. Atgabėnomė į salę trąšų, pakoregavome oro ventiliaciją, įdiegėme drėkinimo sistemą ir atsargiai kilstelėjom temperatūros lygį. Rezultatu likom patenkinti. Leidome ūgliams, daigams ir stiebams plėstis puriuose loveliuose, kilti ir prisiliesti prie žvilgančių aliumininių sienelių, lentynų ir sėklų dėžių, skleisti savo galūnes dirvoje.

Kaip žinote, saugykla oficialiai atidaroma tik keletą sykių per metus – kai papildomos sėklų atsargos. Nors čia lankomasi retai, darbas yra ilgalaikis ir įtemptas. Ambicingas konstruotojų sumanymas buvo tas, kad šviestuvų niekada nebereikėtų keisti – kad jie šviestų iki amžių pabaigos. Čia, šimtas dvidešimt metrų po smiltainiu, tokia vizija, be abejo, sukėlė atitinkamus atgarsius. Nors tai nebuvo pasitikėjimo verta pranašystė, visus vis tiek apėmė niūri nuojauta, jog šviesa įdiegta čia dėl to, kad pasaulis viršuje garantuotai ir neišvengiamai pasibaigs. Pasibaigs maistas, pasibaigs šiluma, pasibaigs Norvegija. Tą supratęs su šeima išskridau pas savo tėvus į Trumšę. Bėgau nuo šios minties kuo toliau.

Apšvietimo specialistams išvykus, saugyklą ėmėme lankyti dažniau. Pastebėjome, kad požemis apsigaubė nauja atmosfera. Sakau „apsigaubė“, nes pastebėjau, kad jūs šiltai apsiengę, che che! Plastikinių dėžių blizgesys prislopo, kartono įplyšimai dar labiau išryškėjo, šen bei ten matėsi kylantys daigai. Lempų iš viso buvo du šimtai trisdešimt penkios. Jos atrodė stebuklingai lengvos, nors kryžmi laikikliai, į kuriuos buvo įsuktos, atrodė tokie pat gremėzdiki kaip ir ankstesnieji. Šviesa sklido tolygiai, lempos nesproginėjo kaip anksčiau, žemos temperatūros poveikis sustiprėjo. Šviesa buvo mėlyna ar veikia violetinė. Šaknys ir stiebai joje tarpo kuo puikiausiai. Pajutau skirtumą: ši šviesa visai kitaip nudažė geltonus vežimėlius, storas odines pirštines ir blizgų betoninių sienų paviršius. Visai kitaip šviesa apšvietė Karterio ir Klintono atstovus, kai šie teiravosi, kaip mes pusiau išsprendėme vieną iš tuomečių pasaulio megaproblemų. Dar tais laikais, kai mūsų augalijos archyvavimo metodas buvo pakankamai neįvertintas, ši šviesa kitaip atsispindėjo veide amerikiečių žurnalisto, teigusio, kad mūsų saugykla yra šeštas geriausias pasaulio išradimas. Šviesa kitaip apšvietė apšarמושius temperatūros reguliavimo sistemos kanalus lubose ir smailejančius senamadiškus gyvsidabrio termometrų, sienų nišose matuojančius amžinojo įšalo konstantą. Šviesa kitaip apšvietė standartines pilkas plastikines dėžes, kurias tiekėjai pristato sėklų kolekcijų sudarytojams. Ji kitaip apšvietė net ir iš Šiaurės Korėjos atgabentas raudonas medines dėžes, pažymėtas vėliavomis amerikietišku stiliumi ir ardžiusias standartinių dėžių eilės darną. Šią beveik vienspalvę darną prisiminiau visai neseniai, kai grupė tautiniais drabužiais apsitausių muzikantų griežė viename mūsų botanikos sodo vakarėlyje.

Pastebėjau, kad atvertėte naują užrašų puslapį.

Ta proga siūlau pridurti dar vieną antraštę: „Antimaterija“.

Ištis, retam nusišypso laimė pamatyti šiuos sudėtingus procesus, paliudyti juos čia pat vietoje, mat daugelis gyvena uoliai saugomame vakuume. Privalau pridurti: užtenka to, kad perduosite žinią. Juk čia nesaugoma niekas vien dėl to, kad to žūt būt reikėtų. Kartkartėmis patrešiam, patvarkome, bet šiaip leidžiame sėkloms ir šaknims gyventi savo gyvenimą. Ir nors esate pakviesti čia, kokios gi viešųjų ryšių naudoms augalijos archyvas turėtų iš mokslo žurnalisto, kurie elegantiškai atmeta savo plaukus, kad galėtų patyrinti mūsų sėklas jų savininkų nurodytais tikslais? Mums tikrai nereikalingi plokščiai blizgintojai, kurie pasakoja apie mūsų veiklą savo ar savo atstovaujamos įmonės konkurencingumui pagerinti. Tai tėra sudėtingos aplinkosaugos situacijos eskalavimas! Šį archyvą finansuoja valstybė ir didieji fondai, jis yra vien tik pagrindiniams ekologijos subjektams, visus galus matuojantiems specialistams ir gyvsidabriu apnuodytiems tarnautojams skirta vieta, kuria siekiama sukurti ateities augalininkystės tūkstantmetę imperiją. Tyla tokiam projekte yra didi vertybė, nors tam tikrais jo etapais padidėjęs anglies dioksido kiekis galbūt ir padėtų jam vystytis toliau.

Jūs gretose gali atsirasti manančių, kad bendros ateities užtikrinimas tokiu eksperimentinėmis sąlygomis paremtu projektu tėra pretenzingas ir pavojingas užmojis. Tačiau, kaip jau minėjau prieš įžengiant į požemį, mūsų įnašas iš tikrųjų visiškai menkas. Saugyklos durys oficialiai atveriamos retai, o mes neturime teisės paveikti medžiagos, kurią rūšiuojame. Išimtį sudaro tik rūšys, kurios pasirodė esančios daigios itin atšiauriomis sąlygomis, – dėl jų mums pavyko pasiekti atskirą susitarimą. Likusi medžiaga išlieka sėklų kolekcininkų nuosavybe.

Leisiu jums ramiai apžiūrėti dirvą. Kaip pastebite, kai kurios rūšys čia keroja neįtikėtinais sėkmingai. Kai prieš keletą metų išrovėme pirmąsias šaknis, priėjome išvadą, kad švelnus šalnis įkandimas jas tik dar labiau užgrūdino ir suteikė jų skoniu karstelėjusio saldumo. Sieksime dar ilgai saugoti šaknis šioje atkampioje dirvoje, nors ir pastebėjome, kad auginimas, paremtas mūsų kukliomis žiniomis, yra neužtikrintas ir trapus procesas. Lygiavertė tarnystė ir sėkloms, ir iš jų prasikalusiems daigams reikalauja didelių pastangų. Leiskite paaiškinti plačiau. Įprastomis sąlygomis šaknys perduoda augalui žinią apie jo augimo vietą. Jos susipina su kitomis augalijos rūšimis, netgi gali užvaldyti itin stambius žemės plotus. Jos parodo augalui kelią, leidžia jam prasiškerbti pro dirvą, jos sukuria požeminius anglies dioksido šaltinius, tačiau čia teturime šiuos lovelius. Pažvelkite į šį daigą, besistiepiantį prieš mane. Šis grublėtas ir nesimetriškas padarėlis užgimė iš sėklos, saugomos nuo mūsų veiklos pradžios. Jis tarpsta čia jau daug metų. Atkreipkite dėmesį, kad pritraukus jį arčiau šviesos matyti, jog šaknis – visiškai juoda. Ne dėmėta, ne spalvota, o juodut juodutėlė. Kuo ilgiau šaknys tarpsta mūsų eksperimentinėje dirvoje, tuo tamsiau nusidažo jų šerdis. Kuo šiltesnėmis sąlygomis sėklos laikomos, tuo prasčiau jos dygsta. Mums dar teks atsakyti į daugybę klausimų. Labiausiai išstypusius stiebelius, žinoma, patrupinam, bet šie ir vėl nevaldomai iškeruoja, prašom atleisti.

Kadangi požemio energijos sąnaudos yra milžiniškos, o pagrindinis jo gyventojas yra ši į uolienas perkelta šviesa, esama įvairiausių dalykų, kuriems šviesos pagailime. Pavyzdžiui, tamsoje skendi atokiausių koridorių banguota skarda apkaustyti tuneliai, išjungti ir pačių tunelių sieniniai šviestuvai bei lempos rūbinėje, kur kabo beveik nenaudojami šalmai ir *goretex* kombinezonai. Neapšviečiame ir plombuotose standartinėse dėžėse suslėptų aliumininių maišelių ir mėgintuvėlių, mat juose – pažeidžiant sutarties sąlygas – slepiamos kanapių ir kokainmedžių atmainų sėklos. Tamsoje laikoma ir žmogaus sėkla bei organai su žmogaus sėkla. Jų sunaikinti nė neketiname. Nuo šviesos saugomos ir iš genetiškai modifikuotų rūšių išvestos sėklos. Taupome apšvietimą ir valstybės finansuotam meno kūrinui, bet nenusiminkite, dar turėsite progą šalia kampuoto saugyklos įėjimo pasigrožėti ta instaliacija, sudurta iš nerūdijančio plieno atplaišų, prizmių, veidrodžių ir optinių kabelių su traseriais. Neiliuminuojame nei didžiųjų pakrantės elektrinių, nei kelio ženklų, išduodančių saugyklos vietą tiems, kuriems neteko apie ją girdėti per vakaro žinias. Išjungėm apšvietimą ir prie didingųjų plieninių įėjimo durų, kurios – pripažinkite – mažai kuo skiriasi nuo tos beskonės chromo pilkumos, tūkstantmečio pradžioje padengusios jūsus šaldytuvus. Kelią kruopščiai prižiūrime ir žiemą, tačiau jis apšviečiamas tik dalį paros. Beje, kelio tamsoje galite išvysti kurią nors iš mūsų salos poliariinių lapių. Šios žvitrulės kartais prisėlina prie pat įėjimo.

Malonai prašau nežymėti to savo užrašuose. Už saugyklos išlaikymą atsakingas genetinių išteklių centras neseniai turėjo nuosavą smulkųjį grobuonį. Pas mus darbuositi toks neblėstančio smalsumo botanikas ir energetikos savamokslis Jensas J., kuriam, kaip paaiškėjo, daigų ir sėklų identifikavimui bei inventorizavimui buvo negana. Mūsų liūdesiui, nutiko nesmagus dalykas: Jensas įtikėjo, kad jo darbo vieta yra Rokfelerių, NATO ir amerikiečių žemės ūkio gigantų biologinio karo ir rasės gryninimo bandomoji laboratorija. Ta mintis visiškai aptemdė Jensui protą. Jis ėmėsi keistokų kurmio darbų – iš mūsų resursų ėmė grobti medžiagą ir tempti ją į išorinį pasaulį. Mūsų aptiktas asmeninis raštelis su skambučių išklotinėmis liepos 22 dieną atvedė mus į kitą salą, bet mūsų šviesa Jenso nebeišgelbėjo. Šviesa Jenso galvoje užgeso visiems laikams. Mūsų nusivylimui, nebeįvyko išsaugoti tų šimtų mėginių ir rūšių, kuriuos jis sugebėjo nugvelbti iš saugyklos ir perduoti nenustatytoms trečiosioms šalims, kaip įtariama, iš Rytų.

Šis incidentas nubloškė mūsų projektą daugybę metų atgalios, tačiau fondų lėšomis ir nuosavu finansavimu pavyko nuostolius kompensuoti tol, kol vieno iš mūsų OPEC partnerių konfliktas G77 teritorijoje ir vėl smarkiai sulėtino kolekcionavimo darbus. Po šių įvykių įdarbinimo reikalavimai buvo iš esmės atnaujinti ir šiuo metu padėtis valdoma: tik profesionaliausiai ir patikimiausiai specialistui



ARNOLDS AUZIŅŠ

## Smagioji netvarka

Arnoldas Auzinis (g. 1931) – latvių poetas, rašytojas, publicistas, žurnalistas. Parašė 19 poezijos rinkinių, 25 romanus, 23 trumposios ir autobiografinės prozos knygas, 13 dokumentinių apybraižų, 10 pjesių, 11 knygų vaikams... – daugiau nei šimtą knygų! Knygos „Ir rašytojas yra žmogus“ (*Ar rakstnieks ir cilvēks*, 2015) bei „Smagioji netvarka“ (2024) – savita linksmoji latvių literatūros istorija. Rašytojas tvirtina: „Rašančiam žmogui niekada nebūna nuobodu.“

## Gyventi ilgai, bet nepasenti

Nė vienas nesame angelas, kiekvienas su savo silpnybėmis ir trūkumais, bet kai gali pasijuokti iš savęs, tada pasijauti stiprus. Juokas šiek tiek prašviesina pasaulį. Humoras – nuostabi Dievo dovana. Man gaila tų žmonių, kurie nesupranta juoko ir įsižeidžia.

Visi viliamės gyventi ilgai ir nenorime pasenti. Gyvenimą prailgina reguliarus seksas ir juokas. Net rimti medikai tvirtina, kad optimistai serga rečiau, o jeigu ligoninėje būdi linksmos medicinos seserys, tada ir beviltiški pacientai nenori palikti šio nuodėmingo pasaulio. Vaikų ligoninėse puikiai darbuojasi gydytojai klounai.

Senovėje karaliai laikė juokdarius, kurie valdovams padėjo daugiau nei patarėjų būrys, nes juokaujant gimdavo tiesa. Gal toks etatas praverstų ir mūsų laikų prezidentams? Latvijos prezidentė Vaira Vykė-Freiberga paatviravo: „Kartą sumaniau pajuokauti, bet tai buvo priimta labai rimtai.“

Visą gyvenimą žvelgiu į įvykius ir reiškinius iš komiškosios pusės, tad daugelis mane vadina lengvabūdiu. Senolių išmintis moko: žvelgiant atgalios sunku eiti pirmyn. Jau didžiulė metų našta slegia mano pečius, tad tik prisiminimuose galiu sutikti draugus, kurie jau aname pasaulyje. Mano atmintis ryškiausiai išsaugoja tuos nuotaikingus nutikimus. Gal jie ir skaitytojams pagerins nuotaiką.

## Balzamas su kefyru

Honorarų mokėjimo dieną užsukdavome į artimiausią kavinukę „Bāka“. Kartą nutiko taip, kad balzamas buvo vienintelis gėrimas. Ir kavos aparatas buvo sugedęs. Paprasčiausiai užsigerti bent mineraliniu vandeniu arba limonadu.

– Yra tik kefyro, – keistai šypsodamasi tarė barmenė.

Nusprendėme rizikuoti, nes grynas balzamas degina vidurius.

Įėjo dar du vyrai. Pamatę, kad juodąjį Rygos balzamą mes užsigeriame kefyru, jie akimirka pamurksoję paprašė:

– Mums irgi to paties.

Po dviejų savaičių vėl užėjome į „Bāką“. Kavinė buvo pilna lankytojų, visi gėrė balzamą su kefyru, nors lentynose puikavosi degtinės ir konjako buteliai, veikė kavos aparatas.

## Du su arkliška pavarde

1957-aisiais dalyvavau jaunųjų autorių seminare Rašytojų sąjungos namuose Krišjano Barono gatvės dvyliktajame name. Susipažinau su pradedančiais poetais, kurie vėliau išgarsėjo: su Arija Elksne ir dviem Imantais – Zieduoni ir savo pavardės broliu iš Sėlijos. Imantas Auzinis tuomet studijavo filologiją. Sprendėme, kuriam iš mudviejų pasirinkti slapyvardį, kad nepainiotų.

– Aš jau turėjau, – prisipažino Imantas.

– Kodėl neišlaikei?

– Ką tik sužinojau, kad toks poetas jau yra.

Pasirodo, Imantas Auzinis norėjo būti Zieduoni. Gerai, kad dar nepaskelbė nė vieno eilėraščio tokiu slapyvardžiu.

Kartą žurnalo „Vaikystė“ redaktorius Vladislavas Kapužas man siūlė pasivadinti Žirgeliu, nes yra toks Čechovo apsakymas „Arkliška pavardė“. Toks slapyvardis man nepatiko, kur kas geriau būti Kumeliuku\*.

Daugelis literatūros gerbėjų manė, kad mes esame broliai. Piešėme šeimos medį, bet nesuradome nė vienos bendros šakos. Rašytojų aplinkoje Imantą vadino rimtu poetu, mane – nerimtu, nes kūrybos pradžioje rašiau humoristinius eilėraštkus. Kartais Imanto eilėraščius priskirdavo man, o mano „Suomišką pirtį“ viena žurnalistė priskyrė jam.

Patį smagiausią nuotyki patyriau, kai vietoj Imanto nuvažiauvau į vieną Uogrės rajono mokyklą.

Paskambino latvių literatūros mokytoja, ji nesikreipė vardu, bet garbingai vadino poetu. Mat jos auklėtiniai pamilo mano eilėraščius, juos išmoko atmintinai, parengė pastatymą ir norintys susitikti su autoriumi. Atvažiuosiantys automobiliu į Rygą, atsivešiantys ir parvešiantys kaip poną.

Pasijutau pagerbtas ir sutikau. Sutartą valandą prie mano namo Kūdros gatvėje sustojo volga. Į mokyklą atvykau pirma laiko ir mane vaišino skanėstais.

Salė buvo pilna moksleivių – nuo pirmos iki aštuntos klasės. Mane pasodino priešaky prie stalo, ant jo degan-



Ramunės Pigagaitės nuotrauka

ti žvakė kūrė iškilmingą atmosferą. Pirmiausia išklausiau auklėtinių pasirodymą. Įdomūs eilėraščiai, tikrai niekaip neprisiminiau, kada juos būčiau parašęs. Literatūros mokytoja pranešė:

– Šiandien pas mus mielas svečias – poetas Imantas Auzinis.

– Aš esu Arnoldas, – sušnabzdėjau.

Mokytoja nesutriko ir greitai susigaudė.

– Gaila, Imantas dėl sveikatos negalėjo atvykti, brolis Arnoldas papasakos apie jo gyvenimą ir kūrybą.

Nebeturėjau išeities. Papasakojau tai, ką žinojau, ir tai, ką iškart sugalvojau. Nuoširdūs plojimai patvirtino, kad margajai publikai patikau.

Sugrįžęs į Rygą, paskambinau Imantui ir atsiprašiau, kad sukūriau jam naują biografiją.

## Raštelis iš salės

Mūsų laikraštelis pasirodydavo kas savaitę. Kai redakcijoje neturėdavau ką veikti, lankydavau įvairius renginius.

Išėjus romanui „Jaunuolio memuarai“, Filologijos fakultete į susitikimą su skaitytojais buvo pakviestas Zigmundas Skujinis. Ką tik buvau perskaitęs romaną, todėl pamaniau, kad turiu teisę dalyvauti aptarime. Būsimieji mokytojai, literatūros mokslininkai ir kritikai naiviai klausinėjo rašytoją.

– Kokia „Jaunuolio memuarų“ idėja?

– Koks jūsų kūrybinis statusas?

Autorius atsakė į visus raštelius, išskyrus vieną:

– Jis parašytas labai smulkiomis raidėmis. Gaila, nepasiečiau akių.

Skujinis kreipiasi į lektorę Skaidrytę Bikovą:

– Prašau, perskaitykite jį!

Ji žvilgtelėjo į popierėlį ir sumikčiojo:

– Oi, tenai nieko neparašyta!

Rašytojas šyptelėjo ir tarė:

– Aš jums vis dėlto atskleisiu, kas čia parašyta: „Skujinis yra kvailys.“

Auditorija nuščiuvo. Prozininkas pažvelgė į šalia esančius ir tarė:

– Ką aš galiu pasakyti? Tik tai, kad rašytojai būna labai gudrūs.

## Kaip iškėlė į direktorius

Literatūros ir meno darbuotojus pakvietė į susitikimą su aukštais kompartijos vyrais. Baltijos karinės apygardos vadas maršalas Ivanas Bagramianus, išvydęs Valdį Rūją, puolė prie jo, apkabino ir rusiškai sušuko:

– Volodia, tu išgelbėjai man gyvybę!

Matyt, senoliui sušlubavo atmintis ir Valdį supainiojo su kitu asmeniu, nes poetas karo metais buvo pauglys ir ginklo nelaike rankose.

Tostas po tosto, visi taureles lenkė iki dugno: „Už partijos ir tautos vienybę!“, „Už tautų draugystę!“, „Už sielos inžinierius!“

Kitą rytą poetą pažadino skambutis iš partijos Centro komiteto Kultūros skyriaus. Valdis išsigando – vakar pagėrė konjako ir, matyt, prisikalbėjo, dabar gresia bausmė.

– Kodėl jūs, draugas Rūja, slepiate, kad turite tokių įtakingų draugų? – tarė pareigūnas. – Mes norime jus paskirti Dramos teatro direktoriumi.

Valdis nuo tokio netikėto pasiūlymo neteko amo. Direktorių Teatro, kuriame 1918 m. lapkričio 18 d. buvo paskelbta nepriklausoma Latvijos valstybė. Teatro, kurio direktoriumi buvo pats Rainis. Dar galėjo atsakyti, dar nevelu, bet pasiūlymas viliojo. Tokia proga pasitaiko tik

kartą per gyvenimą. Jis nusprendė rizikuoti. Teatro dulkių Valdis jau buvo prisiuostęs Dailės teatre, kur vadovaujamas didžiojo meistro Eduardo Smilgio baigė teatro studiją kartu su Vija Artmane, Eduardu Pavulu, Hariju Liepiniu ir kitomis garsenybėmis.

Po kelių savaičių Dramos teatre kilo gaisras. Naujajį direktorių iškvietė į Kultūros ministeriją pasiaiškinti. Ministras Vladimiras Kapužas kaltino:

– Ką jūs darote? Mes jums patikėjome teatrą, o jūs deginate jį.

Dar viena nauja profesija – padegėjas.

Gaisrą užgesino, bet nesuvaldė triukšmo, kurį sukėlė Maskvos korespondento rašinys. Juodu ant balto sąjunginėje spaudoje pasirodė publikacija, kad Dramos teatras atsiskakęs dotacijų ir kviečias kitus pasekti šiuo teigiamu pavyzdžiu.

Na, įrodyk, kad nesi kupranugaris!

Po vadovavimo Dramos teatrui Valdį paaukštino – paskyrė Operos ir baletų teatro direktoriumi. Tada jis pastebėjo pirmus žilus plaukus.

## Autorių pažįsta iš kvapo

Dažnai dalyvaudavau įvairiuose konkursuose ir pelnydavau apdovanojimus už savo eilėraščius, romanus ir apybraižas. Ne kartą pačiam teko būti vertinimo komisijos nariu ir vertinti kolegų darbus.

Leidyklos „Liesma“ Jaunimo literatūros redakcijos vedėjas Artūras Lielajis sakė, kad jis pažįstas autorius ne tik iš stiliaus, bet ir iš rankraščių kvapo. Anatolio Imermano siuntiniai kvepėdavo cigarais, o Arvydo Grigulio – konjaku. Sunkiau buvę su dailiaja lytimi, bet tas damas, kurios sukiojosi literatū bendrijoje, jis apuostydavęs ir galėjęs pasakyti, kokiais kvapais jos kvėpinasi.

Diletantų rašinius atskirti lengva. Jie nebijo sunkių temų, mielai dalyvauja patriotinės poezijos konkursuose. Užtat dėl jų kūrinių meninio lygio kildavo aštrių ginčų, nes tiek autoriai, tiek vertintojai turėjo skirtingas gyvenimo ir literatūrinės patirtis. Todėl rašytojai pasidomėdavo, kas yra vertinimo komisijoje, – ne todėl, kad užtartų ar papirktų, bet kad suvoktų, ko galima tikėtis. Mat tradiciškai rašančių nesupras modernistai ir priešingai.

Nutikdavo ir netikėtumų. Apsakymų konkurso komisija nepalankiai įvertino Reginos Ezeros apsakymą. Negalėjo būti, kad iškili prozininkė būtų parašiusi prasčiau už pradedančiuosius. Ko gero, kai kurių vertintojų mintys plaukiojo padebesiais.

Aš dažniausiai bendradarbiau su žurnalu „Dadzis“, kuris reguliariai rengė konkursus. Vertinimo komisijos pirmininkas redaktorius Igoris Palkovas rašė mažai, bet puikiai pažino medžiagą. Perskaitęs eilinių rašinių, jis iškart nedvejojdamas pareiškėdavo:

– Tai Andris Kolbergas. Šimtas procentų!

Paskyrėme premiją. Atpalėšėme voką ir paaiškėjo autorius – žurnalistas Juris Ruobežniekas.

Protingiau ne spėlioti apie autorių, bet objektyviai įvertinti rašinį, nors visad būna subjektyvių momentų. Grafo-manų rašiniai dažniau nei profesionalių rašytojų pakeldavo nuotaiką. Vertinimo komisijos nariai kvatojosi skaitydami pjesę, kurioje veikė tik žmogaus vidaus organai.

– Tai įžymios visuomenės asmenybės, – pasipiktino Skribentas, nes jo drama nepelnė apdovanojimo. – Ar tiesiosios žarnos jūs neatpažįstate kaip Arvydo Pelšės?

## Pilvo filosofija

Mano draugas Janis vedė iš meilės. Gita buvo jauna ir graži, bet jai stigo gyvenimiškos patirties ir šeiminkavi-mo įgūdžių.

Medaus mėnesį, kol jauno vyro ausyse skambėjo vestuvininkų šauktas „Kartu!“, jam bet kuris valgis atrodė saldus ir gardus. Bet medaus mėnuo yra pats trumpiausias metų mėnuo – net vasaris būna ilgesnis. Janio veidas paniuro, pilvas gurksėjo kas kartą ant stalo išvydus tik duoną, sviestą, sūrį ir žuvų konservus.

– Ar tu nori, kad aš susirgčiau gastritu? – jis priekaištavo žmonai. – Ar nieko šilto niekada nebus ant mūsų stalo?

Gita padėjo į šalį Garcios Márquezo romaną „Šimtas metų vienatvės“ ir prisiglaudė prie brangaus žmogaus, kuriam neseniai prisiekė amžiną meilę.

– Aš pati esu šilta. Ar tu nejauti, pupuliuk?

Lova yra lova, stalas yra stalas. Priekabių daugėjo ir vieną dieną Janis priėmė skubų sprendimą – paliko Gitą, tikėdamasis surasti švelnią būtybę, kuri domėtusi virimu ir kepimu.

Nukelta į p. 7 ►

\* Pavardė Auziņš kilusi iš žodžio auzas („avižos“) (red. past.).



## Iš bloknoto (52)

Vilniaus literatų namai Šv. Jono gatvė, palyginti neseniai ten, pačioje Vilniaus širdyje, įsikūrę, kartkartėmis rengia įdomius susitikimus: literatūros skaitymus, knygų pristatymus, susitikimus su jų autoriais ir visokią edukacinę veiklą. Net ekskursijas po Vilnių bei džiaz muzikos klausymus. O va gruodį, dar prieš šv. Kalėdas, įvyko Aleksandros Jacovskytės antrosios „Vilniaus veidų“ fotografijų knygos pristatymas, jį moderavo ką tik paskelbta Nacionalinės premijos laureatė menotyrininkė Laima Kreivytė. Susirinko daugybė žmonių: Aleksandros draugai – visokių sričių menininkai ir menotyrininkai, gan plati giminė, kolegos. Su knygos autore kalbėjosi Kreivytė, savo nuomonę apie Aleksandros fotografijas išsakė Giedrė Jankevičiūtė, abiejų knygų įžanginių tekstų autorė, kažkokiais nesuprantamais ironiškais pasażais pasišvaistė knygos dailininkas Jokūbas Jacovskis, panūdau žodį tarti ir aš.

Iš abiejų knygų viršelių į mus žvelgia jaunos moters švelnus, žingeidus žvilgsnis, jos pusė veido, lyg iš už durų staktos. Įdomu, kad tai skirtingų, bet labai panašių moterų veidai, panašios ir jų nuotaikos. Gal panašiai – įdėmiai, ramiai ir su liūdesiu – žiūri į pasaulį ir fotografė? Aleksandra Jacovskytė tikrai nepriklauso tai giminei pareigingų, pasišventusių fotografų, kurie gali kelti anksti rytą fotografuoti saulėtekio, gaudyti gamtos stebuklus, kantriai laukti, kol į medį sutūps paukščiai, fiksuoti pasaulinio garso asmenybės, architektūros ar paminklų gyvenimą mieste. Jos fotoalbumuose daugiausia matome jai pažįstamus žmones ir jų aplinką, susitinkam su daug menininkų, pradant jį pačios gimine ir baigiant kolegomis bei įvairių sričių vyresnės kartos įžymybėmis. Ankstesnėse jos fotografijose dažnai matei kadrus, užfiksuotus tarsi pro šalį einant (kai, pavyzdžiui, svarbiausias asmuo stovi į tave šonu arba nugarą), o vėlesnėse autorės žvilgsnis į portretuojamąjį lėtas ir įdėmus. Gera vėl susitikti su jau išėjusiais – Augustinu Savicku, Mečislovu Bulaka, Rimčiu Gibavičiumi, Žibuntu Mikšiu, Antanu Mončiu, Kazimieru Teodoru Valaičiu, Vytautu Šeriu, Juzefa Čeičyte, Aldona Dvarionaitė ir daugeliu kitų tavo ir vyresnės kartos žmonių.

Aleksandros portretuose žmonės, ar būtų savo namuose, ar dirbtuvėse, ar tarp draugų viešumoj, autorės pasirinktoje aplinkoje jaučiasi patogiai, atrodo natūralūs, beveik niekada nepozuoja, todėl nesunkiai atpažįsti jų charakterį, nujauti gyvenimo būdą, namų ar dirbtuvės aplinką. Vienas skyrius Aleksandros pavadintas „Fotografuoju tik tuos, kurie man patinka“. Sakyčiau, *tik tuos* ir *tik tai*, kas patinka. Abiejuose knygose, natūralu, daug išraiškingų semitiškų veidų – vilniečių ir svečių, litvakų, kaip antai Ada Skliutauskaitė, Lietuvos „Makabi“ klubo prezidentas Semionas Finkelšteinas, kolekcininkas Shmuelis Tatzas, Arkadijus Gotesmanas, Irena Veisaitė, Danielis Libeskindas, Dalia Gordon ir daug kitų menininkų ir mokslininkų. Jacovskytės fotografijose drauge su žmonėmis gyvena ir miestas – skurdus ir jau sutvarkytas, natūralus, su dar nerenovuotais pereinamaisiais kiemais, tarsi nematytais geto užkampiais, su karą menančiom sušaudytom sienom, daugiausia Vilnius, kurį visi mylime. Manau, kad „Vilniaus veiduose“ Aleksandros pateiktas kasdienis gyvenimas, jo akimirkos ir žmonės dar ilgai vėlesnėms kartoms liudys mūsų laikus.

Vienas didžiausių šio rudens išpūdžių buvo dalyvavimas režisieriaus Manto Jančiausko performatyviame susitikime „Vedami“, kuris vyko Vilniaus kalėjime.

Režisierius Mantas Jančiauskas ir tekstų autorius Rimantas Ribačiauskas panašų dalyką jau yra darę Pravieniškių pataisos namuose (už tą darbą buvo apdovanoti „Boriso Dauguviečio auskaru“) ir žada daryti Panevėžio moterų kalėjime. Eidama į tą susitikimą, natūralu, jaudinausi, juk nieko nežinojau – kur, kaip, kas, su kuo? Kai einant iš vieno kalėjimo korpuso į kitą patikrinami dokumentai ir atimami visi tavo, regis, svarbūs gyvenime daiktai, pasijunti nuogas ir per nugarą pereina baugi nelaisvės pojūčio bangėlė.

Lipam į penktą aukštą, laiptų turėklai tarpais išlaužyti, nors šiaip visur švaru. Tai korpusas, kuriame kaliniai gyvena. O pačiame viršuje – nemaža salė su dideliais langais. (Čia kartais vyksta kažkokie renginiai.) Salėje nieko nėra, išskyrus aštuonis nedidukus stalelius, sustatytus dideliu ratu. Prie jų išorinė pusė susodinami mes, svečiai, o netrukus ateina aštuoni kaliniai ir atsisėda priešais. Šypsėnos, pasisveikinimai. Jaudinasi sėdintieji abiejose pusėse. (Rodos, Pravieniškėse yra buvę atvejų, kai penkiolika metų kalėjęs pirmą kartą pamato ir susitinka laisvą žmogų! Ką jaučia?) Ant stalelio stovi dvi planšetės, jose rašomos šiek tiek skirtingos „komandos“ jam ir tau – visas veiksmų scenarijus su klausimais, patarimais ir prašymas atsakant į klausimus kalbėti arba tik linkčioti galvą. Klausimai paprasti ir kartais netikėti: ar rūkote? Kada paskutinį kartą buvote supykęs? Ar mėgstate greitį (atsakiusi „taip“, savo partnerį prajuokinau)? Ką dabar labiausiai norėtumėt pamatyti (abu atsakė, kad mamą) ir ko norėtum atsiprašyti (vėl abu atsakė, kaip pat), ar esate laisvas žmogus? Ar esate kankinęs gyvūnų? Ar bijote vorų? Laikas, į kurį norėtumėte grįžti, ir t. t., ir t. t.

Kartais neįtikėtina, kaip prašoma gerai išsižiūrėti į žmogaus veidą, o vėliau – atsakyti į klausimą, ar matai jame kokių nors ženklų ar žymių, liudijančių nusikalstamą gyvenimą. Beje, tų ženklų nepastebėjau nė viename iš kalinių. Jie visi buvo gan jauni, neperžengę pusamžio, laikėsi normaliai, apsirengę savais drabužiais. Buvo gan atviri – bent jau taip atrodė, nors laiko laisvam pokalbiui teko labai mažai: tik pradėti šnekėtis – ateina kitas. Sužinojau, kad kokių nors ypatingų kančių nepatiria, kitas patenkintas, nes dirba virtuvėje, ruošia ir dalina pusryčius, ir maistas neblogas. Visi kalbėjo apie laisvę, kaip laukia tos dienos, bet paklausti, kada išeis, – nė vienas neatsakė. Į klausimą, kaip čia pateko, atsakė, regis, atvirai ir paprastai: narkotikai nuo keturiolikos, kalėjimas Norvegijoje, o paskui čia, kitas su tokia gaižia ironija pasako „reketas“... Pasakoja, kad daug ką lemia tai, kokiai priklausai „kastai“, visas išvardija ir šypteli pakartodamas, kad blogiausia esą „gaidžiams“. Kartais ausinėse skambėjo pakeistas prižiūrėtojo balsas, štai maža jo teksto ištraukėlė: „Dabar, kai čia ta Europa, tai, pavyzdžiui, tu nelabai, jei jau autoriteto neturi tarp nu-teistųjų, tai, nu, vis tiek mato, ar tu senas darbuotojas, ar naujai atėjęs...“ Va kaip. O paskui – antras susitikimų ratas ir atsisveikinimai. Kai kurie padavė ranką. Viena buvo labai šalta ir drėgna.

Išėjusi iš kalėjimo buvau pavargusi ir sutrikusi, juo labiau kad ir ta Vilniaus vieta, Rasų ir Drujos (upelės pavadinimas) gatvių kampas ir apylinkės, nebuvo mano išvaikščiota. Bet tikroji reakcija įvyko kitą dieną. Ir fiziškai, ir dvasiškai jaučiausi sunkiai, lyg pervaziuota. Galvojau, kodėl vieni aukoja gyvybes kovodami už laisvę, o kiti nesijaučia net už savąją atsakingi, nesaugo jos ir nevertina. Svečių buvo paklausta, kodėl mes čia, kalėjime, dabar esame. O apie tai

irgi verta pagalvoti. Aš manau, kad buvau dėl to, kad tokie susitikimai kalėjime – drąsus jaunų menininkų sumanymas (tik dvejoju, ar tai dera vadinti teatru), ir dėl to, kad abiejose stalelio pusėse buvom žmonės, tik skirtingų likimų, ir gali būti, kad ir tas laisvasis, susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, gali tapti nelaisvas. Neatsižadėk lazdos... Galvojau ir apie tai, ar pasiteisina humaniška režisieriaus Manto Jančiausko ir jo bendraminčių misija. Greičiausiai – taip, nes jau dabar yra susidariusi kalinių, norinčių dalyvauti tokiuose susitikimuose, eilutė.

Senajame teatre dar prieš šventes su malonumu pasižiūrėjau niekuo neįpareigojantį, linksma ir žaismingą valandos trukmės spektakliuką „Lindyopera“, kuriame užimta beveik visa teatro trupė. Jį sukūrė džiaz šokėja ir choreografė Elzė Višnevskytė, muziką kūrė ir tvarkė Remis Rančys, džiaz ansamblio „The Schwings Band“ vadovas, scenografė Paulina Turauskaitė ir daug kitų padėjėjų. Su nuostaba žiūrėjau, kaip dramoms aktoriai gali viską: puikiai šoko ir dainavo keliom kalbom, ir dar žaismingai vaidino. Pratešti malonumo – šokti grojant gyvai muzikai scenoje finale buvo pakviesti ir žiūrovai, ir daug jų susiviliojo!

Algimanto Kunčiaus fotografijų paroda „Išsiklausymai“ nedidukėje Prospekto galerijoje sukėlė daugybę jausmų ir norų. Žiūrėdama į tuos nespaltotus profesionaliai ir jautriai niuansuotus darbus, stebiesi, grožiesi ir užsisvajoji, prisimindama kažką panašaus gyvenime jau ne kartą patyrusi – juk visi vaikystėje esam gulėję pievoje, ant pavasariško žemės pakloto, po debesimis, snūduriuodami žiūrėjom į permainingą dangų, esam stebėję prie visų metų laikų prisitaikančius medžius ir žydinčius krūmynus Žvėryne, Markučiuose, Pavilny ir dar bala žino kur. Stebina Algimanto gebėjimas taip natūraliai žmogiškai matyti realybę, kuri mus supa ir, beje, apie mus pačius, ją stebinčius, pasakoja. Stebina ir fotografo prisirišimas prie tų pačių temų per kelis dešimtmečius. Tai medžiai, pievos, debesys, langai. Tai medžiai ir jų pasaulis, ir vienas kupinas gyvybės medis kaip pasaulis. Tai tikra debesų knyga virš mūsų galvų, gyvenanti nepriklausomą, atskirą gyvenimą. Pirmą kartą, nustebusi, apie didingą debesų gyvenimą pagalvojau vaikystėje vartydama dar prieškary išleistą M. K. Čiurlionio reprodukcijų aplanką.

Subtilumu stebina ir vėl į vaikystę gražina ir Algimanto Kunčiaus ciklas „Žiūrėjimas į langus“. Miesto pakraščių medinių namų pirmo aukšto langai, jau patrūnijusiais rėmais, bet vis perdažomi, žmonių paprastai kruopščiai dangstomi vazoninėmis gėlėmis arba įvairiomis užuolaidėlėmis, o žiemą, kaip buvo priimta, tarpulngiai išklojami balta vata ir papuošiami džiovintom gėlytėm arba kalėdiniais žaisliukais. O kas už jų? – visuomet kyla mintis. Tikras socializmo epochos liudijimas, novelė su laiminga pabaiga – keletas nuotraukų apie mažutytę, gal sprindžio dydžio kukliai papuoštą kalėdinę eglutę sovietinės įstaigos lange; fotografuota iš pastato vidaus ne tiek pati eglutė, o žmonės, kurie nustebę, sustoję ar praeidami į ją žiūri lyg netikėdami savo akimis. Neatsistebiu ir aš Algimanto Kunčiaus, mano bendraamžio, neišsenkama energija ir kerinčiu talentu.

– AUDRONĖ GIRDZIJAUSKAITĖ –

## Ne antrinė šviesa

► Atkelta iš p. 4

suteikiama teisė tvarkytis šiame požemyje, tyrinėti mūsų augintinių skleidimąsi, tik išrinktieji turi teisę įžengti į kiek komišką įėjimo pastatą. Beje, ar jums jis neprimena į pusnį įsmigusio žaibolaidžio? Žaibas, tiesa, retokai nutvieskia šią užsispyrusią pilkumą, kuri viršuje karaliauja devynias dienas iš dešimties, tačiau kai kuriems dalykams lemta skendėti tamsoje.

Tik nepamirškite, kad vos kilus energetiniam karui bus galima užsukti čionai kaip į kokią šaldytuvą, apie kurį per skubėjimą jau spėjot pamiršti.

Tai daug didesnių gėrybių sodas.

Tai bankų bankas.

Siūlau šiek tiek nukrypti nuo programos ir pereiti į tolimiausių tunelį. Visai netrukus vėl galėsite mėgautis iš šalčio išsivadavusiais vandenimis ir įprastu šiaurės dangumi. Tamsos ir šviesos žaidimas jūroje visada baigiasi lygiosiomis, nieko nepadarys. Esame pripratę, kad saulė lėpiasi už horizonto nuo lapkričio iki kovo, nors šviesa nepailstamai darbuojasi mūsų požemyje. Nagi prieikite. Jūs ir Jūs, ir Jūs, ir Jūs ir, ak, koks žavingas šalikas, aiškiai sirgote už Bazelį praėjusį sezoną! Ir Jūs taip pat, aciū, ir Jūs, aciū. Pirmyn, pirmyn, aciū, aciū. Prašom pro šias duris, čionai.

Ak, ši tuštuma kaskart apstulbina. Ar girdite mane paskutinėj eilėj?

Taigi, priėjome paskutinę salę. Joje dar neleidžiame šaknims kerotis. Tačiau labiau nei apie tai norėčiau papasakoti apie virš mūsų esantį kaimą. Kaip galbūt jau žinote, šioje saloje žmonės užsiima tradiciniais amatais: kas žvejoja, kas renka šiukšles pakrantėje, kas burzgaudamas vežioja turistus stepėmis. Spaudos pranešime minėjau, kad virš mūsų esančios salos gyventojams egzistuoja tik du kraštutiniai – balta ir juoda. Jos laukia viena kitos, žino apie viena kitos atėjimą, visai kaip ir aš buvau informuotas apie jūsų vizitą, nors jūsų net nepažįstu.

Buvau pasiroošęs. Pasirošti – labai svarbu.

Kaip matote, ši salė – visiškai tuščia, ir puikiai numanote, kas joje bus. Atkreipkite dėmesį, kad be metalinių tinklų, lentynų ir lovelių violetinė šviesa atrodo dar sodresnė. Ar žinote, ką tai reiškia?

Gal kas nori spėti?

Na, pasakysiu tik tiek: nemanokite, kad žmoneliams viršuje nors kiek rūpi ši šviesa.

Nesupraskite klaidingai.

Aš ir jūs, be abejo, puikiai žinome, kad tai tobula vieta. Jokio žemės plokščių aktyvumo, amžinasis įšalas, toliausiai nuo civilizacijos. Amžinybė laiko inventorizuoti ir rūšiuoti. Bet ar jūs manote, kad jiems nors kiek rūpi ši šviesa?

Na, galbūt kiekvienas iš mūsų teisėtai turi savo nuomonę. Tačiau šios kolekcijos privalo išlikti nepriklausomai nuo žmonių veiklos.

Pamatėte, kokį milžinišką darbą mes nuveikėm. Kokias mintis jums sukėlė ši vieta? Viliuosi, papasakosite apie ją savo straipsniuose. Ir apie šviesą. Apie tai, kaip leidome jums čia apsilankyti ir kaip turite leisti mums tęsti savo veiklą.

Vieną dieną iš šių dėžių išdygs kažkas, ko mes neauuginom. Niekas iš mūsų jo nepamatys, bet tai vis tiek nutiks. Seniausios pasaulio daigiosios rūšys užgimė žmonijos priešaušryje. Joms tūkstančiai metų.

Dabar duosiu jums laiko pamąstymams. O kai būsite pasirengę, prašom sekti paskui mane. Parodysiu, kur palikti šalms ir kombinezonus. Manau, vairuotojas jūsų jau pasigedo.

Ramiai pakontempliuokite. Susitiksime vakare viešbutyje, kur galėsime daugiau padiskutuoti ragaudami gardžią juodųjų šaknų sriubą.

Jums labai pasisekė, kad galite visa tai paliudyti, nors ir pagreitintu tempu.

Gal net galėčiau tarti: esat nušvitę!

Paskleisite žinią visiems žinių ištroškusiems, ar ne taip?

Iš: Mikko Granroth. *Mustat juuret. Helsinki: Siltala, 2022*  
Vertė Rūta Marija Viljamaa



# Pati gražiausia, išsvajotoji mergina

Būti gražiai – kultūrinis imperatyvas, pagal kurio periodškai kintančias taisykles ir gaires formuojasi kiekviena moteris. Nors didžioji dalis neturi jokios galimybės atitikti utopinį absoliutaus grožio konstrukta ir yra priverstos sąmoningai ar nesąmoningai jį vyti, tos, kurias genetika pastūmė į tokio idealo pusę, žadamo išganymo taip pat nesulaukia. Anaipol – moterį nuolat sudaiktinanti ir seksualizuojanti visuomenė, besotis Saturnas, gauna gardžiausią kąsnelį: objektą, kurį už fizines savybes galima sudievinėti ir čia pat negailestingai bausti.

Dėl to, brėsdama šio tūkstantmečio pradžioje, populiarinio feminizmo Lietuvoje priešaušriu, galiausiai nusprendžiau, kad nėra taip blogai gimti *ne per gražiai*. Vyliausi, kad tai man leis kartais lengviau būti priimtai rimtai. Sulaukti mažiau komentarų. Priekabiavimo. Internalizuotos mizoginijos apraiškų. Nujaučiau, kad būdama ne per graži galėsiu lengviau išsaugoti savo subjektiškumą. Dabar, užnugary palikusi brandos laiką, vis dažniau svarstau, ką reiškia būti *per gražia* moterimi ir patirti beviltiškiausią socialinio paradokso – pagaliau atitikus nerealistinius reikalavimus sulaukti už tai negailestingos bausmės. Tapti forma, idėja, daiktu, fantazija, *femme fatale*, mūza, sirena, idėja ar paveikslėliu – bet kuo, tik ne subjektu. Taip man besvarsant atėjo Paolo Sorrentino ir sukūrė „Partenopė“.

„[...] Sorrentino su „Partenopė“ sukūrė kultūros stebuklą, taip pranokdamas ir save, ir kitus. Grožis kaip karas atveria visas duris. Tiesos žodžiais neįvardysi. Moters kūne gražiausia – nugara. Antropologija yra matyti. Tai vis citatos, ir nors filme svarbiausia kino kalba, bet scenaristo apdovanoti aštraliežuviai aktoriai dialogais kuria dievišką grožį“, – komentuoja rašytojas Ignas Dilys. „Šokti su pačia gražiausia, išsvajotą mergina ir vis tiek tarsi tuo netikėti, ilgėtis kažko didesnio ar gilesnio – ši gėla verčia netikėti jau įvykusia svajone ir gal paleisti viską po velnių“, – samprotuoja kultūros apžvalgininkas Vaidas Jauniškis. Išties: „Partenopė“ – dar viena odė miestui ir jaunystei, o pagrindinė veikėja, nežemiško grožio Partenopė, grandioziškame Sorrentino vaizdų ir simbolių pasaulyje tėra idėja. Visgi idėjai suteikiant kūną tenka susidurti su reprezentacijos neišvengiamybe – o čia filmas paslysta ant estetiškai nuglundintų Neapolio pakrančių uolų.

Iš dalies flirtuodamas su filosofiniu gyliu, o čia pat, rodos, suprasdamas negalįs redukuoti filmo pagrindinės veikėjos vien iki „pačios gražiausios, išsvajotosios merginos“, režisierius Partenopėi įsūdo akademinis gebėjimus. Keliasdešimt sekundžių paskaitinėjusi Johną Cheeverį, Sorrentino sirena tampa pažangia antropologijos studente. „Antropologija – tai matymas“, – porina profesorius Marotta, kuriam akademinė rūstis padeda atsilaukiyti prieš Partenopės fatališką grožį ir lydėti moksliniu keliu. Išties, žvilgsnis filme yra viskas, tačiau jis priklauso išimtinai vyrui.

Centrinė filmo figūra tėra įkūnyta fantazija, artefaktas be lašo subjektiškumo; ją vujaristiškai patiriame vien geismo daugiau ar mažiau apsvaigintų vyrų akimis. Iki paskutinių filmo minučių, nukeliančių į Partenopės senatvę – desekualizuotą amžių, ji nepatiria jokios visavertės sąveikos su



Filmo „Partenopė“ kadras

kita moterimi. O aš visas 137 minutes galvoju apie savo pačios ir mane supančių moterų jaunystę, gyvoje atmintyje tyrinėju tuomet megztus betarpiškus, gaivališkus ir skausmingus draugystės ryšius, kūniškumą, takumą ir šiurkštumą, nenugludintas grožio formas, nerimą ir baimę, laisvę ir dusulį, rėmus ir mokymąsi augti juose ar kiaurai juos. Bet tokia jaunystė netenkina nei Sorrentino, nei „kultūros stebuklo“ ištroškusios publikos.

„Bet filmas juk ne apie Partenopė – moterį!“ – girdžiu prieštaraujant. Išties, filmas – apie Partenopė-idėją, Partenopė-miestą, Partenopė-fantaziją ir / ar atmintį apie idealizuotą jaunystę, kuri, nors tokia trumpalaikė, paradoksaliai tarytum priklauso amžinybės sferai. Moteris čia ir vėl pasiilekia priemone, metafora, išraiška, objektu, tuščiavidure forma, kuriai suteikti turinį – vyro prerogatyva. Rafinuota Sorrentino estetika ir kinematografinis grandioziškumas legalizuoja elegijos jaunystei virsmą erotine fantazija, o bet kokias užuominas apie primityvumą maskuoja pseudofilosofinėmis personažų ištaromis ir parodomųjų aštraliežuvių dialogų *kvarbatkomis*.

Naudojimasis klasikiniais, taigi, beveik universaliais grožio kanonais, paveiki vizualinė kalba ir meistriška ita-

liškosios scenografijos privalumų eksploatacija pelnė Sorrentino kino grandio – ar tiesiog genijaus – statusą, kuris imponuoja plačiajai publikai bei kuria prielaidas apie kiekvieno jo kūrinio kultūrinę svarbą. O gal publikai tiesiog patinka truputis žėrinčių Italijos pakrančių ir gražios merginos? Glorifikuotas jaunystės vaizdinys, apvilktas tobulo grožio moters pavidalu, primygtinai siekia tęsti daugumos akiai patogią bekompromisio *male gaze* tradiciją. Visai kaip svajingai kenčiančios efemeriškos seserys Sofios Coppolos „Jaunosiose savizudėse“, kaip hipertrofuota Yorgo Lanthimo „Prastų reikalų“ Lolita – Bela, taip ir tobuloji Partenopė tėra dar vienas nenuilstančio vyriškojo žvilgsnio produktas, nepalaujantis stumti apčiuopiamą, pirmabalsę buvimo moterimi patirtį į niekam neįdomių, nepatrauklių ar net bauginančių, *neuniversalių* klausimų paraštę.

Šitaip toliau ryškinamas brūkšnys, skiriantis „vyriška – universalu“ ir „moteriška – moterims“: patogus, gražus, suvaldytas ir nublizgintas moters pavidalas pasitelkiamas amžinųjų, taigi, vyrams tradiciškai priklausančių idėjų – filosofijos, istorijos, dieviškumo – tyrinėjimui, o nenormatyviniai kūnai bei patirtys, lygios teisės ir kiti progresyvūs, taigi, laikini klausimai lieka marginalėms (-ams). Kairuolėms (-iams), aktyvistėms (-ams), *eldžybyty* (visada tik tokios fonemos, kad kartu su progresyvumu išlaikytume ir padorią kalbinę distanciją), socialiniuose tinkluose cirkuliuojančių įgalinimo idėjų paakintoms mergaitėms ir moterims. Amžini kaip idėjos vyrai gali pasilikti prie universaliųjų klausimų ir nepasiduoti mažumų poreikiui peržiūrėti vyraujančias reprezentacijas. Jūs, mergaitės, reprezentuokitės ir žiūrėkit „Fleabag“, jei norite, o mes tuo metu gėrėsime „Partenopė“. Ir nieko blogo nenutiks.

Nutiks. Kiekviena tokia Partenopė, konstruojama per vyrišką žvilgsnį, tampa dar vienu subtiliu įrašu kolektyvinėje pasąmonėje, dar vienu lašu simbolių, įvaizdžių ir stereotipų jūroje, kuri ošia apie nuostabaus grožio lengvabūdės *femmes fatales*, šaltakraujiškai besinaudojančias savo „grožiu kaip karu“ atverti visoms durims.

Pažįstama mokslininkė anądien pasidalino ilgą laiką bijojusi dėvėti sijonus. Vos įstojus studijuoti gamtos mokslus, fukų stovykloje tarp įkvepiančiomis sėkmės istorijomis pasidalinti pakviestų alumnų pasitaikė vienas prisisukęs vyrukas. Paskutinį – teminį – stovyklos vakarą stovyklautojams apsirengus filmo „Nuodėmių miestas“ tema, prisisukęs vyrukas pro cigaretės dūmą pareiškė trumpą suknelę vilkinčiai mano pažįstamai: „Nu, tu nemanyk, kad čia su tom savo kojom karjerą padarysi.“

Svarstau: kiek kino mėgėjų, apžvalgininkų, alkanų ar persišotusių kultūros vartotojų ir Sorrentino apologetų, liūliuojami Neapolio bei stangrių krūtų vaizdinių, pastebėtų, kad už kiekvieno tokio komentaro kyšo milimetras medijuotos, iš vyriškų fantazijų sulipdytos sirenos Partenopės uodegos?

– AGNĖ VIDUGIRYTĖ –

## Smagioji netvarka

► Atkelta iš p. 5

Gyvenime pagrindinį vaidmenį dažnai vaidina netikėtumai. Darbo draugė Sandra pastebėjo liūdnas išsiskyrėlio akis.

– Kas nutiko? Ar kokia nelaimė? – ji kreipėsi nuoširdžiai. Pastebėjusi, kad Janio piršto nebepuošia auksinis žiedas, Sandra suprato ir bandė paguosti. – Tai ne tragedija. Pasaulis pilnas vienišų moterų.

– Tau lengva kalbėti, kai namuose laukia mylintis vyras.

– Esu laisva kaip žuvis vandeny, kaip paukštė padangėj.

Po darbo Janis palydėjo Sandrą, ir ji pakvietė palydovą į svečius.

– Pasėdėk, paskaitinėk kokią knygą, aš tuojau ką nors valgomo pagaminsiu, – tarė namų šeimininkė ir užsirišo gėlėtą prijuostę.

Jis priėjo prie knygų lentynos. García Márquezas. „Šimtas metų vienatvės“. Janį nukrėtė šaltis. Tik ne šitą! Ši knyga pernelyg raiškiai priminė sudžiūvusį sūrį ir pigius konservus. O iš virtuvės sklido ritmiškas beldimas. Ruošiamas kepti karbonadas...

Ką tik išsiskyręs su Gita, Janis vedė Sandrą. Dabar namuose visada būdavo šilto valgio. Per medaus mėnesį Janis priaugo penkis kilogramus. Nė vienu kelniu nebegalėjo užsisiegti. Rytai baimingai pažvelgdavo į veidrodį. Kaip aš atrodau! Veidas kaip mopso. Dvidešimt treji metai, nukaręs pagurklis...

Beveik visus pinigus jis išleisdavo maistui. Kiek ilgai galėjo tęstis toks išlaidavimas ir išgertuvės? Prikimštas pilvas spaudė širdį, ir jis paliko naująją žmonelę. Oficialiai neiš-

siskyrė, tik pradėjo valgyti restorane. Tenai jis susipažino su kita švelnia būtybe, kuri reguliariai lankė restoraną. Kai susidraugavo, Janis kategoriškai pareiškė:

– Dabar mes pietausime namuose. Bus pigiau, galėsime pasigaminti tai, ką patys labiausiai mėgstame.

– Aš bijau, kad nesugebėsiu tau įtikti, – droviai užsiminė naujoji draugė.

– Žinoma, nesugebėsi, – Janis buvo atviras, prisiminęs patirtį su dviem buvusiom žmonom. – Valgį ruošiu aš. Būk rami, kas nors bent kartą pasisėks.

– Taip, mylimasis, ne valgis svarbiausia.

– Taip nesakyk! Joks dampsis nekulia be kuro.

### Baltoji ragana

Poetai geba numatyti ateitį. Būtent tą dieną, kai Italijoje nuskendo Ita Kozakevičia, Dagnija Dreika tarsi nujausdama sukūrė liūdną eilėrašį, prasidedantį eilute „Po kapų, po meilės kvepia kalijos“.

Po draugės Itos mirties poetė ilgai negalėjo ramiai miegoti – tarsi kažkas vaikšto po kambarį, girgžda grindys, šiugžda knygos lapai. Sulūžo kėdė, jos nebebuvo galima pataisyti. Savaime sulūžo pieštukų drožtukas, kuris labai patiko Itai. Jau buvo praėję daugiau nei mėnuo nuo jos laidotuvių, ir pas Dagniją atvažiavo pažįstama iš Archan-gelsko. Naktį abi išgirdo triukšmą ir nuskubėjo į virtuvę, pamanė, kad šaldytuve iššovė šampano butelis. Viešnia suraukė kaktą ir ištare:

– Smirda dujomis...

Neužsuktas dujų degiklis. Poetė puikiai prisiminė, kad vakare užsuko degiklį.

Ji nuėjo pas senąjį kunigą, kuris kalbėjo per Itos laidotuves. Kunigas nuramino Dagniją ir pasakė, kad bus dar vienos pamaldos.

Ir anksčiau Nuometnių gatvės 45-ajame name veikė poltergeistas, daiktai patys persikeldavo iš vienos vietos į kitą. Dažniausiai skeldėjo stiklai, tai visad būdavo nelaimės pranašas. Vieną dieną nuo sienos nukrito gyvenimo draugo režisieriaus Janio Cekulo mamos jaunystės dienų portretas ir sudužo stiklas. Gavo žinia: mirė jo teta. Prieš Dagnijos tėvo mirtį suskilo stiklas šaldytuve. Apie senelės išėjimą amžinybėn pranešė iš bufeto iškritusios taurės, paskutinėmis mamos valandomis nuo lentynos nukrito knygos.

Dagnijai Dreikai drauge su poetu Leonu Briedžiu reikėjo skristi į Švediją. Skrydžio išvakarėse suskilo storo stiklo indas. Poetė baiminosi, kad vėl kažkas bloga nutiks. Susijaudinusi paskambino Janiui į Stokholmą. Amerikoje mirė jo tėvo sesuo. Posakis, kad stiklai neša laimę, yra tiesiog klaidingas.

Dagnijai apie artėjančią nelaimę primindavo ir kiti ženklai. Ji buvo išvykusi į Armėniją ir jai baisiai skaudėjo galvą. Parskridus į Rygą, skausmas akimirksniu atlėgo, o Armėniją nusiaubė žemės drebėjimas.

– Dagnija yra ragana. Ji moka burti. Senovėje tokias degindavo ant laužo, – sakė Janis.

– Ką ji tau išbūrė?

– Kartą keikiausi. Dagnija pasakė: „Kad tau liežuvis iš-tintų!“ Taip ir nutiko.

Iš: *Arnolds Aužiš. Jautras nebūšanas. Rīga: Dienas Grāmata, 2024 Vertė Arvydas Valionis*



## ROSANA LUKAUSKAITĖ

## laukinių gėlių stebėjimo vadovas

štai eilėraštis žmonėms  
pavargusiems nuo dangaus  
mieliau jie ilsisi ant žemės

žemėlapis, paliktas pasiklydėlių  
užrašai kitoje pusėje  
*primula veris*  
*kraujažolė*  
*vaistinė melisa*  
saugokis tų, kurie vaikščioja  
su gėlėmis rankose  
jie – pavojingiausi

tokių kėdučių nesu mačiusi nuo darželio  
jos skirtos mažiems piktiems diktatoriukams  
sukarintame darželyje  
*aš tuos valkatūzus visada prametu*  
ar prisimeni, kaip mes nepajudinami sėdėjome  
ant laiko ašmenų, tarpdimensinėje kavinėje  
trindami loterijos bilietus  
ir juokdamiesi iš Stepukonio

dūmai kaip poetai, kurie niekada nemiršta  
tiesiog perdažomi kitomis spalvomis  
man nebe gėda  
bedu peilį į Sigitos Gedos nugarą  
ir ką tu man padarysi  
apkaltinsi plagijavimu?  
tu net ne Nabuchodonosaras II

nacionaliniame kraujo centre  
vampyras dirba savo naudai  
naktinėje pamainoje  
(mes ten einame, kai užmiega sargas)  
mus atpažįsta iš plastiko  
mus išlukštena iš folijos „Tiffany & Co.“

šiandien atrodau taip, kaip atrodžiau prieš šimtą metų  
kai jie gimė, aš jau buvau jie  
mano mažametę mamą iš gaisro išgelbėjo Feliksas Girtas  
suaugęs „Teleloto“ jis laimėjo mašiną  
jo miręs brolis vėl žaliuoja ant kitos šakos  
jau pravažiavome Bubių ir Maironių  
įriedėjome į Kaino rajoną  
amžinai savo porsluose užsivaitoję

Rosanis gyvena kitoj dimensijoje  
dėl meilės išplyšusiais plaučiais  
(vien dėl to, kad jis gražesnis,  
tu mėgsti jį labiau)  
Ragana ateina  
bet ji apsirėdžiusi rausvai  
tad nebijai  
gal ji *vilkolakė*?  
nešioja savo vidų išorėje  
apsiverkusi gležno lapelio draugė  
atomine galvute miestą išraižiusi

prisijunk prie mano keisto vardo *wifi*  
kol stebime laukines gėles  
neieškome žodžių  
paliekame jas, kad augtų  
rasoje  
prieš vėją, prieš laiką  
prieš patį pasaulio kvėpavimą  
*ar matėte mano sūnų su peiliu?*

## noreply

susituok su motyvu, pamišėle  
nes šitoje lovoje draudžiama galvoti apie meilę

vartok biogliukozaminą ir nesielvartok  
apsižiľibusių baltaodžių gali pasiklausti ir vėliau

įlipa kontrolė ir prašo bilietų ir poezijos  
ar galėčiau susirangyti tau prie kojų kitoje stotelėje?

iš karto aišku  
kas šituose santykiuose nešioja kelnes  
ir perlų vėrinį

kur mano juodaodžiai marškinėliai  
su kraujuku  
žmogui iš stiklo  
pralaidžiam kaip žaibas

nežmogiškos figūros  
trys rankos, dvi galvos  
žvėrys su žmogaus akimis  
žiūri į niekur



Daivos Kairevičiūtės nuotrauka

buvimas kitame niekada nebus estetiškas  
įsikėliau į tave tyliai, įsirangiau giliai  
galbūt šis kūnas sukurtas mums abiems  
svarsčiau, kodėl mes ieškome kitų kūnų  
kad įsisiurbtume, įsikabintume  
sėdėtume ant jų pečių ir verktume, kai jie liūdi

nežinai, kur baigiesi pats ir prasideda kitas  
tapk tu, ką sapnuoji  
saugumo patikroje oro uoste išmuša šaltas prakaitas  
o ką, jei mano parazitas bus praleistas kaip tikrasis šeimnininkas?

dar neišstumk manęs  
dar leisk man pagyventi  
dar turiu kažką čia išperėti  
nebūtinai savo vaikus  
tai gali būti naujas darinys  
arba mūsų abiejų mišrūnas

regiu besivaržančius šešėlius  
varną su kraujo lašu ir žmogų be sielos  
jie traukiasi ir artėja  
jų gyslos pinasi

vidinis parazitas daug subtilesnis  
o evakuacinis brėžinys pritaikytas jo masteliu

ar žinai, koks buvo H. P. Lovecraft'o katino vardas?

## Blogos nuotaikos ambasadoriams

galėsiu nešioti jo išaugtus „Gucci“ švarkus  
kai jis iš savęs išlįs kaip dar didesnis krabas  
savęs žalojimo guru  
*Gu-Gucci flip flops, fuck it, hit your bitch in my socks*  
gyvenime gražesnis negu tikrovėje  
galėsiu nešioti jo išaugtus „Gucci“ švarkus  
kai nebesityčios iš mirstančių mergaičių  
kaip juoda, prabangų svajonių kailį juos dėvėsiu  
kiekvienas susiūtas sapnas skaudžiai glaus

bet siūlėse paslėptas liūdesys  
neiškaktų žodžių sunkumas  
šiuos išaugtus švarkus nešiosiu kaip skydą  
prieš nežinomybę, prieš šaltą rytojaus vėją

vakarais, kai jis šnekės su manim tyliai  
makaluosiu kojytėmis kaip Gregoras Zamza  
ir jausiuosi kaip chimera ant stogvamzdžio

aš kaip jis, tik iš kitos ateities  
mano kūnas, tarsi švelnus audinys, pats save sunešioja  
priglunda prie langų, kur vakarai bučiuoja dienas  
jie saugodavo jį  
bet mane jie išduos  
gatvėmis vaikščios mano Šmėkla – jo alkėmš  
slinks į *niekurį*  
už viską susimokės liromis

kažkada mirsime abu  
tai bus Skorsezės ir skoliozės vertas motyvas

## anarchopoezija | gedulo ir geismo

ar jūs laisvas žmogus?  
ar tik beždžionė Pukytės rankose?  
laiko reaktorius: fragmentai, akimirkų šviesa  
persekiojimas per tekstą, kuris save dekonstruoja  
Erkiulis Puaras, šnabzdantis  
*aš – laukiantis mirties lavonas*

kas palietė mano kosminius spagečius?  
pasidėjau juos už laiko teritorijos rytojui

merginos, kvantiniame šuolyje užfiksuotos  
laiką sulankstančios kaip origamį  
atominis virimas, visatos riksmas  
tik jų kompiuterinių vaikaičių ausinukuose  
jie užsiėmę savo *Wattpad* ir *AO3* fantazijomis  
*mano tėtis mafiozas, o mano mama bankininkė*

roboto širdis ir pleiskanotas skalpas  
Zaporizios elektrinėje vėl pasaulio čempionė  
nuotekų valymo įrenginių estafetėje  
mano brolio garažo duobėje treniravosi pusę metų  
iki Lietuvos banginiai neatvažiuoja  
bet reinkarnuojasi

amerikiečių poetė  
(iš jos mes norime tik magnio)  
studijavo poeziją Bostono universitete  
dirbo modelių ir bibliotekininke  
nusižudė  
mes cituojame jos eiles  
slapstomės už jos žodžių  
juodąjį penktadienį nusiperku jos knygą  
ir svarmenų rinkinį 2 × 10 kg  
atstumta poezija vis tiek yra poezija

*tutto passa*  
tu irgi matei tą senolį su tatuiruote ant krūtinės?

nepalieti kvantiniai mirgėjimai  
žodžių sluoksniuotė, kas dar nematyta?  
nežinomos kalbos, šviesos bangos  
inkilai dronams iškelti aukščiau už sinagogą

vienuoliai pasaulio krašte  
juos randa tik tie, kurie neieško  
amžinybės skliautai, skęstu juose  
be žemėlapių, be šiaurės rodyklių

kiekvieną dieną po eilėraščių ir taip įveiksime pasaulį

atsakysiu per 20 darbo dienų

tu sakai *dolce vita*  
o aš sakau, kad eutanazija geriau

## moterys yra be dugno

moterys eina į tualetą  
moterys geria vandenį  
nelaiko pūslė  
nelaiko nervai  
pakyla spaudimas  
nusileidžia slėgis  
jos nepraktikuoja Kėgelio  
nenumuša kėglių  
prisigeria kambučos  
prisiverda košės  
smūgiuok kaip Bekhemas  
myžk kaip Ronaldo

moterys, vaikai ir neįgalieji į kairę  
vyrai į dešinę  
statistiškai dažniausiai paskęsta vyrai

Anos šuo taip nori kailių  
kad net dantimis kalena  
o iš pagarbos vištai  
ji suvalgoma iki kitos dienos ryto

jis turi gražius plaukus  
bet švaisto gyvenimą būdamas bernu  
ir nesidarydamas manikiūro  
gal telefone rašo poeziją?  
parašė 30 žodžių žinutę:  
„o kaip tau sekasi?  
gal numetei svorio?  
gal išsioperavai veidą?  
gal tapai kitu žmogumi?  
tingėjau *googlinti*  
gal gali man trumpai perpasakoti  
koks buvo tavo vaidmuo  
toje garsiojoje  
alpakų gelbėjimo operacijoje?“

ne, jam reikia karštesnės panelės  
neužteks tos su uždegimu

prisidėjote tiek filtrų  
kad dabar visos atrodote  
tuo pačiu metu senos, vyrai ir manekenės

kiekvieną vasaros dieną  
planuoju gerti po vieną tabletę nuo skausmo  
bet kitais metais išsigydysiu inkstų akmenis  
ir tada jums bus galas, *bitches*



## JOSÉ EUGENIO SÁNCHEZ

José Eugenio Sánchezas (g. 1965) – pripažintas meksikiečių poetas ir atlikėjas – tokiuose poezijos rinkiniuose kaip *physical graffiti* (1998), „šventosios scenos iš rytų“ (*escenas sagradas del oriente*, 2009), *galaxy limited café* (2011), „laimė yra įkaitęs pistoletas“ (*la felicidad es una pistola caliente*, 2021) ir kt. pasitelkęs agresyvaus žaismingumo stilistiką jungia aukštosios ir populiariosios meksikiečių ir amerikiečių kultūros elementus.

### nuostabūs mašinų pasaulis

– ko norėtum gimtadienio proga  
– terminatoriaus  
– kas tai ir iš kur jį gauti  
– iš interneto

314 dolerių ir po dviejų dienų jis atkeliavo į namus susijaudinusi iš pakuotės ištraukė šiurpulingą karštą odos spalvos vibruojantį plastikinį artefaktą su antgaliais vienu metu įsiskverbiantiais į makštį ir išangę trijų greičių ir itin taršiomis baterijomis

kontroliuodama programas prisiverti galvoti apie svarbius sprendimus

jos vyzdžiai išsiplėtė varvėjo seilės sugniaužus kumščius rėkė taip tarsi būtų aplieta napalmu

po kelių dienų įgudau: pirmadienį terminatorius antradienį terminatorius ii paskutinio teismo diena trečiadienį terminatorius iii mašinų prisikėlimas ketvirtadienį terminatorius iv išsigelbėjimas kol po truputį tapau dar vienu žaislo papildymu

nuostabūs mašinų pasaulis

pažiūrėkime ar terminatorius parašys sms ar įpils taurę vyno ar stebės ją iš kambario kampo

pažiūrėkime

jį jau sakė kad nori svetimo švelnios saulės energija varomos kosminės šiukšlės tarsi išsprogdinančios vidų

### laimė yra įkaitęs pistoletas

eta nužudė studentus sargus šoferius slaugytojas ministrus  
ira moteris einančias į prekybcentrį  
idi aminos dada kongresmenus valstiečius sodininkus darbininkus kariškius  
žokėjus pederastus kunigus  
gajus julijus cezaris nužudė diplomatinčius santykius  
anonimas nužudė kennedy  
cžv nužudė jimi hendrixą alą wilsoną jėzų kristų karen carpenter janis  
joplin johną lennoną byvį ir tešlagalvį  
ftb – ma beiker vinsentą vegą tomį lariną alą caponę felixą pappalardi  
kgb – majakovskį trockį ir bukovskį  
bbc nužudė ledi di  
ir kalkutos motiną teresę  
ir 1 551 titaniko keleivį  
ir 17 pirmosios lygos tribūnų  
kraftas nužudė heinzą  
pepsi nužudė coca colą  
cola gringus  
ddt utėles  
lsd protestuotojus  
pvc polistireną  
al qaeda save  
kkk malcolmą x bobą marley martiną lutherį kingą garrinčą ir otelą  
jp ii nužudė jp i  
aburtas – kolosją  
jolanda – seleną  
kamelija – emilijų  
avių šaltinis komandorą  
nuobodulys sidą viciusą  
o j simpsonas nieko nenužudė  
policija nužudė čiabuvius čiapase  
mančesteris paskutinę minutę įvarčiu nužudė bajerno viltis  
emi nužudė bitlus  
jav kariuomenė nužudė tūkstančius agresyvių senolių ir vaikų  
iš korėjos japonijos vietnamo nikaragvos panamos irako jugoslavijos  
ir 140 pastate oklahomoje  
video nužudė radijo žvaigždę  
meksikos institucinė revoliucinė partija nužudė 1 972 545 kvadratinčius kilometrus  
pgr nužudė du zuikius vienu šūviu  
švietimo ministerija nužudė rašybą  
williamo burroughso žmoną

: gyvenimas yra pinigų išmislas

### freedom fries

laisvė netrunka ilgai  
ji supūva greičiau nei pomidoras

maniau esu laisvas kalbėti  
ir galiu laisvai užsičiaupti

o laisvė vis dar šaudo  
iš povandeninio laivo kurio neaptinka radarai

gaisu grūdų nuo plaučių iki veido  
ir iškankintų kulku klaksėjimo

laisvė yra žalia prancūzė  
pasišviečianti žibintuvėliu virš Niujorko uosto

laisvė tokia laisva kad ji neapsistojo ties mumis  
ji vergauja tam kam nori ir jai nerūpi pasekmės

nes pati laisvė nuoga ir laiminga  
štai kodėl valdžia taip puikiai mus nuo jos saugo

### priešais mano namus gyvena dievas

didžiuliame name  
su milžinišku sodu kuriame gyvena visos katės

dievo namų sodininkas raumeningas vaikas  
darbuojas be marškinėlių

retkarčiais matome dievą su apatiniais  
besiklausantį muzikos garaže

arba dievą apkabina mergina  
ir apkabina jį taip kaip tik dievą galima apkabinti

dievas stebi meilę persekiojančias kates  
ir tarakonus

ir gestu laisto augalus ir uždaro duris  
patikrina paštą arba atkemša apdulkėjusį butelį

taip kiekvieną dieną kol vieną dieną staiga  
dingsta

greitosios pagalbos automobilis prie jo namų  
būtų šį tą paaiškinęs

bet greitoji neprivažiavo  
jis tiesiog dingo ir viskas

arba katės jam tarė: išnyk visiems laikams iš tavęs jokios naudos  
arba per miegus jį suėdė tarakonai

### rasą ant gelių kloja dirbtinė ventiliacija

kai vargšai išmirs ir tiek  
ir turčiai viską paveldės ir tiek  
kitaip tariant: kai viskas grįš į savas vėžes  
kai jūroje žuvys įstrigs apsauginėse kaukėse  
ir antivirusinių vaistų buteliukuose  
ir bomžpakiuos verdamuos  
riebalų tyrelėse  
kitaip tariant: kai viskas grįš į savas vėžes  
ir dangus paraus nuo dujų ir kietųjų dalelių  
ir nykstantys paukščiai kris ant nykstančių gyvūnų  
pūvančių ant kitų nykstančių gyvūnų  
kaip sumuštinio dešros ir kumpiai  
kitaip tariant: kai viskas grįš į savas vėžes  
ir pedofilai vėl pradės ritualines apeigas  
žudikai valys ginklus savo aukų seilėmis  
ir pasieks orgazmus tarp lavonų ir šlamančių  
kitaip tariant: kai viskas grįš į savas vėžes  
ir toliau ieškosime meilės narkotikų darbo skolų  
ar bet ko kas leidžia justis gyviems  
ar motyvuoja pabaigti egzistenciją  
valdžios priešai vis dar sius nes jos neturės  
o valdžios mylėtojai ją taip mylės  
įsivaizduodami kad tai mokslinis atradimas  
nekreipdami dėmesio į tai kad aplink zvimbiančios musės  
uodžia mus kaip apetitą žadinantį šūdą  
kitaip tariant: kai viskas grįš į savas vėžes



# Ir antra dalis gali būti pirma; ar net pirmoji

**Mindaugas Nastaravičius. Antra dalis: eilėraštis.**  
V.: Tyto alba, 2024. 72 p.



„Antra dalis“ – toks naujosios Mindaugo Nastaravičiaus poezijos knygos vardas. Dalykiškas ir neaiškus, su intriga. Kieno ta *antra dalis*? Ir kur – *pirma*? Atsakymas į pavadinimo klausimą turėtų rasti ne už knygos, o pačioje knygoje. Užuominų yra: *pirmas skyrius, liekantys sėdėti po pirmo veiksmo*. Ir frazė: „Kūnas tėra pirma dalis, – pamenu tavo ištara mums susipažinus“ („Kada nors jie visgi supras...“). Ir tokia eilėraščių pradžia: „Antrame veiksmo nieko reikšmingo neįvyko.“ Kaita, keitimasis vietomis. Arba *nieko reikšmingo* perėjimas į meninių reikšmių kategoriją. Maždaug tuo keliu (ar tarpkeliu; lyg koku *tarpučiu*) ir suka Mindaugo Nastaravičiaus „Antra dalis“, žingsnis į lyriką, kaip vis prasidedančią – ir prasidedančią net dabar meno žanruose – *filmuose* ir *dramose*, kartais ir iš *antrų rankų*; nėra kaip vartoti *padėvėtų*, mąstant apie klasikos perrašymus (perpasakojimus, pervertimus) scenai.

Pirmosios knygos frazės: „Bandau prisiminti siužetą: smilkstanti pieva, kurią padegėme, nes filmui reikėjo paslapties, rusenančios viksvos, šunažolės, aprukę voragyviai, – ir žvelgiant iš tolo peizažas atrodė pavykęs. Nebus čia jokių veikėjų ir santykių, dekoracijų – juoda ir balta spalva pro skilusią tikrovės kamerą.“ Filmavimo išpūdis – *iš tolo pavykęs peizažas* – gal ir todėl, kad *persmelktas* lyrinio įsi gyvenimo, veikiančio ir *skilusia tikrovės kamera*, išpūdiu. Tad *eilėraštis*, knyga kaip eilėraštis, veikiamas medžio simbolinio provaizdžio: šakos, išsišakojimai ir atsišakojimai, bet iš tų pačių šaknų, iš tos pačios kūrėjo sielos (jei apie šaknų gylį), iš jo biografijos (jei apie paviršius).

Rašymo instinktas – lyg kažkas kalbintų, pasakotų, tad ir skatintų *pasakotis*. Savo ir kitų balsais, dialogais, scenovaizdžiais, kurių reikia daugiaveidei ir daugiagalei dramai. Eilėraščių, kuris, kad ir kaip keisdamasis, lieka monologinis, lyrika vienbalsė ir kalbant kitiems, su kitais. Lyginant su scenos ar ekrano veikėjais, – eilėraštis ir mažajėgis, labiau ir stringantis, ir *strigantis*. Ir dėl to, kad pagrindinis eilėraščių vyksmas – savęs akivaizdoje. Kalbantysis niekad neišeina iš eilėraščių, nenuėina nuo mažos *eilėraščių scenos*, jei jo ir nematyti. Jau pirmajame „Antros dalies“ fragmente ir pasakyta: „Kad esu pagrindinis herojus, negalintis išeiti iš kadro.“ *Kadras*, nors užmena ir filmavimą, įrašomą vaizdą, veikia ir perkeltine reikšme – ir kaip ankstyviausio kūrybinio veiksmo pradžia: filmo, pavadinto „Mesopotamija“, kūrimas. Mesopotamija – senovės Egipto žemdirbystės, galbūt ir rašto pradžios žemė, *pradžia*, turinti pradžią pradžios (archetipo), tad ir pasikartojimo ar bent at-

aidėjimo galimybę. Ir Sigit Gedos „Babilono atstatymas“ susijęs su giliausiais archetipais.

„Mesopotamija“ ir gali būti Mindaugo Nastaravičiaus knygos *antra dalis* – ne pagal apimtį, o pagal sutelktumą, prasmės svorį: *tarpuis*, galingas kultūros telkinys tarp Tigrą ir Eufrato upių. *Tarp, tarpiška* – ir kaip universalija, su kuria kuriančioji sąmonė susiduria nuo pat vaikystės, kai reikia suleisti šaknis, įsivietinti. Įsivietinti taip, kad jei teks savo vietą *palikti*, išrautų šaknų taip ir nenustotų skaudėti. Mindaugui Nastaravičiui tų tiesių, paprastų ir amžinų, nereikia nei tyliai sakyti, nei garsiai deklaruoti, nes kalba atmintis, patirtis, jos epizodai; tikrovės neužtektų jų tikrumui patvirtinti: „Mes kūrėme filmą ir pavadinome jį „Mesopotamija“. Tigrą ir Eufratą pakeitė Peteša ir Juodė, kanalų sistema nusiziūrėjome iš sudegusio vadovėlio: drėkinome, sausino, statėme užtvankas.“ Aiškinanti išnaša: „Juodė – upelis Vilniaus rajone, Petešos upės kairysis intakas.“ *Mesopotamija*, civilizacijos *tarpuis* ir Vilniaus rajone, tarp Juodės ir Petešos, nes ten, ant pylimo, dar vaikiškais rankomis buvo pastatyta ir šventykla, išgirsta, kad reikės rašyti scenarijų „apie dangaus melioraciją“. Stipri knygos atrama – ir Vilniaus apylinkėse kuriamas civilizacijos lopšys, *kartojamas*, kaip kartojamas ir lopšio ar karsto motyvas. Kaip vaiko iš naujo atrandamas pasaulis, iš naujo tariami pirmi žodžiai, kurie niekad nebūna antri. „Mėginau nufilmuoti tave tariantį pirmus žodžius.“ Vaikai sugrąžina mus „į tikrovę kaip netikėtumą“. Vaikai – ir tariantys pirmus žodžius, ir besiklausantys už užrakintų vonios durų – yra ir mūsų *antra dalis*.

Ir kūrybai, jos moraliniam autoritetui įsipareigojanti kūryba ieško taško, iš kurio žmogaus gyvenamasis pasaulis pulsuotų savo ir gražia, ir baigia vientisyste, atsakomybė už jį būtų pakeliama, o užuojauta nevirstų sentimentalais. Mindaugo Nastaravičiaus kūryba persmelkta ir įsipareigojimų, ir liūdesio dėl žmogaus pasaulio netobulybės. Eilėraščių leista pajusti, kad amžina prasmė pažįstama tik tokiai pat amžinai laikinybei.

„Antroje dalyje“ lyriniais punktyrais susieina civilizacijos ir kruviniuosios istorijos linijos – jau ir žmonių likimais. Stiprus eilėraštis „Marijampolis, žemė Marijos, arba prasta, nenaudinga žemė...“, sąskambis (ir sąlytis) su Mariupoliu, Manto Kvedaravičiaus vardas: *antrumas* lyg koks lemties ženklas: „Šį ryt per žinias pranešė, kad Mariupolyje, kurdamas *antrąją* filmo dalį, nužudytas Mantas Kvedaravičius.“ *Žinių* ir stilius, ir netaisyklingas pusdalyvis, gal ir sąmoningai: žodis *nužudytas* juk vartojamas kraupiai teisingai.

Eilėraščiai, jei ir tik eilėraštiniai pavidalai, fragmentai, stiprios, sulydytos kalbos. Verlibras, bet ir ne visada, ir be formalijų sintaksinių, garsinių sankabų. Proza, mažoji ritminė proza, *eilėraštis proza (poesie en prose)*, kurio tradicija ir lietuvių literatūroje nuo devyniolikto pabaigos.

„Mesopotamija“ gali būti laikoma ciklu, eilėraščiai anaforiški, išlygintos sintaksės, prasmingų pakartojimų, netikėtų metaforų („Ir mūsų akių dugnu šliaužioja mūsų vaikai, / mėgindami mus nusigremžti nuo savo veido“), kelių ryškių kadencijų. *Sugrįžimo, susigrąžinimo* pasija, įtvirtinama pradžios anafora: „Ir...“; ryškiausios „Ir mes...“, „Ir žodžiai...“ – lyg apglėbimas ar rato linijų sujungimas. Ir eilėraštis, knygoje gal ir programinis, bet labiausiai aiškinantis „Eilėraščių“ – galbūt ir kitą (ne antrąjį) pavadinimą:

*Ir mes toliau rašome vieną tą patį eilėraščių.  
Ir mes pagaliau kalbame savo balsu:  
mes ištariame viską, ką norime pasakyti,  
ir mūsų pravertos burnos iš tiesių reiškia tuštumą.  
Ir mes neberašom eilėraščių apie eilėraščius.  
Ir mūsų kūryba nėra savaime vertinga.  
Ir žmonės, gyvenę prieš mus, atsikelia  
iš kalnynų – mes bandome susitarti pirštais.*

Tekste, kuris viršelyje, tad dažniau ir skaitomas nei pati knyga, panašios mintys: kad eilėraščiai yra *atminties pasakojimai*, kad „kiekvienas rašome vieną eilėraščių“. Eilėraštyje tos pačios mintys iškyla iš gilesnio siužeto. Be *pasakojimo eilėraščių* tokios atminties, kurią pasakojame, neturime. Pasakojimo, ypač lyrinio, atmintis palytoma ir vaizduotės, lyg ir nekeičiama, o pakinta. Užsimintas *viršelis* – ir iš jo matytis įdomus dailininko Jurgio Griškevičiaus darbas – asketiškas ir talpus. Turinys iškart prieš akis: lyg atviras scenovaizdis, lyg knygos dramatis veiksmas: „Scenarijus, kurio neparašiau“, „Sapno pasakojimas“, „Pagrindinė tema“, „3“, „Įžemis“, „Pirmas veiksmas“, „Mesopotamija“.

Gali būti, kad drama, jei sėkminga (už dramaturgiją Mindaugo Nastaravičiaus dukart apdovanotas Aukšiniu scenos kryžiumi), keičiasi (arba gali keistis) pati iš savęs ar / ir iš tikrovės, iš to, kas aktualu, ką pajunta režisieriai. Lyrikos vidinė ašis kinta lėtai, tai ašiai tenka suktis ir apie save. Lyrikos *sezonai* joje pačioje. Kuriančiojo sieloje, atmintyje, vaizduotėje. Arba sapne. Visais atvejais ir pradžioje ar net pradžią pradžiose. Lyrika – su kalba dirbančio *fundamentum*. Būsenų menas, prasidedantis iš vidinių gestų arba jų negalimybės, iš *įstrigimo*.

„Antra dalis“ – iš atminties, iš to, ko be eilėraščių ir nebūtų, arba pradžių, kurios kitaip neatsivertų. Ir nepabandytume „susitarti pirštais“.

Lyg ir savaime akis krypo į tai, kuo Mindaugo Nastaravičiaus poezijos knyga įdomi, vertinga.

Jei ir ne savaime.

– VIKTORIJA DAUJOTYTĖ –

TEKSTAI NE TEKSTAI

## KAIP IŠNAUDOTI POŠVENTINĘ APATIJĄ





## Senienos ir naujienos (9)

**Jean-Baptiste Cabaud, Fred Bernard. *Mažylis su kamuoliu*.** Iš prancūzų k. vertė Dainius Gintalas.

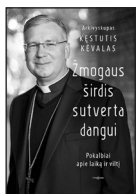
V.: Slinktys, 2024. 26 p.



Nors rašoma apie Pirmąjį pasaulinį karą, skaitinys netikėtai aktualus dėl šiandien vykstančių karų. Piešiniai iš tų, kurie ne mažiau svarbūs už knygos tekstą, – visa sukurta tik iš juodos, baltos ir raudonos. Vaškinės kreidelės faktūra ir grafitas čia labai tinka. Grėsi situacija – į dviejų kariuomenių susirėmimo lauką nuo kalvos atrieda raudonas vaiko kamuolys. Visos raidės o – raudonos.

**Kęstutis Kėvalas, Vytautas Raškauskas. *Žmogaus širdis sutverta dangui: pokalbiai apie laiką ir viltį*.**

V.: Tyto alba, 2024. 279 p.



Nebuvo lengva imti į rankas knygą žmogaus, kuris viešai skelbia, kad LGBT yra grėsmė nacionaliniam saugumui, o LGBT šeimoms turėtų būti brėžiama raudona linija. Kas besislėptų po fraze „gender ideologija“, trampistinė ideologija bent jau kol kas daug galingesnė. Meldžiausi, kad atbaidyčiau išankstines nuostatas, – skaityti stengiausi geranoriškai. Visai jautriai papasakota apie dvasios tėvo mirties patirtį, mokymąsi groti akordeonu, nors ir susidaro įspūdis, kad talentas pasakotojui atrodo vertingas tik pragmatiškai jį išnaudojant. Kunigo-verslininko tipas gali egzistuoti, tik bėda, jeigu jis aklas Visvaldo Matijošaičio verslininkavimo stiliui. Juokinga, kai dvasininkai dėsto, kaip reikėtų gyventi šeimoje, būti atvirams gyvybei, ir net nebando suvokti, kad moterys nėra gimdymo mašinos, – tai atrodo kaip neempatija. Pabėgėliai paminėti probėgšmiai, nutylint, kaip valstybės politiką derinti su popiežiaus enciklikomis. Vokietijoje hierarchai (pvz., kardinolai Reinhardas Marxas ar Gerhardas Mülleris) bent jau diskutuoja su popiežiaus mokymu ar vyriausybės nutarimais.

Net jei nesišaipysime iš laisvosios rinkos fakto, kad tai knyga-prekė, ji nevengia „prekiškumo“ statuso – pasakoja normaliems žmonėms (statistiniams, tvarkingiems Bažnyčios nariams) gerai žinomas banalybes apie normalų žmogų. Bet kokiems kitiems pasakojimams – apie pažeidžiamą, su-svetimėjusį, už pasakotoją mažumėlę kitokesnį tipą – tokia knyga neįgali. Inertiškai paburbėta ant „dabartinių Vakarų visuomenių“, bet (turbūt nuovokiai) patylėta apie dabartines Rytų visuomenes. Skaitant susidaro ne visai malonus įspūdis, kad pasauliečiai dievoieškoje laikomi kvailiesniais, jiems negudriai cituojant gerai žinomas Šv. Rašto vietas ir pasiramstant tautologijomis: pasakotojui jie svarbūs, bet turbūt tik kaip techninis, aptarnaujantis personalas. Visgi liko viena mintis – jeigu autorius (nesvarbu, vyskupas ar nuomonės formuotojas) negeba pats parašyti knygos, nėra jokios prasmės ją rašyti su kieno nors kito pagalba. Anksčiau pakakdavo vizitinės kortelės ar tinklaraščio, dabar, de-ja, neekologiška mada turėti knygą. Kapitalo ji laikinai gal ir duos, bet po kelių dešimtmečių gali smogti atgaline jėga. Ne autoriui, Bažnyčiai.

**Ingrida Gudauskienė. *Galia ir teisingumas: Biblijos pranašai šiandienai*.** V.: Tyto alba, 2024. 374 p.



Politiškai aktuali tema – ir Donaldas Trumpas, ir Petras Gražulis veikiausiai yra nesąmoningai įsijautę į pranašų vaidmenis. Profetizmas praktikoje reiškiasi, de-ja, per pačius pavojingiausias politikus, mėgstančius kalbėti Dievo vardu. Tik ar jie nėra netikri pranašai? Įdomiausias knygoje buvo skyrius apie Michėją: jaudino taikos pažadas, nes jis aktualus ir šiandien. „Jis išspręs ginčus tarp daugelio tautų, / išspręs bylas galingų, nors ir tolimų, tautų. / Jos perkels savo kalavijus į arklius, / o icetis – į geneklius medžiams genėti. / Tauta nebekels kalavijo prieš kitą tautą, / nebebus mokomasi kariauti. / Tuomet visi sėdės / po savo vynmedžiais, / po savo figmedžiais, / ir nebus kam jų gąsdinti“ (Mch 4,

3–4, p. 74). Lentelėje autorė paaikškina Michėjo skirtumus nuo netikrų pranašų. Jo balse – atvirumas kitoms tautos, o netikrieji jų neprisileidžia (tinka ir kai kurių partijų programoms): „Nors visos tautos ir žengia, / kiekviena žengia dėl savo dievų, / o mes žengiame dėl Viešpaties, mūsų Dievo, / per amžių amžius“ (Mch 4, 5, p. 75). Savanaudiškumas nėra dievop vedanti būklė; išsigelbėjimą garantuos ne elitas, o likutis, kuriam svarbi galia dėl kito. Ir, žinoma, jaudina nazyrų paaukojimas: tėvai tą nusprendavo už vaiką (p. 40).

**Agnė Žagrakalytė. *Liekamieji reiškiniai*.** Eilėraščiai. V.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2024. 88 p.



Agnė Žagrakalytės kalba gan tysliaviška – kartais ji pati kuria arba iš archyvų ištraukia nebevertojamus žodžius: *klyksninis, piktikokas, inpiso* ir pan. Knygoje išmoningai fechtuojamasi su tikrais ir išgalvotais literatūros burbulo personažais. Daug gamtos – augalų, paukščių: taikymasis su amžėjimu, gyvenimo kaip šventės manifestas. Dantinga ironija, meilės ir neapykantos kontaminacija: „jai kirtį staigų kaktan segu nelyg bučini“ (p. 12).

**Tomas Petrulis. *Daikto kūnas*.** Poetinė proza. V.: Baziliskas, 2024. 79 p.



Geras rašytojas – tik su pakankamai dideliu ego ir pakankamai neempatiškas; antraip nieko nebus. Jam tas pats, kaip dėl jo raštų jaučiasi kiti. Konceptualu nuo pat viršelio ir dedikacijų (ne žmogui – p. 5, ne žmonėms – p. 49). Daug religinių aluzijų, frazių imitacijų: „Ir taip juos sugundė paragauti kažin kokių vaisių, kurių buvo atsivežęs“ (p. 35). Šv. Rašto intonacijų imitavimas, parodant, kad ir trivialus turinys gali būti ištariamai iškilmingai, turi savo specifinį poveikį.

– GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ –

## Memai, memetika ir okultizmas

► Atkelta iš p. 3

Okultistai Pitagoro teikto aukščiausiojo pasaulio atsisakė, jį sutapatindami su astralinio pasaulio aukštesniu planu (dvasia). Astralinis pasaulis, pasak jų, yra sudarytas iš subtiliosios materijos ir ją valdančios dvasios („aukščiausių grynų idėjų“). Subtilioji materija yra viską persmelkianti terpė, kuri suvienija materialius procesus su idealiais (dabar neretai sakoma: suvienija fizinius laukus su juose simbolių, kodų pavidalu esančios informacijos turiniu). Astralinio pasaulio subtilioji materija valdo „grubiojoje materijoje“ vykstančius procesus. Astralinis pasaulis ganėtinais sudėtingas. Jame egzistuoja *elementaliai* (gamtos ir stichijų dvasios), *astroidėjos* (žmonių mintys, vaizdinai, emocijos, troškimai ir pan.) ir *agregorai* (kolektyvios žmonių bendruomenių dvasios, arba kolektyvios idėjos).

Kiekviename iš jų, pasak okultistų, egzistuoja ganėtinais daug specifinių astralinių esybių, turinčių savus pavadinimus. Pavyzdžiui, vieni gamtos ir stichijų elementaliai pavadinti elfais, kiti – undinėmis, dar kiti – gnomais, salamandromis ir t. t. Astroidėjų, kurios dauginasi dėl astralinių matricų, pasaulyje egzistuoja be galo daug skirtingų minčių, vaizdinių, emocijų ir t. t., tarp jų ir itin blogos, kenksmingos astroidėjos – *lervos*, kurias gimdo žmogiškos aistros ir negatyvūs jausmai (neapykanta, keršto troškimas ir pan.). Krikščionybėje, pasak okultistų, lervos dažnai buvo siejamos su „velnio apsidimu“, „vampirizmu“ ir pan.

Pagal panašumą astroidėjos buriasi ir jungiasi į agregorus. Manoma, kad ši sąvoka kilusi iš *agregato* kaip mechaninio dalių ir detalių, net kelių mašinų ar prietaisų sudėtingo junginio (komplekso) sampratos – technikos pažanga paveikė net okultistus. Beje, ta įtaka regima ir astralinės matricos sąvokoje – matrica suprantama kaip technikoje vartojamas štampos, kurio forma atitinka dauginamą detalę. Agregorų irgi esama pačių įvairiausių – tautiniai, religiniai, etiniai, estetiniai, socialiniai, politiniai ir t. t. Astroidėjų jungimosi į agregorus tikslas – pagal panašumą sukurti tokius astroidėjų kompleksus, kurie būtų pajėgūs kolektyviai ginti savo interesus, didinti savo galią ir plėsti įtaką aplinkai. Tarp panašių agregorų (pavyzdžiui, tarp tautinių, religinių, politinių ir t. t.) nuolat vyksta kova. Laimi stipresni, o silpnesni arba visiškai išnaikinami, arba iš dalies įtraukiami į laimėjusį. Dažniausiai taip vyksta karų metu, bet ne vien jų. Pavyzdžiui, bent jau Europoje krikščioniškas agregoras išstūmė, išnaikino daugumą politeistinių agregorų, tačiau kai kurie jų elementai išliko ir krikščionybėje.

Memetika: iš tiesų mokslas ar okultizmo atmaina?

Dabar jau galima memetikos terminus ir pagrindines idėjas palyginti su okultizmu. Tai, kas memetikoje vadinama religiniais ar tautiniais memais, okultizme vadinama religinėmis ar tautinėmis astroidėjomis. Tai, kas memetikoje vadinama patologiniais memais ar net mentaliniais parazitais, okultizme vadinama lervomis. Tai, kas memetikoje vadinama memosporomis, okultizme vadinama astralinėmis matricomis. Tai, kas memetikoje vadinama memų kompleksais, okultizme vadinama astroidėjų kompleksais, arba agregorais. Memetika tvirtina, kad tarp memų ir jų kompleksų nuolat vyksta kova, bet tą patį, kalbėdami apie astroidėjas ir agregorus, teigia ir okultistai. Ne tik memais, bet ir astroidėjomis užsikrečiama, ne tik memai, bet ir astroidėjos dauginasi, plinta, o ir žūsta. Esant tam tikroms sąlygoms ne tik memai, bet ir astralinės esybės dėl to, kad žmogaus protas turi galimybę valdyti kūną ir veikti fiziškai, materializuojasi. Memai, memosporos ir memų kompleksai memetikoje traktuojami kaip nepriklausančios nuo žmogaus kūno savarankiškos idealios esybės. Lygiai tą patį teigia okultistai kalbėdami apie astroidėjas, astralinės matricas ir agregorus.

Tad kuo memetika skiriasi nuo okultizmo? Peršasi atsakymas, kad niekuo, nebent tik terminais. Tą išgirdęs R. Dawkinsas tikriausiai ne tik nustebtų, bet ir didžiai įsižeistų – okultizmas (kaip ir visi ezoteriniai, mistiniai mokymai) jam yra atgrasus. Nors „Dievo iliuzijoje“ jis išvardino daugybę, jo manymu, absurdiškų misticizmo atmainų, okultizmo net nepaminėjo.

O be reikalo. Jeigu R. Dawkinsas būtų okultizmu bent šiek tiek pasidomėjęs, jis sužinotų, kad lygiai kaip jis bei kiti ateistai, taip ir okultistai visiškai netiki stebuklais, o į antgamte žvelgia gana atsainiai, bent jau nemano, kad to, kas vadinama stebuklais, šaltinis yra antgamtyje. Jie įsitikinę, kad dauguma reiškinių, kuriuos žmonės sieja su antgamte, priklauso materialiai gamtinei sričiai ir tam, ką jie vadina astralu arba subtiliąja materija. Tie reiškiniai, pasak okultistų, kol kas yra labai menkai ištirti arba išvis neištirti, ir tik todėl jie vadinami stebuklais. Tą patį, tik neminėdamas astralo bei subtiliosios materijos, teigia ir R. Dawkinsas.

R. Dawkinsas įsitikinęs, kad memetika yra toks pat rimtas mokslas, kaip bet kuris gamtinis ar socialinis mokslas. Okultizmas teoretikas Barle tą patį sako apie okultizmą – jis esąs toks pat griežtas mokslas, kaip ir kiti. R. Dawkinsas įsitikinęs, kad mokslo paskirtis – ne tik pažinti gamtą,

žmogų ir visuomenę, bet ir pritaikyti ar net pertvarkyti gamtą žmogaus ir žmonijos reikmėms, pagerinti žmonių gyvenimą. Bet ir okultistai siekia to paties – valdyti gamtą bei joje veikiančias jėgas tik žmogaus ir žmonijos labui. Tad kas ta memetika – mokslas ar okultizmo atmaina?

Memetika ir archetipinis mąstymas

Šis klausimas verčia susimąstyti. Galima net įtarti, kad R. Dawkinsas okultizmo teiginius nuplagijavo, tik pavartojo savus terminus. Arba tarti, kad memetika yra okultizmo memas, t. y. pamėgdžiojimas. Bet manau, kad taip nėra. Vargu ar R. Dawkinsas okultizmu domėjosi. Kita vertus, jau seniai žinoma, kad tos pačios idėjos, tik išsakomos skirtingais simboliais arba kalba, bemaž vienu metu gali kilti vienas kito nepažįstančių asmenų protuose. Ryškiausias to pavyzdys – integralinio ir diferencialinio skaičiavimo sukūrimas. Gottfriedas Wilhelmas Leibnizas šį skaičiavimą paskelbė 1675 m., o Isaacas Newtonas – tik 1704 m. Bet I. Newtonas jį sukūrė kur kas anksčiau, nei paskelbė, ir britų bei vokiečių mokslo istorikai ilgai ginčijosi, kuris iš jų yra tikrasis integralinio ir diferencialinio skaičiavimo pradininkas. G. W. Leibnizas netgi buvo apkaltintas plagijavimu, ir tik po daugelio metų paaikškėjo, kad šie abu iškilūs mokslininkai skaičiavimą sukūrė visiškai nepriklausomai vienas nuo kito ir beveik vienu metu. Skyrėsi tik jų pavartoti matematiniai simboliai ir pavadinimas – I. Newtonas jį vadino ne integraliniu ir diferencialiniu skaičiavimu, o fluksijų ir fluentų metodu. Tad, vaizdžiai sakant, diferencialinio ir integralinio skaičiavimo idėja jau „tvyrojo ore“, ir liko tik ją pasiimti. Būtent tą ir padarė tam pasiruošę du žmonės.

Tai gal R. Dawkinsas ir okultistai irgi nepriklausomai vieni nuo kitų pasisėmė žinių iš to paties, tik skirtingai pavadino šaltinio – savarankiškų tapusių idealių esybių, kurias R. Dawkinsas pavadino memais, o okultistai – astroidėjomis, kompleksu? Gal memetika ir okultizmas panašūs tikrai todėl, kad abu šie mokymai grindžiami tais pačiais kolektyvinėje žmonijos sąjauje egzistuojančiais archetipiniais principais?

Atsakymo aš neturiu, bet pamąstyti verta. Bent jau todėl, kad Carlo Gustavo Jungo teikta kolektyvinė sąjauja, su kurios buvimu lyg jau ir susitaikėme, kažkuo primena agregorus ar memų kompleksus...

– SAULIUS KANIŠAUSKAS –



# Rutinos dievas

Apsakymo ištrauka

*Everything in its right place.*

„Radiohead“

Ada labiau negu vyro laukė įsūnio. Reguliariai susirašinėjo laiškais, kuriuos jis siųsdavo su dalimi savo uždarbčio. Nuo pat pradžių jis pasirašinėdavo Rutinos dievu. Pasakodavo, už ką yra atsakingas „Akropolyje“ – nuo milžiniškoje prekybos salėje keičiamų elektros lempučių iki darbuotojų grafikų sudarinėjimo. Vėliau jo laišškai įgijo keisto detalumo. Rojus iki smulkmenų aprašinėdavo savo darbą, tarsi nuo jo priklausytų pasaulio tvarka. Užtektų atsikelti vos minutę vėliau, ir visa sugriūtų. „Akropolis“ laiku neatvertų daugybės savo automatiškai slankiojančių, nuo judesio atsiveriančių durų, todėl žmonės liktų be gyvybiškai svarbių prekių. Jei Rojus per vėlavimą įjungtų vėdinimo aparatus arba leistų jų angoms užsikimšti, oras patalpose ilgainiui pasidarytų pavojingas – tarsi „Akropolis“ išties būtų anaipol ne didžiausia visoje šalyje parduotuvė, bet ant aukštos kalvos iškilusi gynybinė miesto dalis.

Laikui bėgant jo laišškai darėsi nepakeliamai ilgi net Adai, kurios sveikata kasdien silpo. Štai Rojus ir vėl rašo, kaip išgelbėjo žmoniją. Pasakoja, kad laiku neatkeliavo stogui tvirtinti reikalingos medžiagos, todėl jis pats važiavo jų paimti. Jei iki vakaro nebūtų grįžęs, nežinia, ar būtų pavykę išvengti nelaimės, – anot jo, stogas bet kada galėjo įgriūti ir žūti tūkstančiai „Akropolyje“ besilankančių žmonių. Kitame laiške Rojus pasakoja, kaip per vaizdo kameras stebi nusikaltėlius. Kai kurie moka taip užsimaskuoti, kad lengvai išeitų nesučiupti net pavogę stambiagabaričių prekių – šildytuvų, muzikinių centrų, net skalbimo mašinų. Tai jis, Rutinos dievas, akylai visus stebi ir mato, kad vagys ne šiaip sukiojasi vienoje iš elektronikos parduotuvių, bet rezga sukta planą. Kol vienas apsimeta besidomintis naujausiais technikos įrenginiais ir ko nors klausinėja pardavėjo, kitas bando prasmukti su vogtų prekių pilnu krovininiu vežimėliu. Rojus iškviečia apsauginius, kuriuos vadina savo apaštalais, o tada smulkiai aprašo kelionę į nuovadą pasibaigusią sceną.

Pamažu Ada nustojo stebėtis savo berniuku – laiškuose niekada nesidominčiu, kaip gyvena ji, – ir pati apie save nedaugžodžiavo. Taip ir neišdrįso parašyti, kad viską sutarkė: pasirūpino, kad po jos mirties Elžbieta būtų saugoma vieta internate šalia mokyklos, o namas su vešliu obelių sodu atitektų jam. Nutylėjo ir apie tai, kad Benediktas jas paliko, nors likę daiktai nuolat apie jį primena. Ada Rojui neužsiminė, kaip kiekvieną vakarą žiūri žinias, tikėdamasi bent kartą išvyti reportažą apie „Akropolį“ – įstabų miestą mieste, apie kurį jis prirašė tiek, kad viską sudėjus krūvon būtų galima knygą išleisti, ir nutylėjo, kad ilgainiui jo nupirktas televizorius ėmė ir sugedo. Mirgėdamas tiesiog išsijungė ir daugiau niekada nebeįsijungė. Laiškuose ji klausinėdavo mamoms įprastų dalykų: kada Rojus keliasi, o kada eina miegoti, ką valgo, ką sapnuoja ir ar turi laiko savo pomėgiams – raidėms, skaičiams, iš jų susidedančioms istorijoms. Tačiau Rojui dabar svarbiausia buvo jo paties istorija, kurią kantriai kūrė kasdien aprašinėdamas.

Jis liovėsi skaityti knygas. Dabar nebent perversdavo kas savaitę atnaujinamus prekių katalogus, iš kurių jį žvelgdavo įvairias akcijas ir nuolaidas pristatinėjantys žmonės. Spalvoti katalogai Rojui kvepėdavo anaipol ne rašalu, bet švara, o šaldytą vištieną, konservuotus agurkus, skalbinių minkštiklius ir kuprines artėjantiems mokslo metams reklamuojantys fotomodeliai atrodė kaip tikros, darna spindinčios šeimos. Rojus ne kartą girdėjo, kad nėra namų be dūmų, ir šiam posakiui mintyse tyliai pritarė – iki šiol gerai prisiminė dūminės krosnies kvapą, kai pravėręs jos dureles vidun įmesdavo malkų. Tačiau dažnai pagalvodavo, kad pats nei tokių namų, nei akcines prekes per išpardavimus šluojančios šeimos nesukurs. Tikėjo, kad pagaliau suvokė savo tikrąją misiją ir rado vietą pasaulyje. Jo pomėgiai vienu metu ir susitraukė, ir išsiplėtė, nes įgijo prasmės. Po sunkiausių pamainių, laisvadieniais, Rojus įprato save apdovanoti pirkiniais. Dažniausiai sukdamo į plūduriuojančių brangakmenių salas primenančius juvelyrikos dirbinių salonus, kurių „Akropolyje“ buvo bent keletas. Ryškioje prekybtalių šviesoje žaižaruodavo nušlifuoti ir į sidabro apkaustus įsodinti brangieji ir pusbrangiai akmenys. Žiedai, apyrankės ir pakabučiai dar iš tolo pasitikdavo lyg pelnytį pasaulio krašto trofėjai, ir Rojus pasijusdavo tarsi trečiąją dieną iš numirusiųjų prisikėlęs Kristus. Išsirinkęs žiedą, jis traukdavo į milžinišką „Akropolio“ aikštelę, kur visada toje pačioje vietoje stovėjo jo automobilis, ir įsitaisydavo ant galinės sėdynės. Tokiomis akimirkomis Rojus pasijusdavo šuniškai nuvargęs ir vienišas, bet laimingas. Pagaliau galėdavo ramiai prisidėti cigaretę ir lėtai išpakuoti dar vieną sunkiai įgytą žiedą ir užsimauti ant piršto šalia kitų. Kelias akimirkas tiesiog sėdėdavo ir rūkydavo, žvelgdamas tai į savo žieduotus pirštus, tai į plastikiniais pirkiniais krepšeliais ir kartono dėžėmis apsikrovusius praėvius. Kaskart tardavosi, kad tai didinga diena, kai jį pasveikino Kasparas, Merkelis ir Baltazaras. Jie Rojui dovanojo aukso – kaip už-

gimusiam karaliui, smilkalų – kaip Dievui ir miros – kaip paprastam mirtingajam. Ant užpakalinio vaizdo veidrodėlio besiblaškantys sintetinių tropikų aromato kvėpiklis ventiliatoriaus vėjyje virsdavo dieviškais smilkalais, pusbrangiai žiedai tapdavo karališko aukso atmaina, o jo traukiama cigaretė – mirtingųjų mira. Rojus nužiūrindavo žmones manydamas, kad jie nė neįtaria: niekuo neišsiskiriančiame automobilyje sėdi už didžiąją rutinos tvarką atsakingas Dievas. Tai jam visi turėtų būti dėkingi, tai jam turėtų melstis. Jei ne Rojus, nė vienas iš jų neturėtų to, kas svarbiausia: nei maisto produktų prikimšto šaldytuvo, nei elektros lempučių. Net higienos priemonių, gyvybiškai svarbių vaistų ir įvairių jų preparatų. Galų gale, žmonės apskritai turbūt pradėtų vaikščioti nuogi, o civilizacija ilgainiui jei ir nežlugtų, tai grįžtų į tamsius laikus be elektros, reklamų, pramogų visai šeimai ar greitojo maisto restoranų. Ir visai nesvarbu, kad „Akropolis“ tebuvo didelis prekybos centras, o jis – tebūnie ir gerai apmokamas, ir vertinamas, bet vis tiek eilinis darbų vadovas.

Laikui bėgant Rojus nustojo nešiotis sunkią kaip prekybos centro konstrukcijos kaltę. Pamiršo, kaip pavydėdavo iš čiaupo plona srovele ant Elžbietos rankų tekančiam vandeniui ir muilui, su kuriuo mieliai būtų apsikeitęs vietomis: žinojo, kad net išnykęs iš tiesų niekur nedingtų, o susigertų į jos plaštakų minkštumą. Rojus pamiršo, kaip kartu su Ada rinkdavo obuolius ir kraudavo juos į dėžes, o tada veždavo į turgų, bet visam laikui įsiminė savo mėgstamiausią – alyvinių skonį. Tokių parduotuvių ieškodavo vidurvasarį, kai vaisių ir daržovių skyrius pakvėpdavo kažkuo tokiu artimu, brangiu, savu. Tačiau nė vienos veislės obuoliai neprilygdavo vaikystėje jo ragautiems, liepos saulėkaitoje apžiūrinėtiems, kone perregimiems alyviniais, kurių susisluoksniavęs cukrus šviesdavo net per blyškia odą. Nepaisant visko, Rojus mintimis iki šiol grįždavo į tėvo laidotuves. Prisiminė dar šiltą, geležinį ką tik papjautos kiaulės kraujo skonį ir kartų, regis, tamsiai žalią džiovintų rūtų ant vežimo su karstu kvapą. Tačiau ryškiau už visa blykstelėdavo batsiuvio tauškalų nuotrupos – jos atskriedavo iš atminties lyg aštrios skeveldros. 44 dydžio tėvo nuotakos pėda niekaip neatitiko iškleiptų Ados sodo šlepečių, ant kurių padų buvo įspausti nusitrynę skaičiai 38. Rojus prisiminė, kaip negrabiai paskubomis pirmąkart prisikimšo pypkę ir tamsoje prie namų patraukė tėvo tabako. Mama tąkart išbėgo paskui jį, o Rojus apsimetė, kad jos nemato. Taip, jis prisiminė ir tą žodį. *Nas-lai-tis* barškėdavo kaip paskutinis degtukas dėžutėje, tačiau netrukus pridedavo cigaretę ir šnypstelėjęs užgesdavo.

Vis labiau sirgdama ir nepajėgdama pasirūpinti nei namais, nei dukra, Ada nusprendė ją pirma laiko apgyvendinti internate. Gavo pažymą su nurodyta diagnoze ir ligos eiga, gydymo rekomendacijomis, bet jų nusprendė nesilaikyti. Dukrai nieko nepasakojo, nors ji ir taip viską žinojo. Elžbieta mamos sprendimui iškart pritarė – negalėdama jai niekaip padėti, stengėsi vis kur nors ištrūkti. Įgimtas Elžbietos polinkis į tylą kėtojosi tarsi bendrabučio sienomis lipantys vijokliai, o mintis apie vienvietį kambarį vasaromis ištuštėjančiame pastate ramino. Taip, ji čia galės vieną po kitos skaityti knygas iš mokyklos bibliotekos. Ruoštis egzaminams, išlaikyti juos aukščiausiais balais, o tada išvažiuoti studijuoti kur nors toli toli. Tačiau kurdama vien baltus tarsi porcelaniniai puodeliai planus Elžbieta pamiršo, kad jie dažniausiai užpildomi juoda kava.

Tamsa ją pasiglemžė ne iškart. Iš pradžių ji buvo įsitikinusi, kad yra pernelyg drovi, nors vaikus būtent tuo ir traukė, įskaitant dailių apgamą. Vėliau patikėjo, kad tikrasis jos talentas nesujęs nei su studijomis, nei su miesto keitimu. Elžbieta vieną po kito įsimylėdavo vaikus iš prastų šeimų. Tokius, kurie paskutinių klasių nė nesulaukdavo, o jei ir sulaukdavo, pamokas iškeisdavo į dar priešpiet prasidedantį lėbavimą už Dramblinės – taip jie praminė didįjį vasaros teatrą, kurio dalis buvo uždaryta rekonstruoti. Vaikigaliai pastatą taip vadino dėl gremėzdžiško jo kūno, nors pirmieji teatro statybininkai tikino, kad Dramblinė savo vardą įgijo dar prieš pienburniams pradėdant ją niokoti, kai liejant pamatus buvo aptikta žemėn įspausta kaulinė dramblio statulėlė. Elžbieta po pamokų įprato čia lankytis. Tiems pienburniams ji nešdavo savo pietus, bendrabutyje gyvenantiems mokiniams skirtus pusryčius arba vakarykštę vakarienę. Turbūt ji, kaip ir Ada, manė, kad meilė kvėpia ne gėlėmis, bet dešrelėmis ir keptomis bulvėmis. Kai jos atnešto maisto gabalai virškėdavosi amžinai peralkusių bernų skrandžiuose, Elžbieta nesusimąstydavo, kad ir jos serganti mama čia pasirodydavo su pietumis indeliuose, tik ne jiems, o Rojui. Niekaip nebūtų nutuokusi, nei kad yra tokia į mamą panaši, nei kad istorija gali šitaip kraupiai kartotis, tarsi visa būtų tas pats, tik skirtingų žmonių nuolat renčiamas siužetas arba bejėgiškas mosavimas pirštu prieš likimą, įsivaizduojant, kad smiliumi yra burtų lazdelė.

Elžbieta namuose iš pradžių pasirodydavo tris kartus, paskui – kartą per savaitę, o galiausiai užsukdavo tik savaitgaliais. Tačiau net per tuos trumpus susitikimus sunkiai

pakentė nesiliaujantį Ados kosulį. Sausas, užstringantis lyg milžiniškas kšnis kažkur gerklėje, o tada vėl atryjamas kartu su krenkštumu ir nosinė išspjaunamais kraujo gumulais: kosulys, kaip ir visa aplink, Elžbietai čia regėjosi išblukusios raudonos spalvos. Nuo nežinia kada skalbtų naktinių užuolaidų, sugėrusių nesibaigiančius saulėtekus ir saulėlydžius, iki išgulėtos sofos gobeleno svtainėje ir už lango pūvančių obuolių. Šimtų, tūkstančių apskritų jų kūnų, besimėtančių ant perdžiūvusių lapų sluoksniu padengtos sodo žemės. Ada nustojo kalbėti. Brūkstelėdavo kelis žodžius: sugedo televizorius, baigėsi bulvės, reikia degtukų, ar turi pinigų. Dėkingumą, kad dukra aplankė, ji dar sugebėdavo išreikšti galvos linktelėjimu, žvilgsniu, vangiu šyptelėjimu. Elžbieta žinojo: bet kada gali rasti mamą negyvą, todėl pradėjo vengti pas ją rodytis. Kažkodėl ji tikėjo, kad lengviau išgydyti jaunos vyrus – kol šie dar nebuvo pradėję akivaizdziai sirgti, kol juos pakakdavo aprūpinti maistu ir savo kūnu. Pinigų visada trūko, todėl Elžbieta įsidarbino neseniai atidarytoje kavinėje. Telefonas mamos namuose jau kurį laiką buvo atjungtas, todėl ji galėjo būti rami – Ada niekada nepaskambins iš paskutinių likusių jėgų bandydama suregzti pagalbos prašymą, o Elžbieta neturės teisintis, kodėl nepaskambina.

Pirmasis skambučio „Akropolyje“ sulaukė Rojus. Jo ieškojo ne mama ir ne Elžbieta, o naujas teatro valdytojas. Tai jis, kaip netrukus paaiškėjo, nusprendė susirasti Rojų kaip vieną geriausių projektuotojų ir susigrąžinti jį pastato atnaujinimo problemoms spręsti. Gauti jo numerį nebuvo lengva – lygiai taip nebus lengva gauti leidimą įgyvendinti visus sumanymus, vebleno senis telefonu, bet jei Rojui bent kiek rūpi gimtojo miesto istorija ir ateitis, įtikinėjo valdytojas, jis privalės kuo greičiau grįžti ir padėti. Jūs nepakeičiamas, be jūsų niekaip, suokė senis, kol Rojus dar bandė priešintis, teisintis, kad dabar jo, Rutinos dievo, pareigos yra kur kas svarbesnės, susijusios ne tik su gimtojo miesto, bet ir su visos šalies istorijos kūrimu, bet valdytojas neatlyžo. Jie sutarė, kad Rojus parvažiuos trumpam – tik tiek, kiek pavyks gauti atostogų. Dar tą patį vakarą jis pasibeldė į administratoriaus duris ir paprašė pakviesti direktorių, o tada išdėstė situaciją. Rojų atsakymas labiau sukrėtė, nei pradžiuogino. Rutinos dievas buvo šventai įsitikinęs, kad nepakeičiamas pirmiausia yra savo didingame „Akropolyje“ – kad jo taip lengvai neišleis, nes be ištikimo darbuotojo tvarka čia paprasčiausiai subyrėtų, sudegtų kaip trapi plonytė japoniškų smilkalų lazdelė. Tereikėjo iš anksto paruoštame lape įrašyti atostogų datą ir suraityti parašą. Tik dabar Rojus sužinojo, kad yra sukaukęs kelis mėnesius atostogų, tačiau toks laiko tarpas jam atrodė bauginančiai ilgas, net pragaištingas. Rojus nežinojo, bet šią akimirką buvo kaip niekada panašus į tėvą, Laukio bažnyčioje atlošusį galvą į paveikslą su Simonu Kirėniečiu ir visada geidusį paprasto paplekšnojimo per petį ar bent jau poros kuklių patvirtinimo žodžių, kad yra kuo nors ypatingas, o jo pastangos – pastebimos. Nieko panašaus nesulaukęs, Rojus direktoriaus perklausė, ar tikrai be jo išsivers savaitę, tačiau išgirdo tai, kas ne tik nenuramino, bet dar labiau sukrėtė: nepakeičiamų nėra, tad jis gali atostogauti tiek, kiek užsimanęs.

Tiesa, kaip ir puodelis juodos kavos iš degalinės, Rojui buvo šleikšti ir degino gomurį. Jo kiekvienu įveiktu kilometru jį jį vis labiau skverbėsi apgailėtina banalybė: nepakeičiamas jis buvo tik tėvui ir motinai. Rojus pamiršo, kada paskutinį kartą gavo jos laišką. Prieš metus? Dvejus? O gal jis pats nustojo mamai rašyti? Ne, netiesa. Rojus jai rašė, klijavo pašto ženklus ir liežuvio galu laizė vokų kamučius, o po to klausydavosi, kaip laiškas atsitrenkia į kitus vokus geltonoje dėžutėje. Net pasitikrindavo, kuriomis valandomis laišškai išimami. Rojus prisiminė, kad paskutinį kartą mama rašė apie sugedusį televizorių. Grįžęs būtinai jį patikrins ir sutaisys, o jei ne – nupirks naują, dar didesnį, nors ir per visą sieną. Tokį, kuriame net senos, nespalvotoje juostoje filmuotos melodramos prisigers dažų iš ryškios didmiesčio paletės. Mama nusispirs savo nutrintas 38 dydžio šlepetes, susikels pavargusias kojas ant sofos ir abu panirs į raminančių televizoriaus mirgėjimą, o iš tiesų aptarinės viską, kas buvo, kas jau įvyko arba tik galėjo įvykti ir dar būtinai įvyks. Jis papasakos, ką veikė ir kur gyveno, ką matė ir už ką buvo atsakingas. Rojus būtinai pasakys, kad mama buvo vienintelė, nuo pat vaikystės tikėjusi jo ypatingomis savybėmis. Jis gyveno taip, kaip buvo rašoma pasakose, ir tik dabar suprato: slobinai nebūtinai turi devynias galvas – kai kurie atrodė visai kaip žmonės. Rojus mamai prisipažins, kad pagaliau suvokė, ką reiškia žodžiai „didelis kaip pasaulis“, nes būtent toks pasaulis iš tiesų ir yra; begalinis, didingas ir visu svoriu užgrūvantis tada, kai mažiausiai tikiesi.

Televizorių reikėjo nupirkti dabar pat, „Akropolyje“, galvojo Rojus, net ketino apsisukti ir grįžti, tačiau prieš jo akis viena po kitos jau vėrėsi visam laikui atmintin įsirėžusios gatvės, tie gerai pažįstami posūkiai ir kelio ženklai. Blanki šviesa sklido tiek iš senųjų, dabar jau beveik sukūžusių, j



# Nebūti turistu: Niujorkas

Beigeliai

Niujorką geriausiai pažįstame iš filmų, dainų, garso takelių, net nuotraukų reprodukcijų ant greitosios mados marškinėlių. Tačiau turistinis Niujorkas visai kitoks nei ten išgyvenus keletą mėnesių: pradedi pagauti miesto kvėpavimo greitį, alsuoti jo ritmu, suprasti veikimo mechanizmą.

Niujorke gyvenau pusę metų. Per tą laiką, amerikiečių rašytojo Elwyno Brookso White'o žodžiais, jaučiausi, kad esu jo dalis, kad jam priklausau. O tai pajutau nuėjusi į turistines vietas ir išmokusi ten nebūti turistė. Nesaldžios patirtys išmokė nusiimti rožinius akinius, bet uždėjo kitus – kad gražiausias pasaulis yra tikromis spalvomis.

## Miestas be pabaigos

Trukteli traukinys. Aš susijaudinusi, lyg vėl būčiau mažas vaikas, pro langą stebiu pirmuosius dangoraižius. Griebiu telefoną, bandau įamžinti akimirks. „Dar bus geresnių vaizdų, palauk“, – sako mane atlydėjusi amerikiečių pora. O man pirmasis išpūdis yra neišsemiamai galingas, kaip ir visi pirmi kartai.

Tempiu savo dvidešimties kilogramų lagaminus. Išeinu į gatvę. Lūpos nejučia prasiveria, lūpų kampučiai pakyla. Rūgpiūčio pabaiga, baisiai karšta, danguje nė debesėlio. Noris žiūrėti aukštyn, virš pastatų, tačiau suprantu, kad mano žvilgsnis ten nepasieks. Bandau žvelgti į šonus, matyti išėjimą – irgi ne mano jėgoms. Pirmasis Niujorko išpūdis – miestas be pabaigos. Sėdu į geltoną miesto taksį. Kiekvieną žingsnį: durelių atidarymą, diržo užsisegimą, stengiuos išgyventi kaip įmanoma labiau. Sėdžiu tiesiai, lyg mane kas filmuotų, žiūriu pro langus. Man iš gatvių kalba Jonas Mekas, kalba Audrey Hepburn, Billy Joelis, Bobas Dylanas... „Mes jau čia“, – sako mano taksį vairuotojas su indišku akcentu. Sumoku kortele per didelę savo kišenei sumą. Žiūriu į laiptinę. Praveriu laikino gyvenimo tarpsnio viename žymiausių metropolijų duris.

## Vengti Taimso aikštės

Rytas. 7:30 išeinu iš namų. Gyvenu Pragaro virtuvės rajone, tad per pusvalandį žingsniuodama galiu atsidurti savo darbovietėje. Tačiau ją pasiekti tiesiausias kelias yra per baisiausių vietą ne turistams: taip, Taimso aikštę. Per laiką atradau kitus kelius, vedančius į kasdienę duoną ir gyvenimą čia dovanojančią išipareigojimo lokaciją, tačiau pirmasis rytais didžiudavausi gyvendama dešimties minučių atstumu nuo reklamomis nusėtos ir amerikonišką komerciją įkūnijančios aikštės.

Kažkada ši teritorija buvo vadinama Longakro aikšte dėl vežimų pramonės. Įdomu matyti, kaip ta pati vieta per ne visą šimtmetį gali visiškai pakeisti savo pavidalą, ne tik pavadinimą. Dabartinis pavadinimas nelabai turi ką bendro su jos įvaizdžiu. Šis vardas atsirado laikraščio „The New York Times“ garbei, kai 1904 metais leidėjai atsikėlė į naują būstinę 42-ojoje gatvėje. Nė dešimt metų čia ta būstinė neišbuvo, tačiau pavadinimas prigijo. Kaži ar pati Amerikos žurnalistikos legenda didžiujosi siejama su šiuo vardu, nes, kaip man pasirodė, Taimso aikštė neįkūnija aukšto lygio spaudos. Tačiau galiu ir klysti, ir čia pat noriu sau prieštarauti. Užsidėjus istorinius akinius, skaičiuojant, kiek ir kokių žmonių čia vaikščiojo, matant Brodvėjaus teatro unikalumą – Taimso aikštė tikrai verta turistinės nuotraukos.

Vaikštau po Manhatano centrą vos girdėdama, ką sako gidė iš „Free Tour Guide“. Čia galima pasinaudoti tokia iniciatyva, kai gali nemokamai užsirašyti į turą po Niujorką, o po ekskursijos savanoriškai pasirinkti, ar nori sumokėti. Sustojame prie Taimso aikštės ir ji pradeda pasakoti apie kultinę tradiciją nuleisti krikščionių kamuolį Naujųjų metų naktį ir įspėja visais įmanomais būdais tą naktį vengti šios vietos. Pasirodo, čia žmonių koncentracija būna tokia didelė, kad jie rikiuojasi eilėje nuo ryto ir... mūvi sauskelnes. Ir visa tai tam, kad naktį pamatyti, kaip nukrenta kamuolys.

## Bryanto parkas

Kylanti saulė apšviečia bundantį miestą, kuris galbūt niekada ir nemiegojo. Prieinu prie vieno iš tūkstančių staliukų, kur visuomet būna vietos. Nežinau, kiek užpakalių čia ilsėjosi, bet man nebesvarbu. Atsisėdu, nuplėšiu savo jogurto dangtelį, kandu bananą. Pasiimu eilėraščių knygą.

Wisława Szymborska: „Veidai. Milijardai veidų ant žemės paviršiaus.“

Žiūriu į praeinančiųjų veidus. Neįžūliai, tyliai. Man reikia viską įtraukti giliai į save. Potyriai laikini, todėl noriu juos branginti. Šiame parke dar gruodžiui neprasidėjus bus įrengta čiuožykla. Ten spausis grupės turistų iš įvairių Amerikos ir pasaulio kampelių, o aplinkui bus pardavinėjamos čiuros, takai ir karštas šokoladas. Eisiu per šį parką kiekvieną mielą dieną pusę metų. Vis stabtelsiu. Kartą einu, žvelgiu į žmonių, sėdinčių ant vieno suolelio, veidus. Kažkuo man jie... savi. Žiūriu ir girdžiu – prie stalelio kalba lietuviškai.

Laisvas šeštadienis. Lyja. Nenoriu įprastų darbo dienos pusryčių. Pasiimu skėtį, kaukšiu kulniukais, vanduo tyška į šalis. Tuoj vidudienis, reikėjo išsimiegoti. Žinau, kad yra keletas kultinių maisto kultūros patiekalų, kuriuos būtina paragauti Niujorke. Kandu beigelį, perpeptą tokio pat storio kreminio sūrio sluoksniu, prikimštą laišos, pomidorų. Pergūsta patalpa, susimaišę žuvies, prakaito ir miesto purvo kvapai, pardavėjai rėkia skirtingų užsakymų pavadinimus. Aš, mėgstanti ilgai rinktis, esu priversta šiame konvejeryje išsirškinti pirmą pasitaikiusį pavadinimą, kartu su minia einu kasos link, nenoriai glaudžiu kortelę prie aparato ir atiduodu už bandelę (beigelį!) šešiolika dolerių.

Svarstau, ar tie žydai, praeito šimtmečio pradžioj atsikėlę iš Rytų Europos ir pietrytinėje Manhatano dalyje kūrę kepyklas, pagalvojo, kad per laiką beigeliai peržengs žydų kultūros ribas. O taip įvyko. Itin populiarūs tarp niujorkiečių jie pasidarė turbūt todėl, kad puikiai atitiko jų gyvenimo ritmą: sotūs, greitai pagaminami, juos galima užsisakyti išsinešti ir einant valgyti. Esu išalkusi, baisiai skanu. Tačiau mano kėsnis per mažas visa apimti – pomodoro giežinėlis nukrenta ant žemės. Suvalgau pusę, kitą pasilieku vėliau.



Autorės nuotrauka

## Metropolitano meno muziejus

Vis dar mokausi pažinti gatves. Žinau, kad esu Aukštutiniam Istsaide tarp prabangių parduotuvių, turtingų žmonių namų, senos aristokratijos dvelksmo. Stebėtinai tuščia. Ar žmonės bijo lietaus? Pasuku į kairę, parko link. Metropolitan meno muziejus. Esu gyvenusi Vienoje, mėgstu meno muziejus, todėl prieš atsikraustydama svajoju, kaip laisvu laiku lankysiu čia stovinčias legendas. Bet ant laiptų matau besidriekiančią bent šimto žmonių eilę. Nusvyra rankos. Kartais neužtenka būti pasirodus sumokėti tam tikrą sumą, turėti laiko. Esi priklausomas nuo miesto ritmo, turi žaisti pagal jo taisykles.

Į Metropolitan meno muziejų sugrįžau po kelių savaičių lydima meno istorijos gido. Odė tautiečiams, kurie su čia atvykusiais, kad ir nepažįstamais, lietuviais elgiasi kaip su šeimos nariais. Tam tikra prasme juk ir esame šeima. Eilė ir ši kartą, tačiau mane įsiveda pro šoninį įėjimą, rodo kelią labirinte į išskirtinę prancūzų impresionistų kolekciją. Eidama suprantu, kodėl šis muziejus toks didelis. Jis įkūnija niujorkietišką amplitudę: žmonių, požiūrių, stilių, kultūrų. Reikia vietos tam sutalpinti.

Sugrįžtu čia ir paskutinę savaitę prieš išvykdamą, lyg norėdama prisiskanauti vaisių, iki kol būsiu išstremta iš rojaus sodo. Persisvėrusi per balkono turėklus žiūriu į žmonių meno kūrinis ir Dievo meno kūrinis – žmones. Šalia fontanelio burkuoja porėlė. Šoka vaikai. Tyliai sėdi senyvas vyras. Jie visi gyvena savo gyvenimus, kurių tikriausiai niekada nepažinsiu, bet mano vaizduotė piešia tuos jų gyvenimo scenarijus. Žiūriu į milžiniškus muziejaus skliautus ir galvoju, kas buvo tas darbininkas, kuriam reikėjo aukštai užsiropšti, kad po kelių šimtų metų čia galėtų bučiuotis porėlės, šokti vaikai, rymoti senelis ir pasaulio dinamiką stebėtų lietuvaitė.

## Centrinis parkas

Rugsėjo pradžioje labai karšta, iki parko einu pėsčiomis. Kol pasiekiu parką, esu suprakaitavusi ir pavargusi. Užėju-

si į kelias parduotuves ir dar nepratusi prie niujorkietišku kainų, pagailiu mokėti devynis dolerius už sumuštinį. Bet pilvas gurgia. Pastarosiomis dienomis labai daug vaikštau, o valgau nepakankamai dėl jaudulio ir aukštų kainų. Galiausiai nusiperku nelemtą sūtinuką, kad numalšintų gurgimą.

Priešais įėjimą rėkauja turistus gaudantys gidai, kavą ir beigelius siūlantys pardavėjai. Žmonių čia smarkiai per daug, vargšai arkliai traukia kariatas, imituodami *The Gilded Age*, šimtai entuziastų bėga krosą. Bandau atrasti laisvą suolelį. Atsisėdu, išsitraukiu knygą. Girdžiu, kažkas krebžda. Atsisuku – prie suoliuko didelė, riebi žiurkė. Strykteliu, mano ėjimo greitis supanašėja su krosą bėgančių amerikiečių.

Po to karto norėjosi kaltinti visą kino industriją. Maniškis ankstyvas ruduo parke smarkiai prasilenkė su matytu ekraane. Prirėkė laiko, kol ten sugrįžau. Bet ši patirtis išmokė, kad ne viską pamilsti iš karto. Po truputį vėstant orams čia grįžau ir lankydavausi dažnai, pradėjau nebijoti eiti gilyn, kur mažiau žmonių. Šitaip atradau vietas, kuriose dvelkė ramybe, pajutau parką savitai, kitaip, nei vaizduojama filmuose. Ir iš tiesų tai buvo žymiai geresnis parko pažinimas. Nes nors nebuvo tobulas, jis buvo tikras, maniškis.

Frederickas Law Olmstedas, parko architektas, kurdamas parko projektą sakė, kad žmonės tikrąjį parko vaizdą pamatys tik po keturiasdešimties metų. Jis matė spalvas joms dar ten nesant. Parkas dar yra ir įrodymas, kad žmonės negali be gamtos. Miestas taip smarkiai plėtėsi, buvo tiek dulkių, kad žmonėms pasidarė nesveika gyventi. Buvo manoma, kad miesto vidury įkurtas parkas gali patirti fiasko, tačiau įvyko atvirkščiai. Kelių užkietėjusių niujorkiečių paklausiau, kokia jų mėgstamiausia vieta mieste. Ir ne vienas man atsakė: „Žinai, man rodos, mano mėgstamiausia vieta šiame mieste turbūt yra Centrinis parkas.“

## Gal kavos?

Yra dalykų, dėl kurių labai didžiujiesi būdamas europietis, bet pajunti tai tik tuomet, kai atvažiuoji į Ameriką. Pavyzdžiui, kava. Šis gėrimas taip persismelkė į mūsų gyvenimą, kad daugelis žmonių neįsivaizduoja be jo savo dienos. Ne vienam tai ryto ritualas, sustojimo akimirka, vaisingumo simbolis, būdas užkalbinti.

Amerikietiškoji kavos „kultūra“ yra to priešingybė. Ji yra skubanti, lekianti, ji tyška plastikiniuose puodeliuose, o vietoj kavos pardavinėjamos *macchiato* ir *frappe*, kur viename puodelyje telpa savaitės cukraus norma. Atėjusi į kavinę turiu išsireikalauti, kad duotų man tikrą puodelį.

„Mes tokių neturim“, – jie aiškina, kad indų plauti neverta. Vienkartiniai indai esą taupo laiką ir energiją. Galbūt taip jie „sutaupo“ ir keletą metų mūsų planetai. Tuo tarpu šiukšlių kalnai už Niujorko ribų nebetelpa, o Jungtinėse Tautose vyksta nesibaigiančios diskusijos dėl anglies dvideginio mažinimo.

Esu išlepinta Vilniaus kavinių, jau imu jų ilgėtis. Ten visuomet būna vietos, ten galima ateiti dirbti, mokyti, tyliai skaityti, susitikti kavos ir neskaičiuojant laiko šnekėtis, megzti pažintis ir gerti *lungo* iš molinių rankų darbo puodelių. Namų ieškome iš jų išvažiavę.

Vis dėlto per laiką man pradeda patikti amerikietiška kava, kurią sudaro tiesiog karštas vanduo ir espresas. Ypač ji patinka, kai apsilankau pas ką nors svečiuose. Tada rytinė kava, dalinantis kultūrų skirtumais ir panašumais, tampa gyvenimo tarpsnio, kurį ragauju, skoniu.

Bet nedažnai palieku miestą ir svečiuojus ramiose užmiesčio svetainėse. O mano dienoms reikia bent kruopelės sustojimo. Pasirodo, ši misija ne tokia lengva, ypač kai gyveni Manhatano centre. Galiausiai atrandu labiausiai europietiška atrodančią kavinę – „Maman“. Man jau nesvarbu, kiek ta kava kainuos, – tai mano sekmadienio ritualas.

„Atsiprašau, panele, ar turite vietą? Galiu duoti tik išsinešti, jei nėra laisvų vietų atsisėsti.“ Apsisivalgau. Visi staliukai užimti. Kavinėje toks didelis šurmulyš, kad net sunku girdėti, ką man sako baristas. Galiausiai kavinės gale pamatau mamą su dviem mažais vaikais, šalia viena kėdė laisva. Prieinu prie jos, paklausiu, gal galėčiau prisėsti šalia.

Nusišypsau šalia sėdinčiam vaikui, baigiančiam valgyti savo pusryčius. Vaidinu, kad negirdžiu pašalinių garsų, nes jei bandyčiau atkurti namų tylą, neišgyvenčiau. Šitaip pratinu save prie supančio pasaulio, kuris mane moko būti visai neišlepusia, ir išsitraukusi užrašų knygutę reflektuoju: „Čia nėra tylos, nes visi garsai sudaro Niujorko tylą.“

## Benai, plaukiame į Naująjį Džersį

Manhattanas yra sala, iš visų pusių ji apsupta vandens. Vakariniame dalyje teka Hadsono upė, pavadinta šią vietą atradusio anglų ir olandų jūrininko Henry Hudsono garbei. Persikėlęs per šią upę, atsiduri kitoje valstijoje – Naujajame Džersyje. Čia įsikūrę nemažai niujorkiečių, kasdien keliaujančių į darbą Manhatane. Naujasis Džersis vilioja didesnę erdvę ir mažesnėmis kainomis, ten gali turėti net nedidelį

Nukelta | p. 15 ►



## Rutinos dievas

► Atkelta iš p. 12

žemę kone jaugusių trobų, tiek iš naujų devynaukščių. Rojui atrodė, kad jam išvykus miestas apsitraukė ledu, o dabar pamažu atitirpsta – visas toks, koks buvo. Parduotuvių vitrinose ir kioskai, lietaus nuskalbtos reklaminės iškabos ir siauras, tamsoje vos įžiūrimas kelias namo.

Viskas, net raktas, paslėptas prie durų po vienu iš akmenų, tebebuvo nepajudinamose savo vietose, tarsi tvarką čia būtų prižiūrėjęs atskiras Rutinos dievas. Spyna spragtelėjo ir Rojus pateko vidun. Priemenėje jį pasitiko tie patys gerai pažįstami, į sienas tiesiog įsigėrę tabako ir ant krosnies virusių bulvių kvapai. Rojus delsė lyg žinodamas: namuose nerats tos, kuri jam taip pat atrodė nepajudinama, kuri visada buvo tiek prisvilusių bulvių kvapas, tiek to kvapo prisigėrusios sienos – užtektų nugriauti bent vieną, ir priemenė subyrėtų. Iš dzeržgiančios indaujos jis išsitraukė stiklinę, prisipylė vandens ir ją ištuštines užsirūkė. Tada pasuko į miegamąjį. Mamos šlepetės prie lovos buvo sudėtos pernelyg tvarkingai – kaip du automobiliai, nepriekaištingai pastatyti aikštelėje. Net ir labai norėdamas, tokios tvarkos nebūtų galėjęs supainioti su niekuo kitu. Rojus pasuko į svetainę. Televizorius buvo uždengtas mamos nerta staltiese. Nutraukė ją žemyn ir pultelį nukreipė į ekraną. Neveikė. Tačiau gedimas pasirodė kur kas paprastesnis, nei Ada būtų galėjusi pagaltoti: tereikėjo pakeisti baterijas, štai ir viskas.

Motinos mirtį Rojus suvokė kaip erdvį lentyną su besibaigiančio galiojimo prekėmis – nors žinai, kad pabaiga arti, bet tiki, kad dar spėsi pasimėgauti. Tokiose lentynose atsidurdavo vis dar minkšti, bet pelėsio pūkais viduje jau apsitraukę batonai, sukietėję meduoliai ir sausainiai, indeliai su salotomis ir majonezu gausiai pagardintomis mišrainėmis. Plastikinius nupigintų padažų ir aliejų butelius, šokoladinių saldainių dėžutes pirkėjai išgraibstydavo greičiausiai. Po Ados laidotuvių jis apsigyveno tėvų namuose. Surūšiavo knygas, suklįjavo nudriskusias pasakų rinkinių nugarėles. Iššveitė langus, perdažė molines sienas, išplovė grindis, išpurtė kilimus, senas užuolaidas pakeitė naujomis. Nuo kosmetinio stalo su skirtingos optikos veidrodžiais nugalė dulkes. Savo atvaizdo pasistengė išvengti – nenorėjo su savimi susidurti, o gal bijojo pamatyti kažką, kas priklausytų ne šiam pasauliui. Medinės komodos stalčiai buvo neužrakinti, ir Rojus juose aptiko dėžutes su brangakmeniais. Žiedų, auskarų ir vėriniių akutės jo delnuose mirksėjo tarsi staiga atgijusios. Tada nusimovė savo žiedus – vienintelį įrodymą, kad dar visai neseniai buvo dievas, – ir padėjo į dėžutę šalia kitų papuošalų. Dabar jis ir vėl buvo tiesiog Rojus, už nieką neatsakingas ir niekam nieko neskolingas Rojus, kurio visas gyvenimas tilpo į motinos jam paliktą dėžę su pageltusiais vasario 29-osios lapeliais, pirmuoju šaukštu, išblukusiais piešiniais, susiliejusiu laiškų rašalu ir krikštynų bateliais. Kambariai ilgainiui įgijo kartono, šveitimo miltelių ir šalčio kvapo, tačiau priemenė tebedvelkė tuo pačiu bulvių ir tabako mišiniu. Rojus čia švintant prisidėdavo, o temstant užgesindavo savo cigaretes, kurių vienintelių galiojimo laikas buvo amžinas.

Darbai vasaros teatre visomis prasmėmis pasidengė įšalu. Į vadovo skambučius Rojus neatsiliepė, į durų beldimą nereagavo. Negrįžo ir į „Akropolį“. Įsidarbino apsauginiu prekybos centre, kurio erdvoje aikštelėje stovėjo ne tik automobiliai, bet ir Eifelio bokšto kopija. Rojus ir vėl nustojo kirpti plaukus. Žilstelėjusios sruogos dabar jau siekė žemiau pečių. Vienoje iš prekybos centro parduotuvių įsigijo odinę baikerio striukę, o laikraštyje peržvelgęs skelbimus nusprendė nusipirkti motociklą, tačiau vis tiek važinėjo tuo pačiu automobiliu. Praėjus kuriam laikui, penktadienio proga sumanė išgerti ir atrado „Lokio“ smuklę, o paskui sužinojo ir apie „Elenos“ kavinę. Čia dirbančią Elžbietą atpažino tik iš apgamo. Atrodė sulysusi, kur kas aukštesnė, nei galėjo įsivaizduoti. Jos veidas buvo sunkiai nusakomos spalvos ir priminė odą žmonių, žvelgiančių iš senų, kava aplietų ir riebaluotais pirštais nučiupinėtų fotografijų, siunčiamų iš rankų į rankas per retus giminės suvažiavimus. Rojus nedrįso jos užkalbinti, todėl pakviesdavo šokti.

Šokti, galvodavo jis, penktadieniais uosdamas plonus Elžbietos plaukus, kuriuos kažkada taip gėdė paliesti, šokti ir viską prisiminti, šokti ir viską pamiršti, sakydavo sau, kaskart ją paleisdamas. O kartą Elžbieta leido ją pabučiuoti. Buvo tamsu, bet vėsus oras vis dar blausiai mirgėjo nuo švytinčios kavinės iškabos. Rojus rūkydamas laukė, kol jo mažoji sesuo suplaus paskutinius indus, nusiris prijusę ir dar kartą patikrinusi, ar užgesino visas šviesas, užrakins duris. Jei nori, pabučiuok mane, – Elžbieta pakartojo ir palietė Rojaus delną. Taip leidžia dūmas įtraukti jo ir susiliet su juo, apsvaigt ir kilt kartu virš miesto ir virš visko, bet vis tiek nevirsti dūmu. Rojus bučiuotis nenorėjo. Nenorėjo nieko, ką tiek kartų įsivaizdavo kaip vienintelę išeitį. Tada Elžbieta jam viską papasakojo. Išklėjo tiek, kiek žinojo, o iš Ados per tiek laiko spėjo sužinoti daug. Dabar jie – jau galutinai nebe brolis ir sesuo – sėdėjo Rojaus automobilyje, tarsi peilis storas venas pjaustančiame nudrengtas gatves, kertančiame pėsčiųjų perėjas ir nepašviestus gyvenamuosius rajonus. Juodas nakties kraujas pildė jų kūnus, ir Rojus pagaliau suprato, ką visada reiškė tas nepaliaujamai min-

tyse tvinksnėjęs ir visose degtukų dėžutėse barškėjęs žodis. *Naš-lai-tis* dabar šmėsčiojo šoniniuose veidrodėliuose, *naš-lai-tis* išiziebė rūko žibintuose. *Naš-lai-tis* veikė kaip anyžių skonio raminamosios karamelės, kurių popierėlių spalvos atkartoję ryškias vaikystės knygų iliustracijas.

Rojus sustojo prie Elžbietos bendrabučio ir ją paleido. Tada prisidėgė nežinia kelintą cigaretę ir laukė, kol sukramtytos gumos spalvą primenančiame pastate išiziebs dar vieno kambario šviesa. Rojaus pasaulyje Elžbieta tebebuvo jaunėlė sesuo, kaip Ada vis dar buvo neseniai mirusi jūdvių motina. Ir vis tiek jis negalėjo suprasti, kodėl net tokiomis aplinkybėmis galvoja ne apie tiesą, išnirusią gatvėje kaip senas pažįstamas, kurio vengi, bet apie tai, kad nekantrauja sulaukti pirmadienio, kai ryte nuskambėjus žadintuvui viskas stos į savo vietas.

Nors Rojaus žadintuvus kasryt, ne tik jo pamainų dienomis, nuskambėdavo tuo pačiu metu, laisvadienius išverti jam būdavo sunkiau nei ilgas valandas „Eifelyje“. Tačiau darbo dienomis Rojus jausdavo nors ir duslų, bet šioki toki rutinos tuksėjimą. Jei jo laisva diena pasislinkdavo į pirmadienį, antradienį ar trečiadienį, mieste dar tvyrodamo savotiškos tvarkos ir nuspėjamumo įspūdis. Laisvu nuo darbo metu užsimojęs atgaivinti sodą, sukasti ir paruošti žemę naujiems augalams, iškirsti mirusius obelis ar išrauti sulaukėjusius krūmus, galėdavo gauti darbams skirtų įrankių, reikalingų trąšų ir sėklų. Tačiau vos stojus ketvirtadienio popietei mieste įsivyrėdavo keista atmosfera, tarsi žmonės būtų apėmusi nevaldoma atspalaidavimo, lėbavimo, nežinia ko šventimo nuotaika. Pardavėjai specializuotose statybinių ir buitinių prekių parduotuvėse painiodavo užsakymus, supakuodavo ne to ilgio kopėčius, į maišus priberdavo bet kokių trąšų. Todėl penktadieniais su reikalais Rojus mieste beveik nesirodydavo – žinojo, kad nuo pat ryto visi tik ir laukia vakaro, kai pagaliau galės dar darbe atsikimšti alaus, išmaukti vieną kitą užpiltinės taurę ir keliauti išsėtis, o iš tiesų švęsti prasidėjusio savaitgalio.

Pirmadieniai Rojui buvo užvis mėgstamiausi. Po išsivadėjusio savaitgalio šalikėlėse patuliuodavo ir įtarimą keliančius automobilių vairuotojus stabdydavo pareigūnai. Prašydavo pūsti į alkotesterį. Balti policijos automobiliai, ženklinti žaliomis linijomis šonuose ir mėlynais bei raudonais švyturėliais viršuje, Rojų nuteikdavo raminančiai – tarsi šių keturių spalvų derinys jį būtų veikęs kaip vaistai. Balta tabletė – protui, žalia – kūnui, mėlyna – sielai, ir piiliulių poveikį suaktyvinanti, už visa ko dermę atsakinga raudona.

Kurį laiką Rojus paguodos ieškojo ne tik savotiškoje rutinos mechanikoje, bet ir daiktų tvarkoje, nors dažniausia tai buvo vientisas stabilumo troškimas, kurį tėvas jam įskiepijo dar vaikystėje. Jo darbinė uniforma ilgainiui nusidėvėjo: užtrauktukai pradėjo strigti, kišenės prairo, o fluorescencinės juostelės ant švarko rankovių sutrūkinėjo. Tačiau uniformą pakeisti nauja Rojus nemanė. Dauguma naujovių jam kėlė nerimą, dirginančią laikinumo ir pabaigos nuojautą. Dienomis, kai budėdavo ne savo poste su parduotuvės vaizdą fiksuojančiomis kameromis, bet prie įėjimo, stebėdavo žmones. Pirkėjai įeidavo tuščiomis, o išeidavo apsikrovę pirkiniių krepšiais. Rojus, matydamas, kaip tie patys žmonės čia ir vėl sugrįžta dėvėdami naujus, vienoje iš prekybos centro parduotuvių įsigytus drabužius, kurie per laiką išblunka, pradėjo juos atpažinti. Rojus žinojo, į kurią pusę suks moteris ilgu sijonu ir garbanotais plaukais, kurioje pastato dalyje sutiks vyrą žvejo batais ir kada pasirodys paauglys, vilkintis džemperį su dėmių valiklio išėstomis raidėmis. Ilgainiui išmoko kasos darbuotojų pamainų grafikus, atpažindavo jas ne tik iš artėjančių arba tolstančių žingsnių, bet ir ore pakimbančio pigių kvėpalų aromato. Rutina pasidarė nuspėjamesnė už save pačią, bet Rojus vis dažniau prisimindavo „Akropolį“, nepalyginamai didingesnį už „Eifelį“, kurio bokšto kopija apsitraukė rūdimis ir balsvomis paukščių išmatomis. Iš tiesų jis labiausiai ilgėjosi savo paties ten susikurtos didybės – laiko, kai motinai siuntinėdavo ilgus laiškus, kuriuose surašytos informacijos ji negalėjo patikrinti. Rojus ir vėl užsimovė visus „Akropolio“ juvelyrikos parduotuvėse pirktus žiedus, pasitrupino plaukus.

Dabar, žinodamas, kur palaidota ne tik Ada, bet ir tikroji mama, lankė abiejų kapus. Adą palaidojo šalia jo tėvo, prie pat kapinių tvoros ir aukštos pušies. Jį gimdydama mirusi tikroji motina gulėjo kažkur prie Dramblinės. Rojus dažnai ten nuvažiuodavo, vaikštinėdavo aplink rūkydamas ir regzdamas planus, kaip galėtų ją iškasti ir perkelti kitur – beveik neabejojo, kad tai padaręs pagaliau pajustų dar nepatirtą ramybę. Vienu metu ir aukštino, ir niekino tiesą slėpusį tėvą, privertusį Rojų statyti visai ne teatrą, o milžinišką antkapį, kurio paskirtis buvo nuolat keičiama kaip kokio sumauto sezoninių prekių stendo turinys. Riba, skirianti šokoladinius Kalėdų Senius, konvulsiskai mirksinčias girliandas, mandarinus, žaislinius Velykų triušius, kiaušinių dažus, o paskui Vėlinių žvakes ir chrizantemas, buvo nematoma, kaip Rojaus viduje besiplečiantis visa triuškinančio chaoso pojūtis. Negalėdamas atsikratyti negailestingai sujauktos pasaulio tvarkos įspūdžio, Rojus dabar kūrė jos atkūrimo planus, o naujas mintis krovė ant senųjų minčių. Viskas skydo, tižo, byrėjo ir niekaip nesilipdė. Vienodą laiką skirtingose „Eifelio“ parduotuvėse rodantys laikrodžiai ir ne-

deramoje vietoje palaidota tikroji jo motina. Tačiau viena mintis nesitraukė, buvo tarsi magnetas, kaip nekintantis ir nelūžtantis daiktas, kurio galiojimo trukmė begalinė: kas ketverius metus pasitaikanti jo gimimo diena yra ir mamos mirties diena, todėl deramai palaidoti yra mažiausia, ką Rojus gali padaryti.

Per laiką miestas išaugo ir Rojaus namai buvo išstumti užmiestin. Sode dabar driekėsi ištisa obelių plantacija, ant kurios žemės krinantys vaisiai kaitrią vasarą kiužo ir puvo. Rugpjūčio pabaigoje rinkdamas krituolius jis pajuto aštrų kvapą, tarsi dirva būtų prisigėrusi stipraus alkoholio. Žemė buvo minkšta, riebi, sultinga ir priminė obuolių prikimštą keptą kiaulę. Rojus, prisimindamas tėvo laidotuves, nežinojo, kad, kaip ir jis, motinos perlaidojimui pasirinko tinkamiausią – vasaros – laiką, kai ore putoja anaipol ne išsivadėjusios mirties, bet gazuotos gyvybės kokteilis, kaip reikiant trenkiantis į galvą.

Rojus viskam buvo kruopščiai pasiruošęs. Iš jį grįžti kvietusio teatro valdytojo gavo leidimą kasinėjimams, išsinuomavo galingą ekskavatorių. Laukio bažnyčioje delikačiai išsiaiškino, kokia auka būtų tinkama, norint į namus iškviesti kunigą. Net apsilankė pas vos krutantį, bet dar gyvą ir viską nepriekaištingai prisimenantį batsiuvį, kuris pasiūdino dvi poras batų – vieną jam, o kitą – motinai. Rojus nusprendė, kad ją palaidos ne kapinėse šalia Ados ir tėvo, bet jos pačios užveistame sode. Tai mama čia žemėn sulėdo jazminų ir hortenzijų krūmus, suplanavo, kokia tvarka sodinti skirtingų veislių obelis, ir parinko darniausiai derančius gėlių atspalvius. Rūpinosi, kad kiekvienas augalas gautų pakankamai šviesos, vandens ir trąšų, turbūt net glostė jų lapus, stiebus ir žiedus prieš saulę, kuždėdama ką nors saldaus, paprasto, bet auginančio. Kažką, ką įprastai mamos sako ir savo vaikams: užaugsi didelis, stiprus, sveikas. Todėl, dabar mamai kasdamas duobę tinkamiausioje vietoje, jis pagaliau suprato: mama sukūrė rojų sode, kad paskui sukurtų jį – Rojų pasaulyje. Didelį, stiprų, sveiką. Netrukus grįšiantį namo su iškastu motinos kūnu, kuris vasaros karštyje jam pasirodys netikėtai šiltas, pulsuojantis, sklidinai pripildytas sode putojančio gyvybės kokteilio. Vasaros gyslomis tekės svaigi gėlių degtinė, ir Rojui akimirka, bet tik akimirka pasirodys, kad mama tebėra gyva: jos dantys švytės kaip nauji, o kryželis ant krūtinės kilnosis. Akimirka bus trumpa, tačiau tiek pakaks, kad iškastą duobę jis užverstų žeme, o motiną perrengtų, apautų naujais batais ir pasodintų priešais įjungtą televizorių svetainėje. Mama susikels pavargusias kojas ant sofos ir abu panirs į raminantį ekrano mirgėjimą, o iš tiesų aptarinės viską, kas buvo, kas jau įvyko arba tik galėjo įvykti ir dar būtinai įvyks. Jis papasakos, ką veikė ir kur gyveno, ką matė ir už ką buvo atsakingas. Rojus gyveno taip, kaip buvo rašoma pasakose, nors jau žinojo: slobinai nebūtinai turi devynias galvas – kai kurie atrodo visai kaip žmonės.

Laikas bėgo, „Eifelio“ prekybos centre ir visame mieste užsiverdavo senos ir atsiverdavo naujos parduotuvės. Prekės su brūkšniniais kodais ramiai sau slinkdavo ant tų pačių juodų takelių, pypsėdavo skenuojamos įgudusių pardavėjų rankų. Nepertraukiama pirkimo rutina ir toliau kūrė darnaus ritmo ir atsinaujinimo iliuzijos pažadus, kuriais žmonės uoliai tikėjo net tiek kartų nusivylę. Specialūs pasiūlymai, išpardavimai, akcijos, reklaminiai šūkių „Meilė nuo pirmo šaukšto“, „Nes tu to verta“, „Katės tikrai pirktų *Whiskas*“ vienu metu tiek įpareigojo, tiek išlaisvino.

Kavinė, kur Rojus susitiko su Elžbieta, bankrutavo, o vietoj jos jau kurį laiką veikė naudotų baldų parduotuvė. Didysis vasaros teatras, kurio jau seniai niekas teatru nevadino, sudegė. Dramblinė į orą išlėkė naktį, bet jos karkasas liepsnojo ir kitą dieną. Ugniagesiai darbą baigė tik po pietų. Vietiniuose laikraščiuose buvo rašoma, kad gaisro priežastis nežinoma. Vieni tikėjo, kad tai įvyko dėl elektros instaliacijos gedimo. Kiti tvirtino, kad pastatą sunaikino turtingas verslininkas, kai Dramblinėje darytos pornografinės jo nepilnametės dukters nuotraukos apskriejo miestą ir pasklido internete.

Tačiau mes žinome: lemtingąją naktį Rojus namuose nenakvojo. Žinome, kad namus jis apskritai paliko tą dieną, kai čia apgyvendino savo tikrąją motiną. Galime tik spėlioti, kodėl jis ir vėl grįžo ir už ką šįkart jautėsi atsakingas. Galime numanyti, kiek cigarečių jis surūkė prieš supleškindamas savo paties projektuotą pastatą, ir lažintis, kad cigaretetės pridėgti naudojo ne žiebtuvėlių, o degtukus. Tačiau dėl vieno galime būti tikri – kai stovėjo priešais Dramblinę, Rojui atrodė, kad tą akimirka dar labiau išaugo ne tik masyvus jo kūnas, bet ir smilkstanti nuorūka. Toks Rojus visada ir buvo: milžinas su cigarete tarp ilgų žieduotų pirštų, kuriuos lemiamą sekundę, išsigandęs savęs paties, jis skėstelėjo į šalis ir nubėgo, nors veikiau tiesiog sėdo atgal į savo tiek mačiusį nudrengtą automobilį ir nuvažiavo. Neatsargiai užgesinta, o gal kaip tik vienu užtikrintu judesiu į pastato stogą sutraiskyta nuorūka buvo dar viena iš galimų priežasčių gaisro, supleškiausio kelias kartas užauginusį vasaros teatrą. Tačiau taip turbūt ir turėjo nutikti. Dabar viskas, galbūt visut viskas pagaliau buvo savo vietose.



## Apsiausties sąlygomis

► Atkelta iš p. 1

Po seminaro kaip Penelopė ant senamiesčio grindinio merginos laukdavo tikriausiai jos vyras ir, abejoju, ar jos vaikas. Kodėl taip manau, negalėčiau paaiškinti. Kaip viename apsakyme sakė Jorgė Luisas Borgesas, jie buvo nutapyti skirtingų dailininkų. Borgesu remdavausi tada, kai reikėdavo tikslios išvados, sprendimo ar siužetą užsklendžiančios pabaigos. Berniukas ateidavo nešinas grėbliuku arba kastuvėliu. Net žiemos pradžioje. Kai sveikindavausi, užlįsdavo už vyro nugaros ir kaukšėdavo atsineštu įrankiu į grindinį ir jį ir žiūrėdamas. Tačiau paimdavo saldainį, vafliuką ar kitą saldumyną, kurį tuoj pat su kieta, dabar sakyčiau – gal pasmerkta, šypsena perimdavo motina. Mergina frazė *pisle vijny* kartodavo taip dažnai, kad aš net išmokau tą žodžių junginį. Kaip tik per tuos seminarus ėmiau vengti žinių apie karą – pirmą kartą skaičiau apie karą, kuriame užpultajai šaliai trečioji šalis nurodydavo, į kuriuos taikinius galima šaudyti, į kuriuos – ne.

Mergina nustebeino jau po pirmosios užduoties. Visus dalyvius, – būtent to seminaro metu žmonių susirinko itin mažai, – paprašiau parašyti pabaigą jaudinančiam kūrinui, kuris, jų manymu, yra be pabaigos. Mergina, aš iki dabar neatsimenu tikslaus jos vardo, tarsi vardas kaip cukrus būtų ištirpęs keletą kartų su ja gertoje kavoje (Marija, Maria, gal net Mara?), parašė Bobo monologą, tariamą tekstą, kurį filmo „Lost in Translation“ veikėjas sako į ausį Šarlotei gatvėje prieš išskrisdamas iš Tokijo. Visi suprantame, kad tikroji meilė yra neįvykusi. Tik ne visi turime jėgų tai pripažinti. Juolab žmogui, su kuriuo ruošiamės toliau gyventi, esame pasiryžę būti kartu ar dėl turto, ar dėl saugumo, ar iš inercijos. Ir gali būti, kad kaip tik tas mūsų pasiryžimas klaidingai pavadinamas likimu. Išsipildžiusi meilė tampa banalybe, kaip sėdėjimas pakaitomis ant to paties klozeto. Įvairiaspalvis drugys grįžta į pilką kokoną. Tačiau paaiškinti tai jaunai įsimylėjusiai moteriai yra sunku. Sakyčiau, nusikalstama. Teoriškai negalima peršokti laukiančios patirties, kaip ir plataus griovio. Įmanoma – praktiškai.

Mergina parašė lapelyje filme žiūrovams negirdimus Bobo žodžius: „Žinau, kad tu žinai, – viskas, kas vyko viešbutyje – buvo *more than this*. Kai reklamuosiu viską, kai basas eisiu žole ir tuo pat metu sensiu... Kai prisiminsiu, kaip dainavau bare gerdamas tavo atskirai nuo kūno gyvenančias lūpas, kai žiūrėsiu į naujus namo sienų apmušalus naktį, matysiu tavo judrų veidą ir Jarmuschą, kurį žiūrėjom gerdami sakę iš masu. Žinai ką? Gulėdamas šalia tavęs galiu gerti sakę iš statinės. Ir tu prisiminsi baro, nuo kurio bijojome kristi į prarają, skardį. Bus visko. Gims vaikai. Jie trukdys tavo spontaniškoms mintims, filosofiniams tekstams ausinėse, bet vėliau suvoksi, kad, kaip jau sakiau, vaikai yra svarbiausios būtybės, kurias tau pavyko sukurti. Nesvarbu, kad nenorėdami eiti iš kiemo vakare jie raudonais veidais rėks – nekenčiu tavęs, nemyliu tavęs, pagimdei mane tam, kad turėtum ką kankinti. Neaiškiau sekinančio ilgesio va-

landėlėmis, kurios užklups, kai visi namie sumigs ir tu rūkysi pagaliau laisva, – taip, pradėsi rūkyti, gerti, nes tai padės suvokti vaikščiojimo žeme ir žole prasmę, – neišvengiamai grįši į praeitį. Aš, kai dabar kalbu tau į ausį, jau esu praeitis. Būsimų tavo namų sienų apmušalas.“ Merginos teksto nekommentavau. Neturėjau ką pasakyti. Pati gal ta proga būčiau parašiusi kokį Rilės eilėraštį: „Akis man užgesink: tave matau; užtrenk ausis: vis tiek tave girdėsiu, be kojų pas tave ateit galėsiu ir be burnos prisieksiu tau. Nulaužk rankas, ir širdimi tave tarytumei ranka lytėsiu aš, jei širdį sustabdysi, plaks man smegenys, o jei išdegsi man smegenis, tave manasai kraujas neš.“ Kai gerai pamąstai, tai kvėpia Salomėja Nėrim: „Aš keliais į tave pareisiu...“ Teksto pabaigoje nupiešiau šypsenėlę. Jaučiau, kad įvertinti tą tekstą kokių nors balu – būtų netaktiška. Į trumpą pastraipą buvo įdėta pernelyg daug, – jaučiau tai oda, – asmeninės patirties.

Seminaras apie palyginimus jai sekėsi sunkiau. Nereikia net aiškinti, kad seminaruose su Marija ilgainiui ėmiau kalbėtis kaip su vienetu, su kitais bendravau tik formaliai. Vienas seminaro dalyvis, atsakydamas į pirmąją užduotį, perrašė „Brisiaus galo“ pabaigą, nors jau žodis *galas* jam turėjo pasufleruoti, kad Biliūno apsakymas, ko gero, pabaigą turi. Pateikiau garsių rašytojų palyginimų pradžią, kad studentai prirašytų pabaigą. „Tada ji į mane bandė prabilėti. Dusliai, lyg [...]“ (Kęstutis Navakas). Mergina baigė – „lyg būtų prikimusi“. Originalus rašytojo variantas – „lyg prašnektų karsto medis“. Tai garsioji K. Navako esė apie motinos mirtį. Vėliau specialiai bandžiau eiti irgi banaliu keliu: „Pačios meilės, kaip ir [...], amžius neilgas.“ Maria parašė: „Pačios meilės, kaip ir įsimylėjimo, amžius neilgas.“ Axelis Munthė rašė – „kaip ir gėlės“. Kitas mano pateiktas palyginimas: „Pažvelgiau aukštyn ir išvydau dvi dūmų juostas – lėktuvų pėdsakai driekėsi į vakarus dviem idealiai lygiagrečiomis linijomis tarsi [...]“ Jie atsakė įvairiai, bet gana taikliai: „tarsi du keliai, neseniai nutiestas ir senasis“ (Tadas); „tarsi dvigubas karolių vėrinys“ (Morta); „tarsi linijos pirmoko rašymo sąsiuvinyje“ (Rūta). Rūta turėjo ką tik pradėjusią lankyti mokyklą dukrą – patirtis kuriant neišvengiamai beldžiasi į smegenis. Marija parašė: „[...] lėktuvų pėdsakai driekėsi į vakarus dviem idealiai lygiagrečiomis linijomis, tarsi būtų bijoję susitikti dėl galimų lemtingų keleivių pažinčių.“ Gražus palyginimas, bet logiška nesąmonė. Haruki Murakami originalas atrodo taip... Jėzau, dabar pati po atsitikusių tolesnių įvykių užmiršau, koks buvo originalus tekstas.

Viename iš paskutinių seminarų, tuščių samprotavimų pokalbyje apie grožinės literatūros prasmę, Marija kuo ramiausiai pasakė, kad rašyti reiškia eiti į mirtį. Na, tam tikra prasme pasirinkti mirtį. Man tai pasirodė dramatiška, romantiška ir nešiuolaikiška. Panašiai kaip šiais laikais kalbėti apie įkvėpimą, dvasingumą ir lemtį. Dabar, kai rašytojų motyvacija, net ir tapimą jais veikia projektinės lėšos, privalomas pasirodymų viešumoje reguliarumas, savanoriškai kuriamas įvaizdis ir su viskuo susiję pinigai. Paprašiau merginą paaiškinti savo mintį išsamiau. Ji nusišypsojo, ėmė mykauti, kad rašantis asmuo suvokia šiek tiek daugiau,

kad didžiausia rašytojo nuodėmė esąs naivumas, suvokimai jaukia asmeninį gyvenimą, gadina santykius su artimaisiais, kuriantis žmogus gali pasukti neteisingu keliu, atsidurti kryžkelėje, atsiduoti pražūtingoms aistroms ar patirti dramatiškas situacijas sąmoningai. Pasakė nemažai tiesos, bet esmės nesuformulavo. Pacitavau Alice Munro apsakymo ištrauką apie rašymą, maniau, kad rašytojos išmintis nuslopins patetiką, į kurią Mara aiškiai buvo linkusi: „Man patikdavo išvažiuoti. Namie aš dažnai tarsi ieškodavau, kur pasislėpti – kartais nuo vaikų, bet dažniau nuo padarytinų darbų, nuo skambančio telefono ir nuo kaimynių drauginumo. Norėdavau pasislėpti, kad galėčiau įnikti į savo tikrąjį darbą, tai yra vilioti atokias savo pačios dalis. Gyvenau apsiausties sąlygomis, vis prarasdama kaip tik tai, ko norėdavau laikytis įsitvėrusi. Bet kelionėse sunkumų nebūdavo. Šneku sau su Endriumi, su vaikais ir žiūriu, kur jie nori, kad žiūrėčiau, – į kiaulę iškaboje, į ponį lauke, į „Volkswageną“ ant besisukančios platformos, – pilstau limonadą į plastikinius puodelius, ir visą laiką tos visos nuotrupos manyje plūsta draugėn. Reikalinga kompozicija susidarys.“ Mergina šypsojosi statiška mandagumo šypsena, buvau tikra, kad ištrauka jos neįtikino, o kodėl – nežinojau. Neįtikino ir kitų auditorijoje. Kaip dažnai pasitaikydavo, sunkesniais atvejais, remdavausi Borgesas: „Jie visi saugo kažkokią paslaptį ir nepasitiki manimi.“

Kūrybinio rašymo seminarai baigėsi lygiai po pusės metų. ES, JT, JAV tebereiškiant susirūpinimą, gilų susirūpinimą, labai gilų susirūpinimą ir kritiškai gilų susirūpinimą po Rusijos išpuolių prieš civilinės paskirties objektus Ukrainos teritorijoje. Su kai kuriais seminarų dalyviais kurį laiką dar susirašinėjau, tačiau nė su vienu – reguliariai. Mūsų pokalbių svetainėje kartą paklausiau, gal kas ką žino apie Mariją. Vienas seminarus lankęs vaikas (jei teisingai atsimenu, jis prisistatė kaip studijuojantis ekonomiką), kuris kartkartėmis vykdavo į Ukrainą su humanitarine pagalba, parašė, kad mergina dalyvavo vieno sakinio apsakymo konkurse Llive. Mano mėgstamiausias žanras! Vieno sakinio apsakymo še-devras klaidingai priskiriamas Ernestui Hemingway'ui: „For sale: baby shoes, never worn.“ Vaikinas pranešė, kad pirmąją premiją Llive gavo rašytojas iš Sumų: „Igoris atsisakė trauktis iš apkaso, nes už dviejų draugų kūnų liko kuprinė su motinos įduota ikonėle.“ Antrą premiją laimėjo Maria už dar trumpesnį sakinį: „Prasidėjo poezijos vakaras ir iš karto paskelbė oro pavojų.“ Du trečiajai premijai nominuotus trumpojo apsakymo autorius, patekusius į finalą iš provincijos, komisija diskvalifikavo, nes galiausiai paaiškėjo, kad vienas sakinyje pavartojo nuo karo pradžios visiems žinomą posakį – „apkasuose ateistų nebūna“. O antras tiesiog perrašė anekdotą: „Tik Odesos paplūdimy gali užmigti ir atsibusti apipjaustytas.“ Kaip vėliau man rašė tas kūrybinio rašymo seminarus lankęs ekonomistas, po to *šortų* konkurso Llive niekas nieko apie Mariją negirdėjo. Faktą vėliau patvirtino beveik visa kūrybinio rašymo seminarus lankusiųjų grupė. Bet, kaip sakė Borgesas, neatsidėkime faktams, jie tėra iščieties taškas išmonei ir samprotavimams. Panašiai kaip bibli-nis moterų, taip pat ir vyrų vardų šventumas.

## Nebūti turistu: Niujorkas

► Atkelta iš p. 13

kiemelį, švęsti vaikų gimtadienius. Taip sakant, vieta labiau pritaikyta gyventi.

Pirmąją savaitę mane pakviečia į čia gyvenančios nepažįstamos lietuvės gimtadienį. Kaip visiška naujokė, kurios pažinčių ratas labai ribotas, labai džiaugiuos kvietimu. Nuperku gėlių, o „Google Maps“, be kurio sunkiai įsivaizduočiau gyvenimą nepažįstamame mieste, siūlo, jog greičiausiai šis rajonas pasiekiamas keltu.

Keistas jausmas, kaip per dešimt minučių gali pasikeisti minčių kompasas: „Benai, plaukiame į Naująjį Džersį.“

Akimirką prisimenu, kaip su šeima keliaujame į Juodkrantę. Man gal dešimt. Turėjau plaukus žemiau užpakalio, jie beveik visą laiką būdavo supinti, o šįkart mama leido juos paleisti. Jaučiu, kaip vėjas plaiksto mano ilgus plaukus, o tėtis prilaiko mane, įsikibusią į turėklus. Dar kartą pūsteli vėjas – man dvidešimt treji, esu kitame pasaulio gale, visiškai viena. Keltui švartuojantis matau visu gražumu pasirodančius metropolio dangoraižius.

Grįžtant atgal jau tamsu. Parplaukiu su kitomis rytų europietėmis, kurios per vakarą tapo mano draugėmis, nes panašaus amžiaus ir kultūrinio kapitalo atsidūrėme tokioje pačioje nepažįstamoje situacijoje. Pradedu žaibuoti, kyla vėjas, o mes keliam rankas aukštyn, šūkaujame ir švenčiam jaunystę. Vėl keičiasi minčių kompasas. Galvoju, gal visi imigrantai taip pat jautėsi įplaukdami į Manhataną. Tik mes plaukiame dešimt minučių. Jie – dvi savaites. Matosi krantas.

### Nevieniša

Kai kurie teigia, kad Niujorkas yra vienišių miestas. Milijoniniame mieste lengva būti anonimu – gali nuolat būti minioje ir joje nepažinoti nė vieno žmogaus. Turbūt dėl to

žmonės ir leidžia sau būti tokiems, kokie tik nori, čia jų nevaržo dėdžių komentarai, viską žinančios kaimynės ar buvusių bendraklasių žvilgsniai. Čia gali susikurti savo tapybę nuo nulio.

Žmonių gyvenimo ritmas reikalauja visiško atsidavimo: darbu, susitikimams, veiklai. Nebent gimei labai turtingas, bet net ir tai atima laiko. Dažnai niujorkietiška kasdienos rutina – nuolatinis veikimas. Taip yra todėl, kad čia ne taip lengva prasimušti. Atrodo, kad pats miestas nuo pat pradžių buvo šitaip sudėliotas: naujoji žemė, skirta geresniam gyvenimui, bet už jį mokama kapitalizmo kaina. Ir tai neišnyko iki šiol. Į Niujorką ne laimės važiuoti ieškoti. Čia daugiau ieškai sėkmės, o tai reiškia, kad miestas gali žmogui padėti arba išpildyti svajones, arba sužlugdyti viltis. Tačiau nenuginčijamai Niujorkas turi savų legendų, kurios, nors ir nelengvu keliu, paliko pėdsaką įžengusios į šį miestą.

Whitney muziejuje gatau studento bilietą, nors nesu studentė. Atsiveria plačios lifto durys. Edwardas Hopperis. Jo darbuose Niujorkas, kuriame vaikšto, sėdi, geria žmonės, persmelkti vienišumo. Bent jau taip skelbia ne vienas straipsnis, ne vienas paveikslas aprašymas. Žiūriu į jo darbus. Ar įžvelgiu vienišumą? Galbūt. Bet per visą tą laiką įsitikinau, kad nenoriu išankstinių nuostatų, koks yra miestas, iš to, ką vaizdavo menininkai. Iš kur mes iš tiesų galime žinoti? Gal Hopperis tiesiog tapė, kaip jautė. Gal jam patiko rimti veidai, nes juose daugiau tikrumo. Gal jis vaizdavo, ką matė: niujorkiečius, „milijardus veidų ant žemės paviršiaus“, dalykus, kurie yra bendražmogiški, kuriuos reikia įgarsinti. Jis tai galėjo padaryti teptuku.

Šeštame aukšte galima užlipti į terasą. Nežinau, kokiame tiksliai aukštyje esame. Bet pakankamai aukštai, kad atsivertų Niujorko panorama, kad matyčiau didžiąją dalį Niujorko rajonų, urbanistinį tankumą. Žiūriu ir visai nesijaučiu vieniša. Gal, jei šitose sūpynėse užsisupčiau ilgiau, mane pagautų ilgesys? Bet aš nuolat sutinku veidų. Štai, keisdama metro traukinius atsitrenkiu į savo dvimetinį kolegą. Mane atpažįsta ir šypsosi darbovietės, kurioje dirbu, apsauginiai,

o savo kalendoriuje bandau sutalpinti sąrašą dalykų, kuriuos noriu suspėti nuveikti. Užmezgiau nuoširdžias draugystes su žmonėmis, atvykusiais iš tokių pasaulio kampelių, apie kuriuos esu tik skaičiusi knygose. Taigi man šis miestas nebuvo vienišas, nesijaučiau izoliuota. Atvirkščiai. Tai buvo lyg atvėrimas durų, kurių raktas, maniau, niekada negausiu.

### Vaikščioti

Mane perspėjo, kad Niujorke reikia turėti gerus batus. Suprantu, kodėl. Pirmą dieną dar neįpusėjusi, o jau nuėjau per trisdešimt tūkstančių žingsnių. Dar nenoriu mokėti už metro, viskas juk pasiekiamas kojomis. Amerikiečių rašytojas George'as Steineris esė „Europos idėja“ išskyrė pagrindinius europietiškus bruožus. Vienas jų, kad Europa yra apėinama. Šiuo atžvilgiu Niujorkas yra europietiškas miestas. Manhatan saloje viską gali apeiti. Ir einu. Kiekvieną rytą einu į savo biurą, iš ten – į susitikimus į dar didesnį biurą, tuomet į renginius, atgal – namo. Pirmą vakarą turiu pareiti namo po pirmo susitikimo su kolegomis. Jau tamsu.

Ar saugu? – klausiu niujorkiečio.

Taip, bet turi pagauti specifinį niujorkietišką vaikščiojimo tempą.

Oi, su tuo problemų neturiu – juokiuos. Lietuvoj visi mane stabdo: „Kur tu taip leki?“ O mano normalus vaikščiojimo greitis puikiai atitinka niujorkiečių ritmą.

Jau įsibėgėjus gyvenimui čia, lekiu per Bryanto parko kalėdinę mugę, kur turistų tikrai netrūksta, sunku praeiti, visi braunas. Aš skubu, nepamenu, kodėl, bet tik visų atsiprašinėju ir lekiu. Vienas vyras, man taip braunantis, atsisuka, pasitraukia: „Gera gerai, aš atostogauju.“

Nusijuokiu, palinkiu linksmy švenčių, viduje suprasdama, kad šįkart niujorkietė labiau aš nei jisai.



# Dienoraščio rašymas kaip greitas maistas (2)

2025 m. sausio 7 d., antradienis

Rašymas žinant, jog žodžiai pasieks skaitytoją tuoj pat, turėtų lemti rašančiojo apsisprendimą pateikti vienus įvykius, vienas temas, o ne kitas. Bent jau skaitytojas taip gali pamanyti. Ar tikrai aš renkuosi? Turiu tik vieną nuostatą – nekalbėti apie pinigus. Visa kita man daugmaž vienodai. Bet ar aš atskleidžiu ką nors slapto? Juk tik pateikiu knygyne gyvenimo virtuvę, kartais užkulisius, per savo suvokimo, kas gali būti įdomu, prizmę. Hm, taip – renkuosi. Nerašau, kad tas ar anas girtas idiotas iki gyvo kaulo įgriso. Visgi, manau, įdomiausia, o ta linkme ir projektuojau dienoraštį, su manimi bendraujančių žmonių pokalbių nuotrupos bei įvykiai ar atsitikimai, kuriuose susikerta daugelio šį dienoraštį skaitančių interesai.

Užbėgdamas už akių, nes tikrai (taip visada būna skaitant dienoraščius) atsiras ieškančių neminimų temų, galvoju apie temas, kurių neliečiu. Apie tokias globalias, nuo kurių niekas negali pabėgti: politika, karas, Vytauto kapo vietos hipotezės. Jų nėra, nes jos ir taip egzistuoja. Mes įsupti į didžiųjų įvykių viesulą, norime to ar ne. Knygyne mikroistorijai, kurią čia rašau, jie turi ilgalaikį poveikį ir jei jie neatsispindi šioje savaitėje, nereikia, jog nebus apie juos kalbama po metų.

Pažvelgiu į sniego pusnį balkone ant krėslo ranktūrio ir suprantu esantis Stankevičiaus eilėraštyje.

2025 m. sausio 6 d., pirmadienis

Iš Dievo Gailėstingumo šventovės paėmęs pašventintą kreidos gabalėlį virš knygyne durų užrašiau +K+M+B, o knygyne lauko stende – „Nemirtingumas“. Tikrasis knygyne dienoraštis ant jo ir yra rašomas, supratau.

Galiu stengtis užfiksuoti, o juk fiksavimu ir užsiimu, visus užėjusius, aprašyti įdomius, keistus įvykius knygyne, bet dienoraščio forma niekada nesugebėsiu padaryti tokios įtakos, kokią gali vienas žodis, parašytas gatvėje. O ar stengiuosi?.. Matyt, todėl dienoraščiai ir yra suformuoti, o ne atlapširdiškai parašyti, ne greitojo maisto vartojimo principu atsiradę ir vartojami. Taigi, keičiu nuomonę apie dienoraščių prigimtį ir paskirtį, akcentuotą pirmojoje publikacijoje. Jei nebūčiau vienintelis rašantis ir pasakojantis bukinistas, jei nebūtų knygyno...

Į knygyne Kalėdų eglę, ją iškonstruojant skaičiavau, tilpo 492 knygos. Šiomet, kaip ir jau keletą metų, jos formą sudarėme iš PLB ir Dumas, o viršūnę visada baigiame mažo formato poezijos knygomis. Žvaigždėlė šiemet buvo Skaskos nuotrauka.

2025 m. sausio 5 d., sekmadienis

Pirmieji šios dienos knygyne lankytojai – latvių šeima, juos atsekė dvi estės, viena iš jų tobulai kalba lietuviškai. Tas perėjimas iš estų į lietuvių vertas visos berankių angelų muzikos.

Su Lina, kaip visada prisėdusia prie baro, aptarėm naujų metų darbus ir planus. Ji priminė man apie neseniai pasirodžiusį prancūzų filmą „Grafas Montekristas“ – būtinai reiks pažiūrėti.

16.22 val. įsižiebė Šv. Ignoto gatvės žibintai. Toks jausmas, kad tuoj duris atvers Rolandas.

2025 m. sausio 4 d., šeštadienis

Su Em buvom barokinės vargonų muzikos koncerte Išganytojo bažnyčioje. Berankių, bekojų, su skylėmis galvose angelų muzika, kartais panėšėjanti į dešimtojo dešimtmečio kompiuterinių žaidimų garsus. J. S. Bacho pasakalią c-moll, BWV 582 dar kartą paklausiau grįžęs namo.



2025 m. sausio 3 d., penktadienis

Reklaminiame stende, kurį kiekvieną rytą atidarę knygyne pastatome (mes, bukinistai) lauke, visada užrašome naują frazę, posmą ar šiaip kokią mintį. Vadiname tai knygyne išmintimi. Žinau bent kelis žmones, gyvenančius kaimynystėje, kurie specialiai eina pro knygyne, kad paskaitytų, kas parašyta. Kartais ten parašau žinutę... Šiandien parašiau: Baudelaire'as atvyko į Vilnių pažaišti pokerio.

Pamaniau, jog antrai dienoraščių publikacijai pateiksiu tekstą, atvirksčią dienoraščio rašymui, – nuo naujausios datos. Bus tai sausio 7-oji – paskutinė diena atiduoti redakcijai. Naujas laikraščio numeris oficialiai išeis sausio 17 d., bet pirmąsias prekybos vietas pasieks sausio 16 d. – mano gimimo diena. Puiki diena išvysti dienos šviesą.

Užsuko seniai matytas Tadas, skaitantis detektyvus, ypač Nesbø. Atnešė per Kalėdas gautą Kingo „Švytėjimą“ – jau turėjo. Į lentyną nedėjau – pasiliksiu Vilniaus knygų mugei. Su Tadu, logistikos specialistu, aptarėm geriausius būdus ir įkainius atsigabenti didelį kiekį knygų iš Anglijos ir JAV.

Užbėgo istorikas doktorantas Karolis. Ieškojo vinilų. Šiuo metu (16:30) knygyne 30 žmonių ir vienas šuo. Vietų daugiau prisėsti nėra, baigėsi puodeliai arbatai, visos lėkštutės. Dar 3 žmonės renkasi knygas. Aldas, su kuriuo ką tik susipažinau, pagyrė mano švarką. Žinoma, papasakojau jam visą istoriją apie mano sėkmingus užėjimus į „Humana“.. Eilinė sausio pradžios diena knygyne.

2025 m. sausio 2 d., ketvirtadienis

Atsiverčiau senus užrašus... Parašiau tai ir dabar galvoju: kodėl taip sakau? Juk iš tikrųjų kompiuteryje atidariau seną „Wordo“ failą. Bjauru – tos modernybės.

Tie seni užrašai – 2019 m. feisbuke rašytas knygyne dienoraštis „Ant uodegos“. Aktyviai tęstas nuo sausio iki liepos mėnesio. Po to sustojau, atsimečiau, nes įvykiai knygyne pradėjo kartotis. Pasidarė nuobodu pačiam ir dabar juos skaitydamas esu tokios pat nuomonės. Visgi pacituosiu 2019 m. balandžio 10 d. įrašo dalį: „Vakar buvusi knygyne darbuotoja, dabar vertėja A. kalbėdama su rašytoja J. pa-

juokavo, jog žmonės į knygyne užėina tam, kad aš juos paminičiau dienoraštyje, kaip ir žmonės į Vilniaus gatvę eina tam, kad juos nufotografuotų fotografas A.

Minu – užsuko, kaip ir kiekvieną dieną, A. Jau kuris laikas taikosi į užsienietes, kažkodėl išskirtinai vokietes. Su draugu, nukeldamas skrybėlę, užėjo V. Vertėja A. dabar sėdi ir verčia tekstą. Baigia pastraipą ir murmėdama sau skaito. Man girdisi, lyg kartoja – „mene, mene, tekkel, upharsin“. Vėliau prie A. prisijungė poetas ir vertėjas R. Labai smagu stebėti buvusią knygyne darbuotoją dabar prie vieno stalo dirbančią su kitais to paties amato atstovais. Su grupe mokinių užsuko mokytojas V., galimybės pasėdėti ir išgerti kakavos, kaip pats sakė. Susitiko režisierius G. ir aktorius, rašytojas M. P. E. M. bei aktorė A. Vakare užsuko buvusi knygyne darbuotoja I., ką tik išvertusi Lorcos pjesę.“

Niekas nepasikeitė. Tie žmonės ir dabar vaikšto į knygyne. Grėsmė, jog pasidarys nuobodu, tokia pati.

Žiūrėdamas į nukritusius po eglę spyglius – jų daug – pagalvojau, jog regimybė nėra literatūra.

2024 m. gruodžio 31 d., antradienis

Paskutinę metų dieną, kaip visada, dirbu pats.

Prijungiau naujas garso kolonėles ir pirma nuskambėjo Vilkiškų daina „Ramybė“. Prisiminiau, kaip Gabrielė dar besimokydama mokykloje ateidavo paprašyti parepeptuoti pianinu.

Viena mergina paprašė padovanoti jos vaikinui, kai jie po valandos ateis į knygyne, dovaną. Ji daro turą po „jų“ vietas mieste; knygyne jie buvo pirmajame pasimatyme.

Valentinas, senas knygyne lankytojas, pradėjo palikinėti visokius daiktus išeidamas iš knygyne: tuščius stiklainius, kurių kažki kam nešiojasi pilną maišą, šluotų kotus, kuriuos naudoja kaip lazda. Kartą atėjo kruvinais marškiniais, jau nebesiprausia. Per karantiną degtukais užkišdavo knygyne durų raktaskylę, nes be kaukės neleidavome į knygyne. Nuo to laiko vis blogyn. Kiek tokių vienišų, senų žmonių Vilniuje?..

2024 m. gruodžio 30 d., pirmadienis

Zigmui gavau „Raros“ 3, 7 ir 11 knygą.

Kelias į Panevėžį tampa vis ilgesnis. Jau žinau, kur galiu pamatyti stirnas, kur paliktus šieno spudulus, kur baidyklę, tokią seną, jog tik spėjant galima pamanyti ten ją buvus. Šieno spudulai žiemop, kai dar nėra sniego, jau pajuodavę. Iš jų jau nieko. Neėda net stirnos. Tolinasi, tiesa. Atstumo laikosi. Sustoja vieną iš keturių kojų pakėlusios. Mačiau. Ir stovi. Nejuda. Spėju net nuvažiuoti ir nepamatyti, ar sujudėjo.

2024 m. gruodžio 24 d., antradienis

Ryte eidamas į knygyne mačiau Tomą Venclovą einantį į parduotuvę ir penkis „Wolto“ kurjerius.

2024 m. gruodžio 23 d., pirmadienis

Vakar vėl vakarą gavau žinutę nuo Regio. Ieško naujos Meko knygos „Grožio blyksniai“. Nebespėjo nusipirkti, o ryt anksti ryte į lėktuvą. Klausia, gal aš turiu. Neturiu, bet pažadu, jog susisieksiu su „Odile“ ir pabandysiu gauti. Parašiau Nijolei ir šiandien 9 val. ryto prie knygyne įvyko knygos apsikeitimo ceremonija.

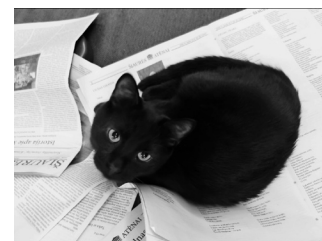
Ryte, rūpindamasis knygyne asortimentu, dar spėjau atsivežti ir Nastaravičiaus knygų papildymą. Antra dalis, taip sakant.

– JONAS VALONIS –

Autoriaus nuotrauka

Prenumerata padeda „Šiaurės Atėnams“  
ir „Šiaurės katinams“ išlikti!

Užsiprenumeruoti galima bet kuriame pašte arba internetinėse svetainėse <http://www.prenumeruok.lt>, [www.prenumeruoti.lt](http://www.prenumeruoti.lt).



Redaktorė – Eglė Frank  
([egle.frankone@gmail.com](mailto:egle.frankone@gmail.com), +370 698 80 890).  
Vertimai, „Skaitykla Nr. 5“ – Andrius Patiomkinas.  
Kalbos redaktorė – Audrė Kubiliūtė.  
Maketuotoja – Žita Remeikienė.  
Finansininkė – Danuta Churtasenko (+370 652 87 978).  
Redakcijos adresas Maironio g. 10, LT-01124 Vilnius.  
El. paštas [satenai@gmail.com](mailto:satenai@gmail.com); tinklalapis [www.satenai.lt](http://www.satenai.lt).  
Dvisavaitinis laikraštis išeina penktadieniais.  
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.

Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“. ISSN 1392-7760.  
4 spaudos lankai. Indeksas 0109. Tiražas 761 egz.  
Redakcijos ir autorių nuomonės nebūtinai sutampa.  
VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“ sąskaita banke  
LT36 7300 0100 0000 7071, AB „Swedbank“.  
Spausdino UAB „Respublikos“ spaustuvė,  
M. Sleževičiaus g. 7, LT-06326 Vilnius.  
Lietuvos kultūros taryba 2024 m. suteikė 16 000 Eur paramą  
projektui „Pasaulio literatūros vertimai“, 7 900 Eur projektui  
„Skaitykla Nr. 5: literatūros kritika, refleksija, analizė“.

MRF  
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS  
KULTŪROS MINISTERIJA

KPLA NARYS

LIETUVOS  
KULTŪROS  
TARYBA

